

Załącznik do Uchwały Nr XXXI/233/2021

Rady Miejskiej w Zagórz z dnia 17 czerwca 2021 r.

**STRATEGIA
ROZWIĄZYWANIA
PROBLEMÓW
SPOŁECZNYCH GMINY
ZAGÓRZ
NA LATA 2021-2026**

2020

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
I. UWARUNKOWANIA TWORZENIA STRATEGII	6
1. PODSTAWY PRAWNE	6
2. UWARUNKOWANIA STRATEGICZNE I PROGRAMOWE.....	7
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ W GMINIE	16
1. DANE PODSTAWOWE O GMINIE	16
2. TRANSPORT I KOMUNIKACJA	18
3. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA I ZASOBY MIESZKANIOWE.....	19
4. GOSPODARKA I SYTUACJA NA RYNKU PRACY.....	23
5. EDUKACJA I WYCHOWANIE	29
6. KULTURA, SPORT I REKREACJA	32
7. ZDROWIE I PROBLEM NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI	35
8. UZALEŻNIENIA I PRZEMOC W RODZINIE	43
9. PROBLEM BEZDOMNOŚCI	49
10. PRZESTĘPCZOŚĆ	50
11. POMOC SPOŁECZNA.....	51
12. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	72
13. WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH „PROBLEMY SPOŁECZNE W ŚRODOWISKU LOKALNYM”.....	75
14. ANALIZA SWOT	90
15. WNIOSKI Z DIAGNOZY	93
III. MISJA, CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ	94
IV. PROGRAMY I PROJEKTY	104
V. WDROŻENIE, MONITOROWANIE I EWALUACJA STRATEGII	105
VI. ZASADY AKTUALIZACJI I WPROWADZANIA ZMIAN W STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W GMINIE ZAGÓRZ.....	109

SPIS TABEL I WYKRESÓW 110

WPROWADZENIE

„Problem społeczny jest zjawiskiem, które angażuje emocjonalnie i intelektualnie szerszą zbiorowość, wywołuje społeczne przekonanie i gotowość do podejmowania działań zbiorowych mających na celu zwalczanie, a przynajmniej ograniczanie zasięgu i skutków problemu społecznego”.¹

Polityka społeczna zmierza do kształtowania ogólnych warunków pracy i bytu ludności, pożądaných struktur społecznych i stosunków społeczno-kulturowych, służących efektywnemu ograniczaniu skutków problemów społecznych. Na poziomie lokalnym jednym z podstawowych narzędzi służących do jej realizacji jest strategia rozwiązywania problemów społecznych.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych to dokument przedstawiający koncepcję działań zmierzających do racjonalizacji lokalnej polityki społecznej, szczególnie w aspekcie rozpoznawania zagrożeń społecznych, ich profilaktyki i minimalizowania negatywnych skutków występujących problemów społecznych. Strategia stanowi podstawę do realizacji stosunkowo trwałych wzorów interwencji społecznych w obliczu zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania lokalnej społeczności.

Niniejsza strategia została opracowana w Miejsko-Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Zagórz. Powstała w procesie partycypacyjnym z uwzględnieniem interesów różnych grup społecznych i przy szerokich konsultacjach społecznych. W pracach nad dokumentem uczestniczyli przedstawiciele samorządu lokalnego, w tym sektora pomocy społecznej, oświaty, kultury, sportu i rekreacji, rynku pracy, ochrony zdrowia, a także policji, organizacji pozarządowych, kościoła oraz mieszkańcy gminy. Moderatorem prac nad dokumentem było Centrum Wspierania Służb Społecznych w Częstochowie.

Strategia została przygotowana na lata 2021-2026. Ma umocowanie w dokumentach strategicznych z zakresu polityki społecznej przygotowanych na poziomie europejskim, ogólnopolskim i samorządowym skąd, stosownie do potrzeb mieszkańców, przenosi priorytetowe cele i kierunki działań na poziom lokalny. Dokument umożliwia ubieganie się

¹ Iwona Kudlińska „SOCJOLOGIA A PRAKTYKA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH – MIĘDZY NAUKOWYMI A NIEFORMALNYMI TEORIAMİ PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH”

o środki zewnętrzne, m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, i stanowi materiał wyjściowy do opracowania szczegółowych programów i projektów pomocy społecznej.

Strategia składa się z pięciu części. W pierwszej z nich zostały przedstawione podstawy prawne tworzenia dokumentu oraz jego uwarunkowania strategiczne i programowe.

Druga część strategii obejmuje podstawowe informacje na temat gminy oraz diagnozę sytuacji społecznej w gminie, która została przygotowana w oparciu o dane pozyskane z instytucji i organizacji działających w gminie bądź obejmujących zasięgiem działania jej mieszkańców, identyfikację mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń lokalnego systemu polityki społecznej (analiza SWOT), a także analizę ankiet skierowanych do mieszkańców gminy, w tym przedstawicieli samorządu lokalnego. Diagnoza została przeprowadzona w następujących obszarach: *Transport i komunikacja; Sytuacja demograficzna i zasoby mieszkaniowe; Gospodarka i sytuacja na rynku pracy; Edukacja i wychowanie; Kultura, sport i rekreacja; Zdrowie i problem niepełnosprawności; Uzależnienia i przemoc w rodzinie; Problem bezdomności; Przemoc; Pomoc społeczna i Organizacje pozarządowe.*

W trzeciej części strategii, na podstawie wniosków płynących z przeprowadzonej diagnozy oraz przy uwzględnieniu kompetencji samorządu gminnego, zostały sformułowane: misja, cele strategiczne i operacyjne oraz kierunki działań niezbędnych do podjęcia w okresie programowania dokumentu. Zostali również wskazani realizatorzy strategii, przedstawione źródła finansowania dokumentu i czas realizacji wyznaczonych w nim kierunków działań, ramy finansowe strategii oraz prognoza zmian.

W czwartej części dokumentu wskazane są programy oraz przedstawiona jest informacja na temat projektów mogących służyć realizacji strategii.

Piąta część strategii zawiera informacje na temat sposobu realizacji dokumentu oraz prowadzenia jego monitoringu i ewaluacji przy wykorzystaniu przygotowanego zestawu wskaźników monitoringowych.

Przy istniejącym obecnie ogromnym zapotrzebowaniu na myślenie i działanie strategiczne należy pamiętać, że sam fakt przygotowania strategii to dopiero część teoretyczna procesu, którą należy uzupełnić praktyką i działaniem, czyli wdrożeniem dokumentu. Tutaj, odpowiedzialność spada na lokalnych polityków, działaczy, przedstawicieli różnych instytucji, zarówno administracji samorządowej, jak i organizacji pozarządowych. I tylko ich skoordynowana współpraca, wola i determinacja w przeznaczaniu i pozyskiwaniu środków finansowych przełoży się na skuteczność realizacji strategii.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Zagórz składa się z trzech zasadniczych elementów:

diagnozy stanu istniejącego - opis i analiza zasobów wewnętrznych i otoczenia gminy
analizy SWOT - stanowi podsumowanie diagnozy stanu istniejącego,
strategicznego planu rozwoju - to najważniejsza część strategii, która określa wizję i misję gminy oraz cele strategiczne, cele operacyjne i kierunki działań na rzecz rozwoju gminy.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w gminie Zagórz na lata 2021 - 2026 składa się z sześciu zasadniczych części:

Pierwsza, ukazuje specyfikę społeczności lokalnej i ma na celu prezentację podstawowych informacji o gminie i ludności.

W drugiej części przedstawiono diagnozę problemów społecznych w ujęciu działania instytucji pomocy społecznej.

Część trzecia określa cele strategiczne, operacyjne i związane z nimi zadania.

W części programowej dokumentu zostały przedstawione najistotniejsze założenia polityki społecznej gminy na najbliższe lata. Zostały one ujęte w formie misji, celów strategicznych, celów szczegółowych i kierunków działań. Ponadto została zaprezentowana informacja na temat sposobu wdrożenia strategii oraz prowadzenia monitoringu i jej ewaluacji.

Część piąta zawiera informacje na temat wdrożenia oraz prowadzenia monitoringu nad realizacją strategii.

Część szósta zawiera zasady aktualizacji i wprowadzania zmian w strategii.

Strategia ma ułatwić lokalnym władzom podejmowanie decyzji oraz rozwiązywanie problemów natury uwarunkowań przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych, społecznych i środowiskowych, jak również racjonalne organizowanie przyszłych działań. Opracowanie tego dokumentu jest konieczne, gdy gmina zamierza ubiegać się o pozabudżetowe środki pomocowe, zarówno te krajowe jak i zagraniczne. Horyzont czasowy Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych zawiera w sobie horyzont czasowy wykraczający poza obecny okres programowania środków UE (perspektywa finansowa UE na lata 2014-2020), pozwoli to na wykorzystanie szansy jakie daje obecna i przyszła perspektywa finansowa UE, która ma istotny wpływ na kształtowanie działań samorządów terytorialnych, w szczególności w zakresie ich możliwości inwestycyjnych. Kolejnym impulsem przygotowania strategii jest chęć przyspieszenia rozwoju społeczno-gospodarczego

miejsowości wchodzących w skład gminy, poprzez podejmowanie nowych wyzwań i konsekwentne realizowanie zaplanowanych działań.

I. UWARUNKOWANIA TWORZENIA STRATEGII

1. PODSTAWY PRAWNE

Obowiązek opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Zagórz na lata 2021-2026 wynika z art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, który w ramach zadań własnych gminy przewiduje „opracowanie i realizację gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka”.

W tworzeniu strategii rozwiązywania problemów społecznych zasadniczą podstawę prawną stanowi Konstytucja RP i ustawy krajowe, które są podstawą do wyznaczenia celów i kierunków działań w rozwiązywaniu problemów społecznych.

Do aktów prawnych regulujących treść strategii oraz wpływających na jej realizację należą również m.in.:

- ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych,
- ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii,
- ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym,
- ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci,

- ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych,
- ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej,
- ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego,
- ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych,
- ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego,
- ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych,
- ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny,
- ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”,
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty,
- ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe.

2. UWARUNKOWANIA STRATEGICZNE I PROGRAMOWE

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Zagórz na lata 2021-2026 pozostaje w zgodności z dokumentami strategicznymi i programowymi, które opracowano na szczeblu europejskim, krajowym i samorządowym. Należą do nich:

- Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,
- Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo,
- Umowa Partnerstwa – Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020,
- Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020,
- Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020,
- Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023,
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Sanockiego na lata 2013-2020,
- Strategia Rozwoju Gminy Zagórz do roku 2022.

Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu jest dokumentem, którego głównym celem jest wyjście

z kryzysu, w jakim w ostatnich latach znalazła się gospodarka europejska, powrót na ścieżkę rozwoju, a następnie na niej pozostanie. Strategia, której założeniem jest stworzenie większej liczby miejsc pracy i podniesienie standardu życia, obejmuje trzy wzajemnie ze sobą powiązane priorytety:

1. Rozwój inteligentny – rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
2. Rozwój zrównoważony – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
3. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

W ramach trzech priorytetów tematycznych przygotowano siedem projektów przewodnich. Projekt „*Unia innowacji*” ma na celu poprawę warunków ramowych i dostępu do finansowania badań i innowacji, co powinno wzmocnić rolę łańcucha innowacji i zwiększyć poziom inwestycji w całej Unii. Z kolei projekt „*Młodzież w drodze*” służy poprawie wyników systemów kształcenia oraz podniesieniu atrakcyjności europejskiego szkolnictwa wyższego na arenie międzynarodowej, a projekt „*Europejska agenda cyfrowa*” zakłada upowszechnienie szybkiego Internetu oraz umożliwienie gospodarstwom domowym i przedsiębiorstwom czerpanie korzyści z jednolitego rynku cyfrowego.

Projekt „*Europa efektywnie korzystająca z zasobów*” ma na celu uniezależnienie wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów poprzez zmniejszenie udziału emisji węgla w europejskiej gospodarce, większe wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, modernizację transportu i propagowanie efektywności energetycznej, natomiast projekt „*Polityka przemysłowa w erze globalizacji*” służy poprawie otoczenia biznesu, szczególnie w odniesieniu do Małych i Średnich Przedsiębiorstw, oraz wspieraniu rozwoju silnej i zrównoważonej bazy przemysłowej, przygotowanej do konkurowania na rynkach światowych.

Celem projektu „*Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia*” jest modernizacja rynków pracy poprzez zwiększanie mobilności siły roboczej oraz rozwijanie kwalifikacji przez całe życie, co powinno podnieść współczynnik aktywności zawodowej i lepiej dopasować do siebie popyt i podaż na rynku pracy, a projekt „*Europejski program walki z ubóstwem*” zakłada zapewnienie spójności społecznej i terytorialnej, tak aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a osoby ubogie i wykluczone społecznie mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 to z kolei najważniejszy średniookresowy dokument rozwojowy na szczeblu krajowym, określający cele strategiczne do 2020 roku. Wyznacza on

trzy obszary strategiczne: *Sprawne i efektywne państwo*, *Konkurencyjna gospodarka*, *Spójność społeczna i terytorialna*, w których koncentrują się główne działania, oraz określa, jakie interwencje są niezbędne w celu przyspieszenia procesów rozwojowych.

Celem głównym Strategii jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. Dokument z jednej strony wyznacza działania służące usuwaniu barier rozwojowych, w tym ujawnionych przez kryzys gospodarczy słabości polskiej gospodarki, a z drugiej skupia się na wspomnianych powyżej potencjałach, które będą stymulowały rozwój kraju.

Strategia stanowi bazę dla 9 strategii zintegrowanych (Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki, Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Strategia Rozwoju Transportu, Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko, Sprawne Państwo, Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP, Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa), które powinny przyczyniać się do realizacji założonych w niej celów, a zaprojektowane w nich działania rozwijać i uszczegóławiać reformy w niej wskazane. Dokument skierowany jest nie tylko do administracji publicznej, ale także do środowisk społecznych i gospodarczych, które uczestniczą w procesach rozwojowych i mogą je wspomagać zarówno na szczeblu centralnym, jak i regionalnym.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 jest również odniesieniem na gruncie krajowym dla dokumentów strategicznych przygotowywanych w kraju na potrzeby programowania środków Unii Europejskiej na lata 2014-2020, tj. Umowy Partnerstwa i programów operacyjnych (uwzględniających środki z polityki spójności, wspólnej polityki rolnej i wspólnej polityki rybołówstwa). Wskazane w strategii cele rozwojowe i priorytety w znaczącym zakresie wpisują się w cele strategii unijnej „Europa 2020” i są z nią spójne.

Umowa Partnerstwa jest dokumentem określającym strategię interwencji funduszy europejskich w Polsce w latach 2014-2020 w ramach trzech polityk unijnych: polityki spójności, wspólnej polityki rolnej i wspólnej polityki rybołówstwa. Instrumentami realizacji Umowy są krajowe programy operacyjne i regionalne programy operacyjne. Dokumenty te wraz z Umową tworzą spójny system dokumentów strategicznych i programowych na nową perspektywę finansową.

Umowa ściśle wiąże strategię wykorzystania środków europejskich z realizacją Strategii Rozwoju Kraju 2020 i Strategii Europa 2020. Celem konsekwentnie realizowanym w ramach nowej perspektywy finansowej 2014-2020 jest zgodnie ze Strategią Rozwoju Kraju, oparcie rozwoju na dalszym zwiększaniu konkurencyjności gospodarki, poprawie spójności społecznej i terytorialnej oraz podnoszeniu sprawności i efektywności państwa. Biorąc pod uwagę wskazane powyżej cele rozwojowe kraju, w Umowie wyróżniono cztery priorytety finansowania ze środków europejskich, do których zaliczono: otoczenie sprzyjające przedsiębiorczości i innowacjom, spójność społeczną i aktywność zawodową, infrastrukturę sieciową na rzecz wzrostu i zatrudnienia oraz środowisko i efektywne gospodarowanie zasobami. Priorytety te będą realizowane w ramach właściwych celów tematycznych, wskazanych w projektach rozporządzeń Unii Europejskiej.

Umowa wskazuje m.in. rodzaje inwestycji, mogących liczyć na dofinansowanie, proponuje układ programów operacyjnych, prezentuje zarys systemu ich wdrażania, a także przedstawia ogólne założenia oparte na zasadzie subsydiarności podziału interwencji pomiędzy poziom krajowy i regionalny. Zapewnieniu koordynacji pomiędzy funduszami polityki spójności na poziomie regionalnym służyć ma, umożliwiona po raz pierwszy w okresie programowania 2014-2020, realizacja przez samorządy województw programów dwufunduszowych (Europejski Fundusz Społeczny i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego). Instrumentem zapewniającym komplementarność interwencji realizowanych przez rząd i samorząd terytorialny będzie kontrakt terytorialny.

Zgodnie z Umową Partnerstwa w latach 2014-2020 Europejski Fundusz Społeczny będzie współfinansował krajowy **Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020**, dotyczący rozwoju kompetencji i umiejętności, włączenia społecznego i dobrego rządzenia oraz 16 regionalnych programów operacyjnych. Krajowy program (zasili go 28% środków funduszu) będzie się koncentrował na zmianach strukturalnych poszczególnych polityk sektorowych, a także na takich przedsięwzięciach, które mają charakter ogólnopolski i są priorytetowe z punktu widzenia polityki państwa, natomiast na poziomie regionalnym interwencja Europejskiego Funduszu Społecznego (72% środków funduszu) będzie dotyczyła bezpośredniego wsparcia osób w celu poprawy ich sytuacji na rynku.

Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój obejmuje pięć następujących osi priorytetowych: I. Osoby młode na rynku pracy, II. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, III. Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju, IV. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa oraz V. Pomoc Techniczna.

Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 przewiduje utworzenie 10 osi priorytetowych. Problematykę społeczną ujęto głównie w ramach osi priorytetowych 6. Spójność przestrzenna i społeczna, 7. Regionalny rynek pracy i 8. Integracja społeczna.

Za cele osi priorytetowej 6. przyjęto „promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników”, „promowanie włączenia społecznego, walkę z ubóstwem i wszelką dyskryminacją” oraz „inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej”. Ich osiągnięcie uzależniono od realizacji priorytetów zakładających: wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcenie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój, inwestowanie w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, co przyczyni się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych, wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich oraz inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.

Z kolei priorytety wyznaczone w ramach osi priorytetowej 7., której celem jest „promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników”, zakładają: zapewnienie dostępu do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i osób biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, m.in. poprzez lokalne inicjatywy na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników, udzielenie pomocy w podjęciu pracy na własny rachunek, wspieranie przedsiębiorczości i tworzenie przedsiębiorstw (w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich), wyrównywanie szans mężczyzn i kobiet m.in. na rynku pracy (w zakresie dostępu do zatrudnienia, robienia kariery, godzenia życia zawodowego i prywatnego oraz wyrównywania wynagrodzeń za taką samą pracę), przystosowanie pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian gospodarczych oraz utrzymanie pracowników w jak najlepszej kondycji psychofizycznej na rynku pracy przy jednoczesnym ułatwieniu

powrotu do pracy osobom w wieku aktywności zawodowej, które zostały zdiagnozowane jako czasowo niezdolne do pracy.

Za cel osi priorytetowej 8. uznano „promowanie włączenia społecznego, walkę z ubóstwem i wszelką dyskryminacją”, a jego osiągnięcie uzależniono od realizacji priorytetów zakładających: aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie, ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym, wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwienia dostępu do zatrudnienia.

Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023 jest dokumentem, który wyznacza główne kierunki działań samorządu województwa podkarpackiego w zakresie polityki społecznej. Za cel główny Programu uznano „zwiększenie efektywności systemu pomocy społecznej i integracji w województwie”.

W ramach celu operacyjnego 1. „Ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego” wyznaczono działania, które zakładają: wdrażanie nowych rozwiązań w zakresie integracji i reintegracji osób zagrożonych bądź dotkniętych wykluczeniem społecznym, wspieranie działań na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, wspieranie programów i inicjatyw na rzecz pomocy osobom zagrożonym bądź dotkniętym wykluczeniem społecznym, wzmocnienie i skoordynowanie współpracy podmiotów działających na rzecz osób wykluczonych społecznie oraz zwiększenie dostępu do poradnictwa specjalistycznego na rzecz tych osób.

Działania zaplanowane w obrębie celu operacyjnego 2. „Wspieranie rodzin w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej” zakładają z kolei wdrażanie i promowanie różnorodnych form wsparcia rodziny (np. streetworking, asystentura rodziny itp.), wspieranie działań organizacji prowadzących placówki wsparcia dziennego, wspieranie działań pomocowych realizowanych w placówkach stacjonarnych i dziennych, ogniskach wychowawczych, świetlicach i klubach środowiskowych dla dzieci i młodzieży, promowanie zdrowego modelu życia i pozytywnych wzorców rodziny, wspieranie działań profilaktycznych i wczesnej interwencji w rodzinie oraz rozwijanie modelowego systemu poradnictwa i edukacji dla rodziców w zakresie rozpoznawania zagrożeń opiekuńczo-wychowawczych.

Cel operacyjny 3. „Zwiększenie i rozwój oferty świadczeń pomocy społecznej dla seniorów” będzie natomiast realizowany poprzez: wspieranie organizowania grup

samopomocowych osób starszych oraz inicjowanie pomocy sąsiedzkiej w środowisku lokalnym, włączenie wolontariuszy i innych grup społecznych w niesienie pomocy osobom starszym, rozwój form pomocy środowiskowej, dziennej i usług opiekuńczych skierowanych do ludzi starszych, wspieranie działań wzmacniających więzi międzypokoleniowe, inicjowanie współpracy instytucji pomocy społecznej i organizacji pozarządowych na rzecz świadczenia usług socjalnych dla osób starszych, wzbogacenie oferty w zakresie aktywizacji i organizacji czasu wolnego seniorów, edukowanie członków rodzin zajmujących się opieką nad osobami starszymi i przewlekle chorymi, promowanie zdrowego stylu życia i kreowanie pozytywnego wizerunku starości oraz prowadzenie kampanii medialnych i przeciwdziałanie dyskryminacji.

W ramach celów operacyjnych 4. „Promowanie rozwoju infrastruktury pomocy społecznej” i 5. „Doskonalenie kompetencji zawodowych kadry pomocy społecznej i podmiotów działających w obszarze pomocy społecznej” wyznaczono działania, które zakładają: promowanie tworzenia i rozwoju instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form pomocy dziennej, wspieranie idei budowy i rozbudowy instytucji opiekuńczo-wychowawczych, socjalnych poprzez wskazywanie możliwości pozyskiwania środków, inicjowanie i wspieranie tworzonych placówek pomocy społecznej w szczególności na terenach wiejskich, wspieranie tworzenia sieci poradnictwa specjalistycznego, opracowanie programów szkoleniowych dla kadry pomocy społecznej i podmiotów działających w obszarze pomocy społecznej, organizowanie szkoleń, kursów, warsztatów w szczególności w zakresie pozyskiwania funduszy oraz podejmowanie współpracy ze szkołami i uczelniami.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Sanockiego na lata 2013-2020 jest podstawowym dokumentem programowym wyznaczającym cele polityki społecznej w powiecie. Na podstawie diagnozy problemów społecznych występujących w powiecie, sformułowano wizję powiatu w zakresie polityki społecznej oraz wyznaczono cele strategiczne, cele operacyjne i działania.

Do celów operacyjnych zaliczono: upowszechnianie wiedzy i informacji o ekonomii społecznej oraz dobrych praktyk, zwiększenie świadomości organizacji pozarządowych w zakresie ekonomii społecznej, budowanie więzi pomiędzy ekonomią społeczną a biznesem, tworzenie nowych i zwiększenie liczby podmiotów ekonomii społecznej, usamodzielnienie się przedsiębiorstw społecznych i podniesienie jakości działań, wzmocnienie istniejących i tworzenie nowych podmiotów ekonomii społecznej, podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej rodziny, zwiększenie pomocy rodzinom będącym w trudnej sytuacji, sprawowanie opieki nad dziećmi i młodzieżą, wspieranie rodzin zagrożonych dysfunkcjami, podejmowanie

działań na rzecz aktywizacji zawodowej i społecznej osób bezrobotnych, wspieranie osób oraz rodzin ubogich i zagrożonych ubóstwem, wzmocnienie systemu wsparcia dla organizacji pozarządowych, wspieranie organizacji pozarządowych w ubieganiu się o środki zewnętrzne, wspieranie doskonalenia zawodowego kadr pomocy społecznej oraz podejmowanie działań na rzecz poprawy jakości usług społecznych.

W ramach strategii opracowano również dwa programy obszarowe, tj. powiatowy program rozwoju pieczy zastępczej oraz powiatowy program działań na rzecz osób niepełnosprawnych.

Strategia Rozwoju Gminy Zagórz do roku 2022 jest podstawowym dokumentem strategicznym określającym cele i kierunki polityki rozwoju gminy. Na podstawie diagnozy społeczno-gospodarczej w gminie, analizy jej mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń, wyznaczono cele i zadania realizacyjne.

W ramach celów istotnych z punktu widzenia niniejszego dokumentu sformułowano zadania inwestycyjne służące m.in. stworzeniu korzystniejszych warunków zarobkowania na terenie gminy, poprawie statusu materialnego mieszkańców, szczególnie najniżej sytuowanych, zwiększeniu dochodów mieszkańców z aktywności zawodowej, poprawie dostępu do specjalistycznej opieki medycznej, rehabilitacji oraz profilaktyki zachorowań na choroby cywilizacyjne, ograniczeniu problemu alkoholizmu i niepożądanych zachowań związanych z nadużywaniem alkoholu, zwiększeniu świadomości społeczeństwa w zakresie ochrony zdrowia, ograniczeniu zachowań agresywnych dzieci i młodzieży w szkole i poza nią, zmniejszeniu liczby przypadków niedożywienia dzieci i osób starszych, zapewnieniu schronienia osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej, zapewnieniu opieki dzieciom w wieku przedszkolnym i żłobkowym oraz osobom niepełnosprawnym i starszym, ograniczaniu liczby przypadków zachowań niepożądanych społecznie – nadużywania pomocy społecznej, zwiększeniu umiejętności rodziców lub opiekunów w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, zwiększeniu udziału osób starszych i niepełnosprawnych w życiu społecznym, ograniczeniu problemów wychowawczo-rozwojowych wynikających z niepełności rodzin, rozwijaniu infrastruktury związanej z realizacją zadań pomocy społecznej (mieszkania socjalne, chronione, dzienne ośrodki wsparcia rodzin i dziecka, warsztaty terapii zajęciowej), zwiększeniu aktywności społecznej – liczby organizacji pozarządowych i ich skuteczności w realizacji celów statutowych oraz poprawie poziomu integracji mieszkańców gminy.

Za ważne uznano również: organizowanie opieki dziennej dla osób w podeszłym wieku i z zaburzeniami psychicznymi, rozwijanie wolontariatu nakierowanego na pomoc osobom starszym, niedołącznym, z zaburzeniami psychicznymi, podejmowanie współpracy z sąsiednimi gminami w zakresie zapewniania całodobowej opieki dla osób w podeszłym wieku, dostosowywanie miejsc publicznych do korzystania przez osoby niepełnosprawne. Prowadzenie działań uświadamiających społeczność lokalną o szkodliwości nadużywania alkoholu i środków odurzających. Zwiększenie działań polegających na prowadzeniu działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu w oparciu o gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

Aktywizowanie klientów pomocy społecznej – MGOPS do samodzielnego rozwiązywania problemów życiowych, organizowanie punktów zapewniających doradztwo psychologiczne, doradztwo w sprawach życiowych, doradztwo prawne, poszukiwanie możliwości udzielania wsparcia dla osób studiujących (szczególnie uzdolnionych) z rodzin ubogich, organizowanie kursów podnoszących umiejętności rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, wykorzystanie istniejących funduszy pomocowych na tworzenie miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych, zapobieganie społecznej izolacji i marginalizacji najsłabszych i najbardziej zagrożonych osób/rodzin, zapobieganie społecznej izolacji i marginalizacji osób niepełnosprawnych, realizowanie projektów integrujących osoby niepełnosprawne ze środowiskiem oraz objęcie pomocą finansową, rzeczową, psychologiczną i prawną osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, w tym osoby starsze i niepełnosprawne.

Podkreślono również potrzebę opracowania i wdrożenia polityki przestrzennej sprzyjającej rozwojowi istniejących i tworzeniu nowych firm, tworzenia korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości (instytucje wspierające tworzenie i rozwijanie działalności gospodarczej), utrzymania wysokiego znaczenia przemysłu w gospodarce gminy, tworzenia nowych powierzchni inwestycyjnych, poszukiwania inwestorów zewnętrznych, ograniczenia niekorzystnych zjawisk demograficznych i procesu emigracji osób młodych, podejmowania współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie podnoszenia i zmiany kwalifikacji zawodowych mieszkańców oraz sprawnego przepływu informacji o sytuacji na rynku pracy, promowania walorów turystycznych i gospodarczych gminy, stworzenia nowoczesnej, adekwatnej do potrzeb bazy oświatowej, organizowania oddziałów przedszkolnych przy szkołach, adaptowania pomieszczeń komunalnych na rozwijanie bazy

przedszkolnej i żłobkowej, popularyzowania idei działania przedszkoli domowych, organizowania zajęć pozalekcyjnych w szkołach i wypoczynku dla dzieci i młodzieży w czasie wolnym od nauki, zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze fizycznej, zapewnienia atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego (m.in. poprzez dobre wykorzystanie potencjału Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu, w tym świetlic wiejskich, rozwijania zainteresowań, zwiększania możliwości uprawiania sportu, rekreacji, wypoczynku i turystyki), rozwijania infrastruktury sportowej o wysokim standardzie i nowoczesnej, ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ W GMINIE

1. DANE PODSTAWOWE O GMINIE

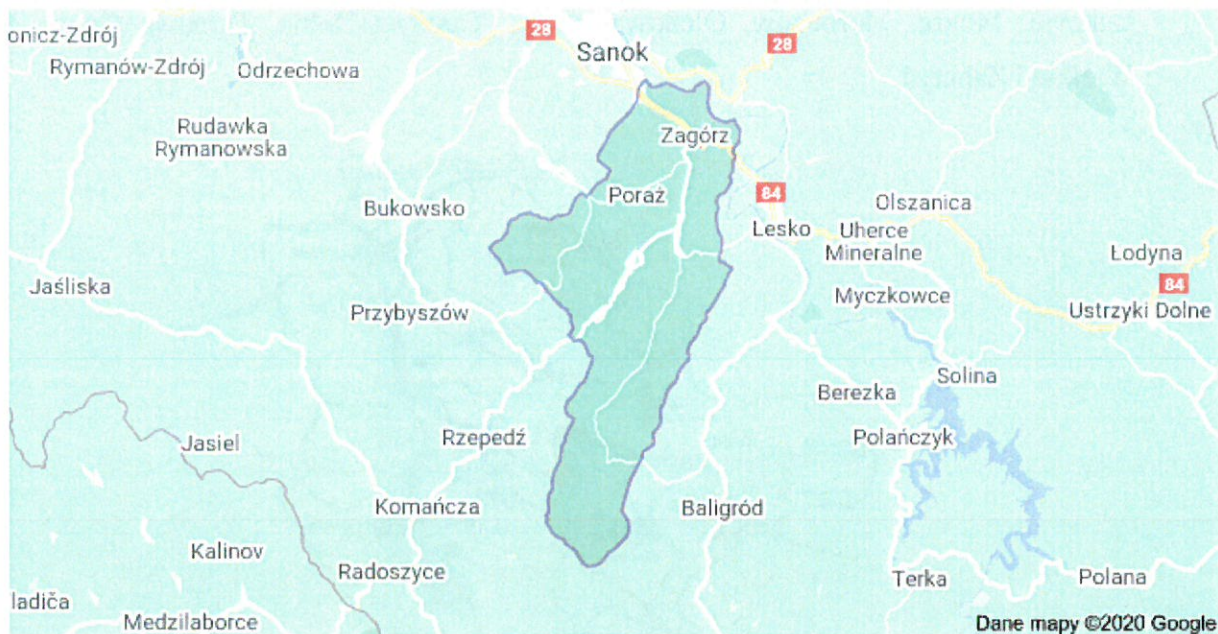
Gmina Zagórz jest gminą miejsko-wiejską, położoną w województwie podkarpackim, we wschodniej części powiatu sanockiego. Graniczy z miastem Sanok oraz z gminami: Sanok, Bukowsko i Komańcza w powiecie sanockim, a także gminami Baligród i Lesko w powiecie leskim. Gmina zajmuje powierzchnię 160,05 km², co stanowi: 13,1% powierzchni powiatu, 0,90% powierzchni województwa.

W skład Gminy Zagórz wchodzi: miasto Zagórz i 11 sołectw: Czaszyn, Kalnica, Łukowe, Mokre, Morochów, Olchowa, Poraż, Tarnawa Dolna, Tarnawa Górna, Średnie Wielkie i Zahutyń.

Gmina Zagórz

Położenie Gminy Zagórz

Gmina Zagórz leży na Pogórzu Bukowskim, na styku Dołów Jasielsko-Sanockich i Bieszczadów, w dolinie rzeki Oślawy. Przez północny fragment gminy przepływa San. W krajobrazie gminy dominują lasy objęte różnymi formami ochrony przyrody – są to: Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu, Obszar Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego, Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy, Rezerwat przyrody pod nazwą „Przełom Oślawy pod Mokrem” oraz obszary Natura 2000, użytki ekologiczne i kilkanaście pomników przyrody. Historię gminy dokumentują zachowane zabytki będące świadectwem bogatej kultury pogranicza, głównie sakralne, m.in. ruiny zespołu klasztorne Karmelitów Bosych z XVIII wieku i cerkwie grekokatolickie z I poł. XIX wieku, a także zespoły dworskie i pałacowo-parkowe oraz ich pozostałości z XIX i początków XX wieku, budynek szkoły z początku XX wieku oraz dworzec i mosty kolejowe z przełomu XIX i XX wieku.

2. TRANSPORT I KOMUNIKACJA

Przez obszar gminy Zagórz przebiega droga krajowa nr 84 z Sanoka do granicy z Ukrainą w Krościenku oraz droga wojewódzka nr 880 łącząca Zagórz ze Słowacją w miejscowości Radoszyce. System komunikacyjny gminy uzupełniają sieci dróg powiatowych i gminnych.

W Zagórz krzyżują się dwie linie kolejowe: Jasło – Zagórz i Przemyśl – Chyrów – Zagórz – Łupków.

Zagórz położony jest w odległości ok. 7 km od Sanoka, 70 km od Przemyśla i 80 km od stolicy województwa Rzeszowa. Od przejść granicznych ze Słowacją i Ukrainą dzieli Zagórz ok. 40 km.

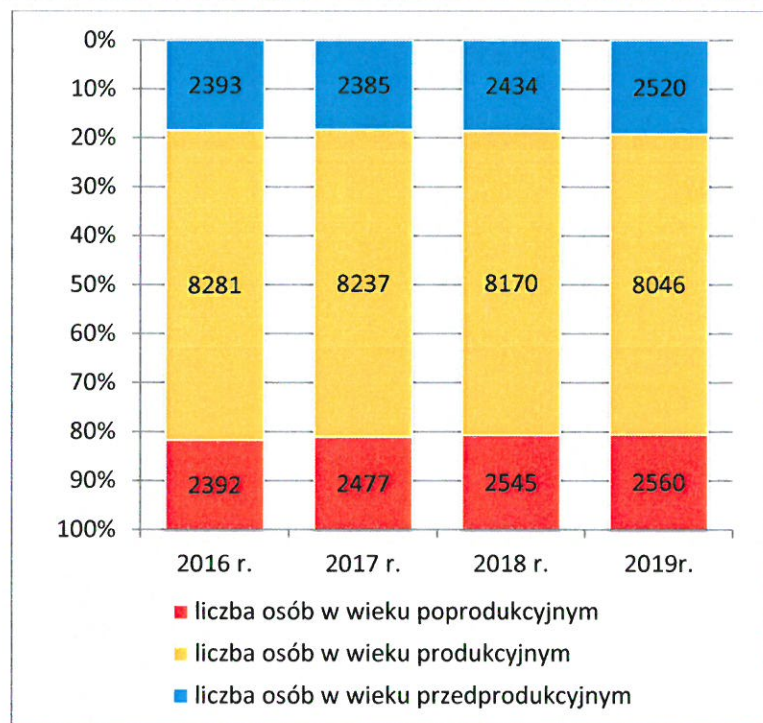
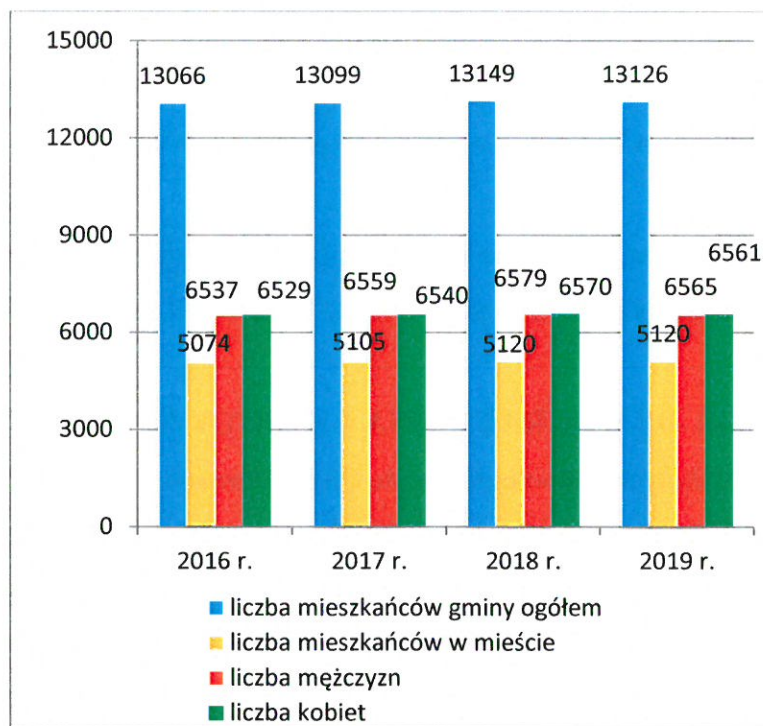
Usługi komunikacyjne na terenie gminy świadczą firmy: Arriva Sp. z o.o. z siedzibą w Toruniu i Przedsiębiorstwo Transportowe „Tarzan” s.c. z Sanoka.

3. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA I ZASOBY MIESZKANIOWE

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2016-2018 liczba ludności gminy zwiększała się z roku na rok (13.066 w 2016 r., 13.099 w 2017 r., 13.149 w 2018 r.) Natomiast w roku 2019 liczba mieszkańców gminy Zagórz zmniejszyła się w porównaniu do lat poprzednich i wyniosła na dzień 31.12.2019r.(według GUS) 13 126 mieszkańców. Na koniec kolejnych lat niewielką większość wśród mieszkańców stanowili mężczyźni (6.537 w 2016 r., 6.559 w 2017 r., 6.579 w 2018 r., 6.565 w 2019r.).

W analizowanym okresie stale spadała liczba osób w wieku produkcyjnym, natomiast liczba osób starszych systematycznie rosła. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

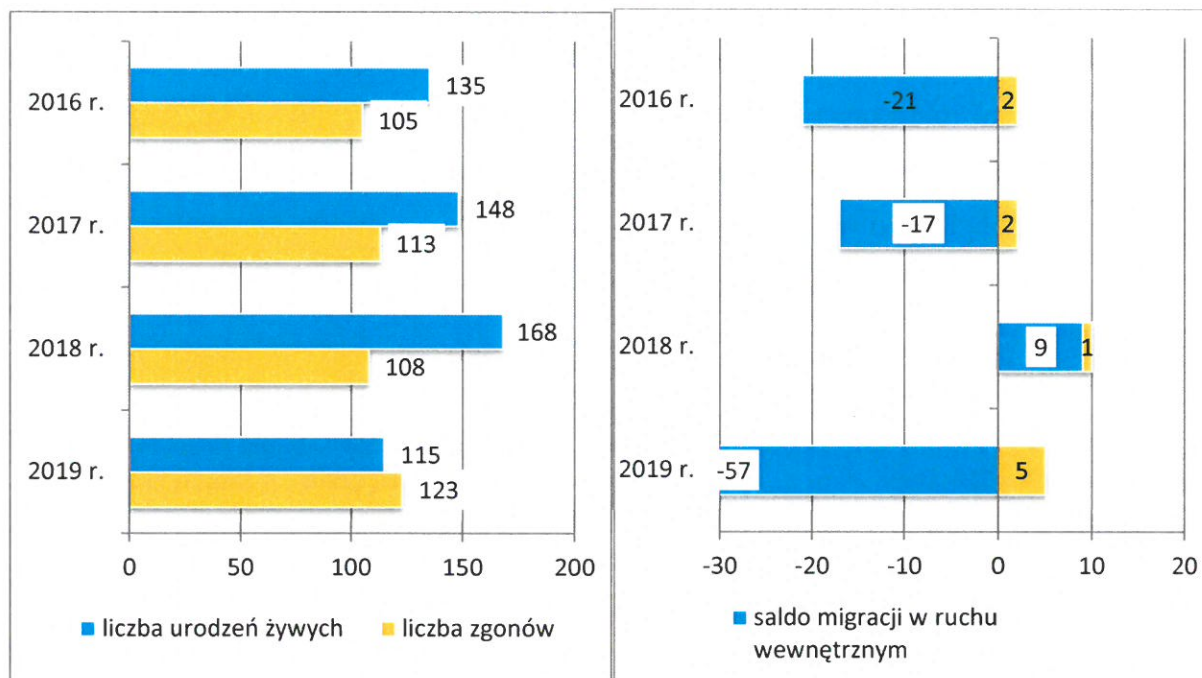
Wykresy 1-2. Ludność gminy oraz jej struktura wiekowa w latach 2016-2019 (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2016-2018 przyrost naturalny w gminie był korzystny (+30 w 2016 r., +35 w 2017 r., +60 w 2018 r.). Na dzień 31.12.2019r. Gmina Zagórz ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -8. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu - 0,61 na 1000 mieszkańców gminy Zagórz. W 2019 roku urodziło się 115 dzieci, w tym 52,2% dziewczynek i 47,8% chłopców. W 2018 roku dodatkowo było również saldo migracji

odbywającej się głównie w ruchu wewnętrznym (+9), z kolei w latach 2016-2017 oraz w roku 2019 było ono ujemne (-21 w 2016 r., -17 w 2017 r., - 57 w 2019r.). Dane szczegółowe na temat ruchu naturalnego i salda migracji mieszkańców gminy przedstawiają poniższe wykresy.

Wykresy 3-4. Ruch naturalny i saldo migracji ludności gminy w latach 2016-2019 (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Analizując sytuację demograficzną w gminie, należy podkreślić, iż przyjęty do badania czteroletni okres jest zbyt krótki, aby jednoznacznie zdefiniować charakter zachodzących zmian. Pozytywnym aspektem zmian demograficznych w gminie jest rosnąca liczba dzieci i młodzieży, niemniej uwagę zwraca rosnąca również liczba osób starszych, których udział w populacji mieszkańców gminy jest wyższy niż ludności w wieku przedprodukcyjnym. Na tej podstawie przypuszczać należy, że w niedługim czasie gmina zmagać się będzie z postępującym procesem starzenia się społeczności lokalnej, co w niedługiej perspektywie będzie m.in. wymagało dostosowania w szerszym zakresie niż dotychczas wachlarza usług społecznych do potrzeb seniorów.

Sytuacja demograficzna w gminie jest jednym z uwarunkowań lokalnej polityki mieszkaniowej. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, liczba mieszkań w gminie była większa niż w latach 2016-2019 kształtowała się następująco: (3.554 w 2016 r. 3.593

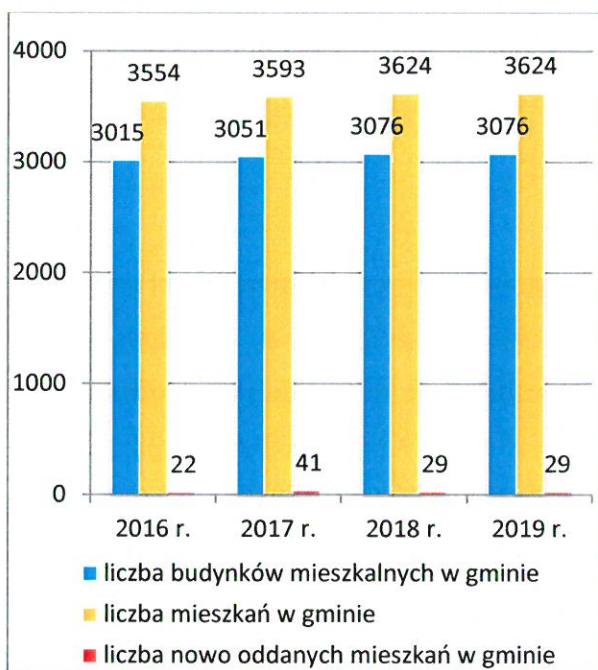
w 2017r., 3.624 w 2018r., 3.624 w 2019r.), podobnie jak liczba nowo oddanych mieszkań (22 w 2016 r., 41 w 2017 r., 29 w 2019r.).

Z danych Urzędu Miasta i Gminy w Zagórz wynika, że w latach 2017-2018 liczba mieszkań komunalnych będących w zasobach gminy pozostawała na tym samym poziomie (po 5 w każdym roku), w roku 2019 - 18. Mieszkania komunalne w gminie spełniały równocześnie funkcje lokali socjalnych. W 2016 roku w gminie nie było żadnego lokalu socjalnego.

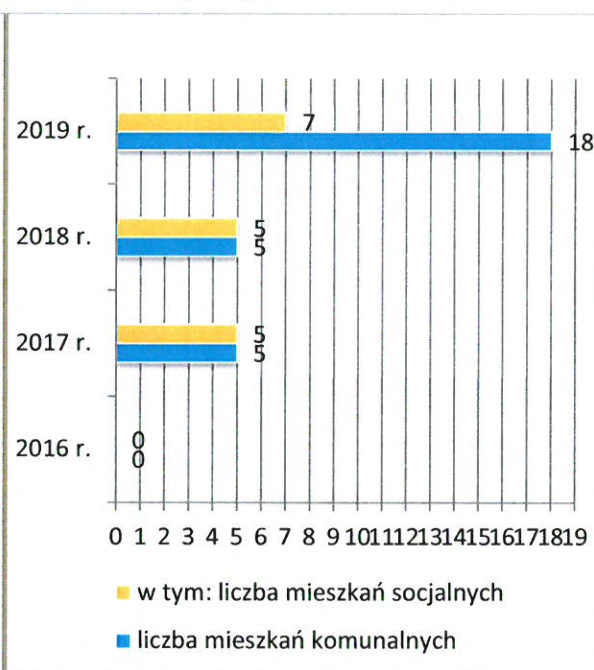
W latach 2016-2018 liczba wniosków złożonych na przydział mieszkania komunalnego (socjalnego) z zasobów gminy wynosiła po 10 w każdym roku. W 2019r. złożono 5 wniosków na przydział mieszkania komunalnego. Warto dodać, że w 2016 roku oraz 2019 roku nie wydano żadnego wyroku eksmisyjnego bez wskazania lokalu socjalnego, natomiast w latach 2017-2018 był 1 taki wyrok.

Dane szczegółowe na temat zasobów mieszkaniowych w gminie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 5. Zasoby mieszkaniowe w gminie w latach 2016-2019

Wykres 6. Mieszkania pozostające w zasobach gminy w latach 2016-2019

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, na koniec 2017 roku większość mieszkań w gminie była wyposażona w instalacje techniczno-sanitarne w postaci wodociągu, łazienki i centralnego ogrzewania. Do sieci wodociągowej podłączonych było 93% mieszkań

w mieście i 95,7%, mieszkań na terenach wiejskich, łazienkę posiadało odpowiednio 88,3% mieszkań w mieście i 90,2% na wsi, a centralne ogrzewanie 70,1% mieszkań w mieście i 74,6% na terenach wiejskich. Ponadto do kanalizacji podłączonych było 76,1% mieszkań w mieście i 50,3% mieszkań na terenach wiejskich. Na terenie gminy znajduje się także sieć gazowa – łącznie do budynków mieszkalnych w gminie doprowadzonych było 2.310 przyłączy.

Mieszkańcy gminy, którzy z uwagi na trudną sytuację materialną nie byli w stanie pokryć kosztów związanych z utrzymaniem mieszkania, otrzymywali, po spełnieniu określonych warunków, dodatki mieszkaniowe. Jest to świadczenie pieniężne udzielane w ramach zadań własnych gminy. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne przyznane w gminie w latach 2016-2019

DODATEK MIESZKANIOWY	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019r.
liczba gospodarstw, którym przyznano dodatki mieszkaniowe	10	3	2	2
wartość przyznanych dodatków mieszkaniowych (w zł)	9.784	4.605	2.707	3.107

Źródło danych: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz.

DODATEK ENERGETYCZNY	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019r.
liczba gospodarstw, którym przyznano dodatek energetyczny	0	0	0	1
wartość przyznanych dodatków energetycznych (w zł)	0	0	0	193

Źródło danych: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz.

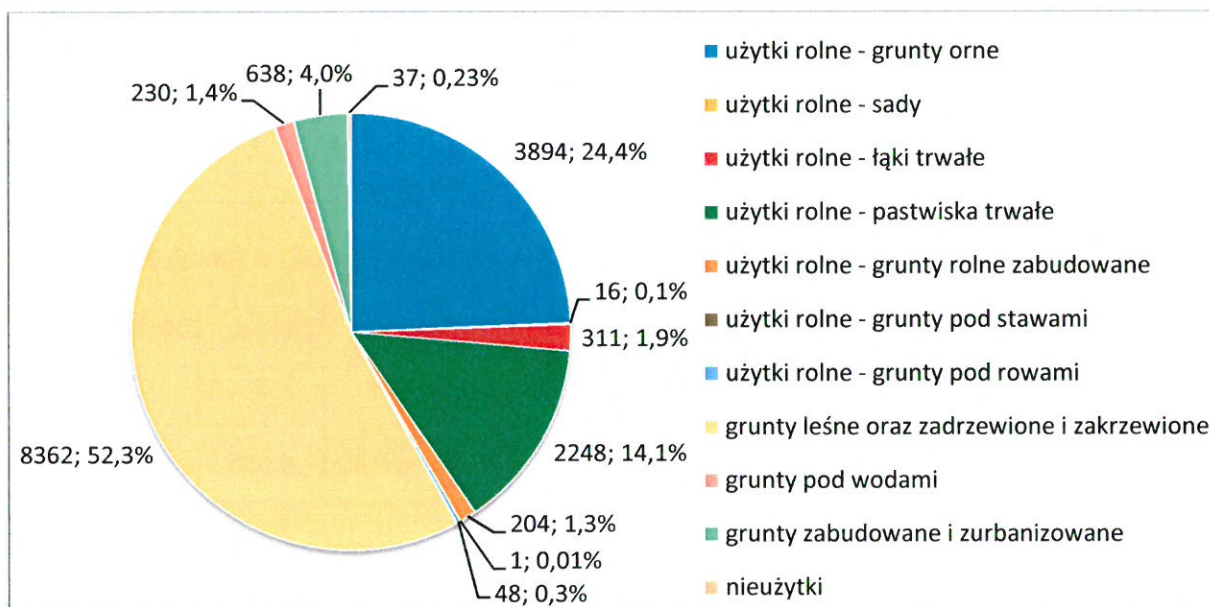
W okresie od 2016r. do 2018r. nie wypłacano w gminie dodatków energetycznych. W roku 2019 wypłacono dodatek energetyczny w 1 gospodarstwie. Dodatek energetyczny to - forma pomocy udzielana jest osobom, którym przyznano dodatek mieszkaniowy oraz które są stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym i zamieszkują w miejscu dostarczania energii elektrycznej.

4. GOSPODARKA I SYTUACJA NA RYNKU PRACY

Gmina Zagórz jest gminą o charakterze rolniczym, niemniej z uwagi na położenie na styku szlaków komunikacyjnych i w pobliżu granicy ze Słowacją i Ukrainą uzupełniające

funkcje stanowią turystyka, przemysł i handel. W strukturze użytkowania gruntów użytki rolne zajmują 42%, w tym 24,4% grunty orne, a 2% łąki i pastwiska. Dominującą część obszaru zajmują grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione (52,3%). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 7. Użytki rolne, lasy i grunty leśne, pozostałe grunty i nieużytki (w ha) w gminie (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

W gminie Zagórz przeważają gleby IV klasy bonitacyjnej (60%); gleby w III klasie bonitacyjnej zajmują 8% gruntów ornyc gminy, a w V klasie – 28%. Pozostałe grunty orne w gminie (4%) są w VI klasie bonitacyjnej.

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku w gminie funkcjonowały 2.273 gospodarstwa rolne, w tym 1.953 gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą. Wśród gospodarstw rolnych były 894 gospodarstwa małe o powierzchni do 1 ha, 874 gospodarstwa o powierzchni od 1 do 5 ha, 136 gospodarstw o powierzchni od 5 do 10 ha, 25 gospodarstw o powierzchni od 10 do 15 ha oraz 24 gospodarstwa o powierzchni 15 ha i więcej.

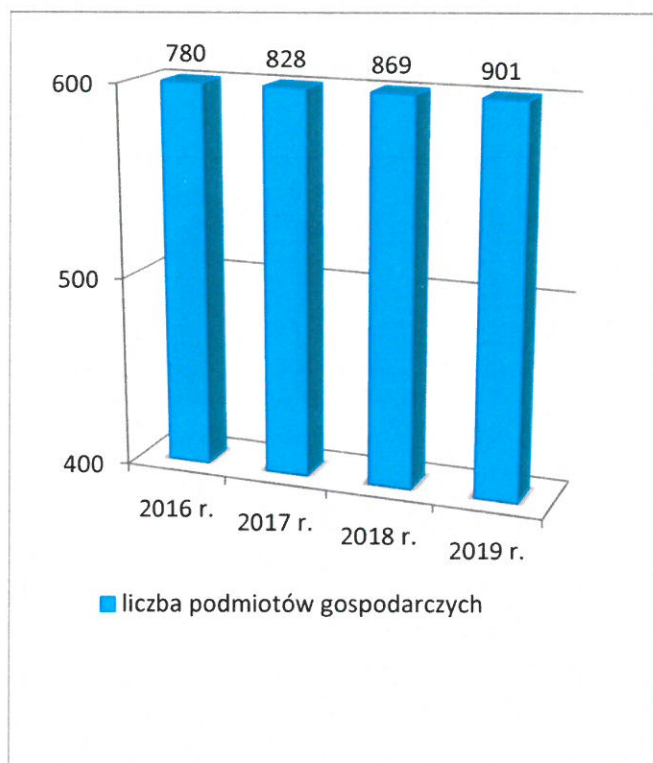
W strukturze upraw dominowały ziemniaki (uprawą ziemniaków zajmowało się 836 gospodarstw rolnych spośród 978 trudniących się uprawą) i zboża (669). Podstawowy kierunek produkcji zwierzęcej stanowiła z kolei hodowla bydła (zajmowało się nią 239 gospodarstw spośród 826 utrzymujących zwierzęta gospodarskie). Prowadzono także chów trzody chlewnej (90) i koni (48), a w większości gospodarstw (765) hodowano drób.

W latach 2016-2019 liczba podmiotów gospodarczych funkcjonujących w gminie zwiększała się z roku na rok (z 780 w 2016 r. do 869 w 2018 r. oraz do 901 w 2019r.).

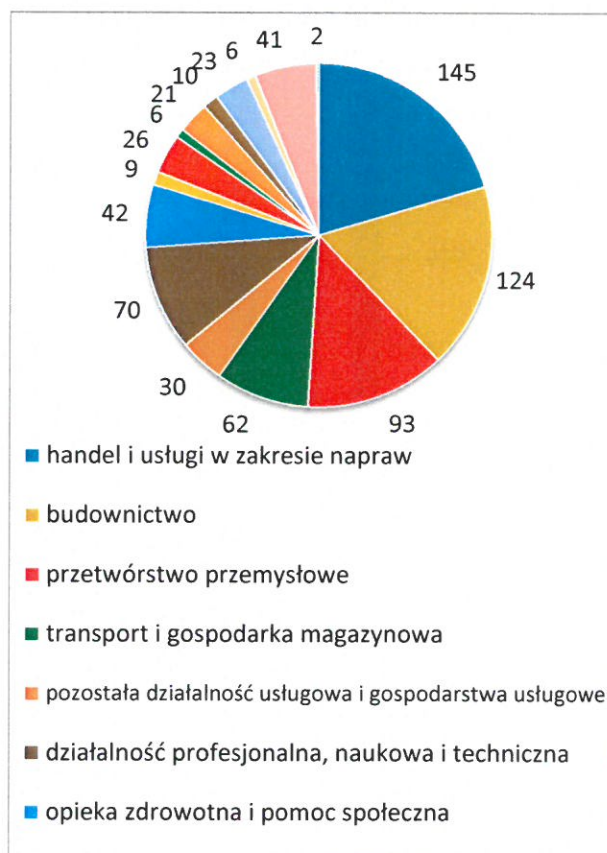
W 2019 roku dominującymi rodzajami działalności gospodarczej prowadzonej w gminie były: handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (145 podmiotów), budownictwo (124) oraz przetwórstwo przemysłowe (93).

Dane szczegółowe na temat podmiotów gospodarczych funkcjonujących w gminie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 8. Podmioty gospodarcze w gminie w latach 2016-2019 (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Wykres 9. Podmioty gospodarcze w gminie w poszczególnych sekcjach Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) w 2019 roku (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

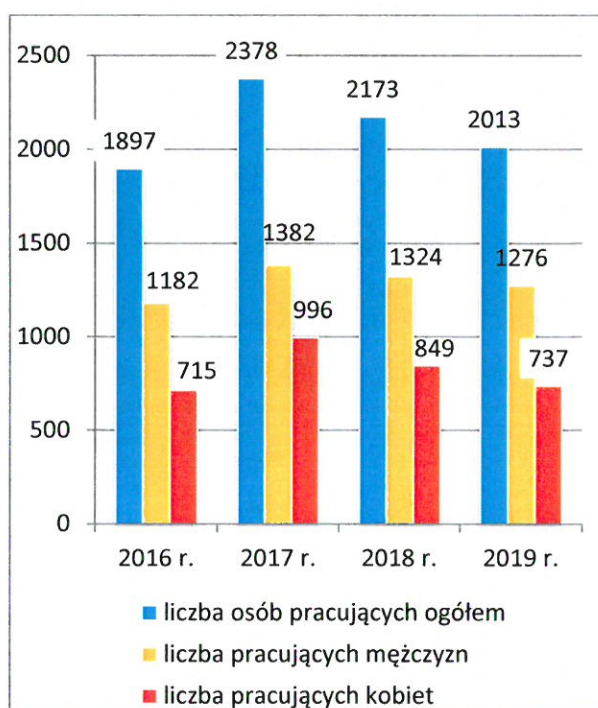
Do największych pracodawców w gminie należy m.in.: Def. Produkcja płócien i stojaków malarskich (ul. Bieszczadzka 5), SumiRiko Poland Sp. z. o o. – firma, wytwarzająca wyroby dedykowane dla branży motoryzacyjnej (ul. Składowa 2) oraz ADR Polska S.A.

Sytuacja gospodarcza w gminie wpływa na kondycję lokalnego rynku pracy. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2019 roku liczba posiadających zatrudnienie

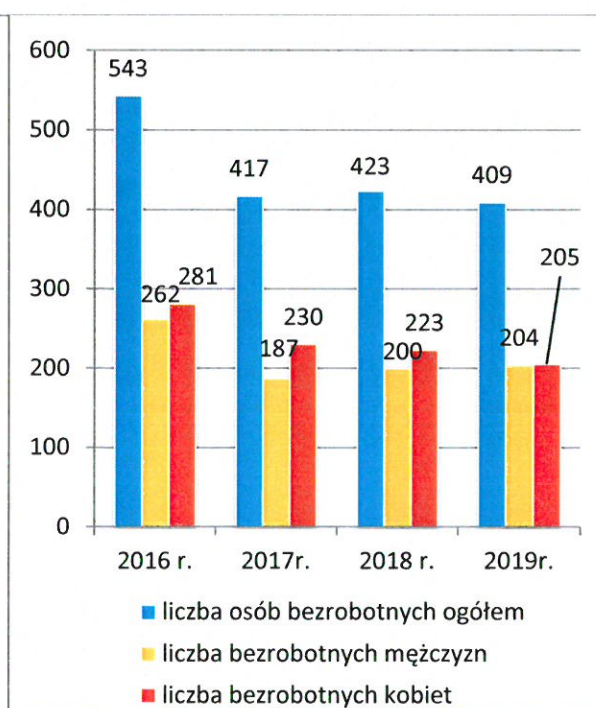
mieszkańców gminy Zagórz była niższa niż w 2018 roku, ale wyższa niż w 2016 roku (1.897 w 2016 r., 2.378 w 2017 r., 2.173 w 2018 r., 2.013 w 2019r.), podobnie jak liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Sanoku (543 w 2016 r., 417 w 2017 r., 423 w 2018 r., 409 w 2019r.). Wśród osób pozostających bez pracy większość stanowiły kobiety (281 w 2016 r., 230 w 2017 r., 223 w 2018 r., 205 w 2019 r.).

Dane szczegółowe na temat pracujących i bezrobotnych mieszkańców gminy przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 10. Mieszkańcy gminy posiadający zatrudnienie w latach 2016-2019*

Wykres 11. Bezrobotni w gminie według płci w latach 2016-2019

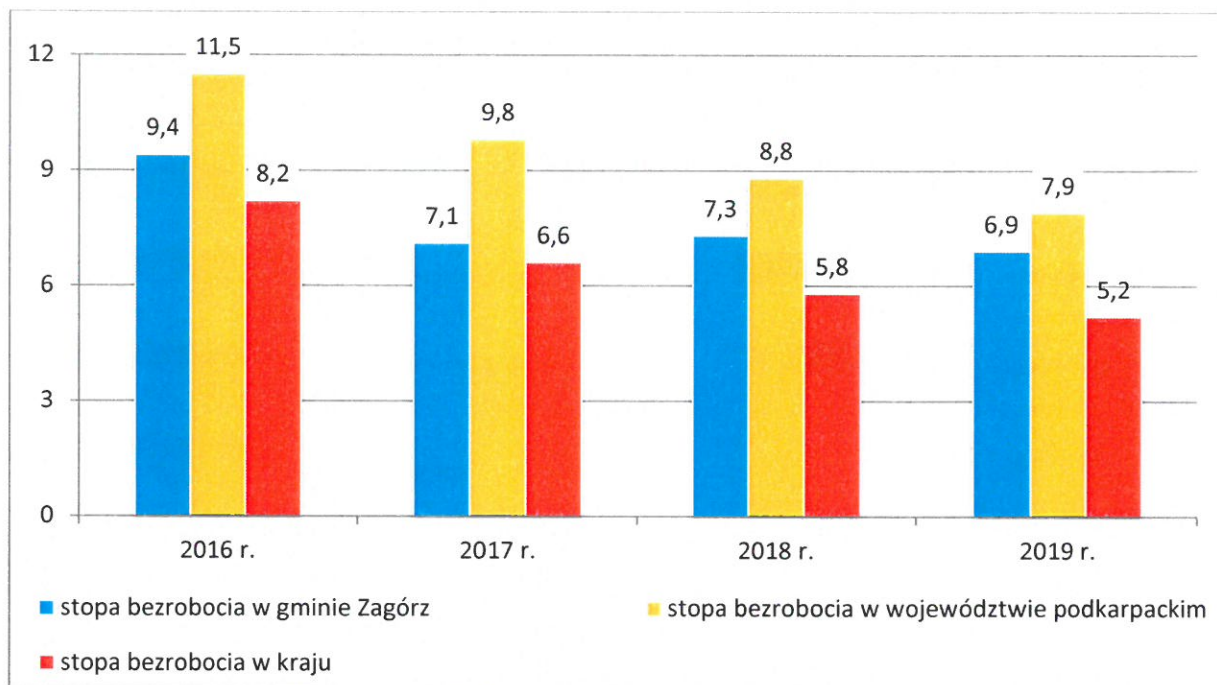

Źródło danych: *opracowanie własne na podstawie danych GUS*

*bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach, bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

W latach 2016-2019 stopa bezrobocia w gminie Zagórz była wyższa niż w kraju, ale niższa niż w województwie podkarpackim. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

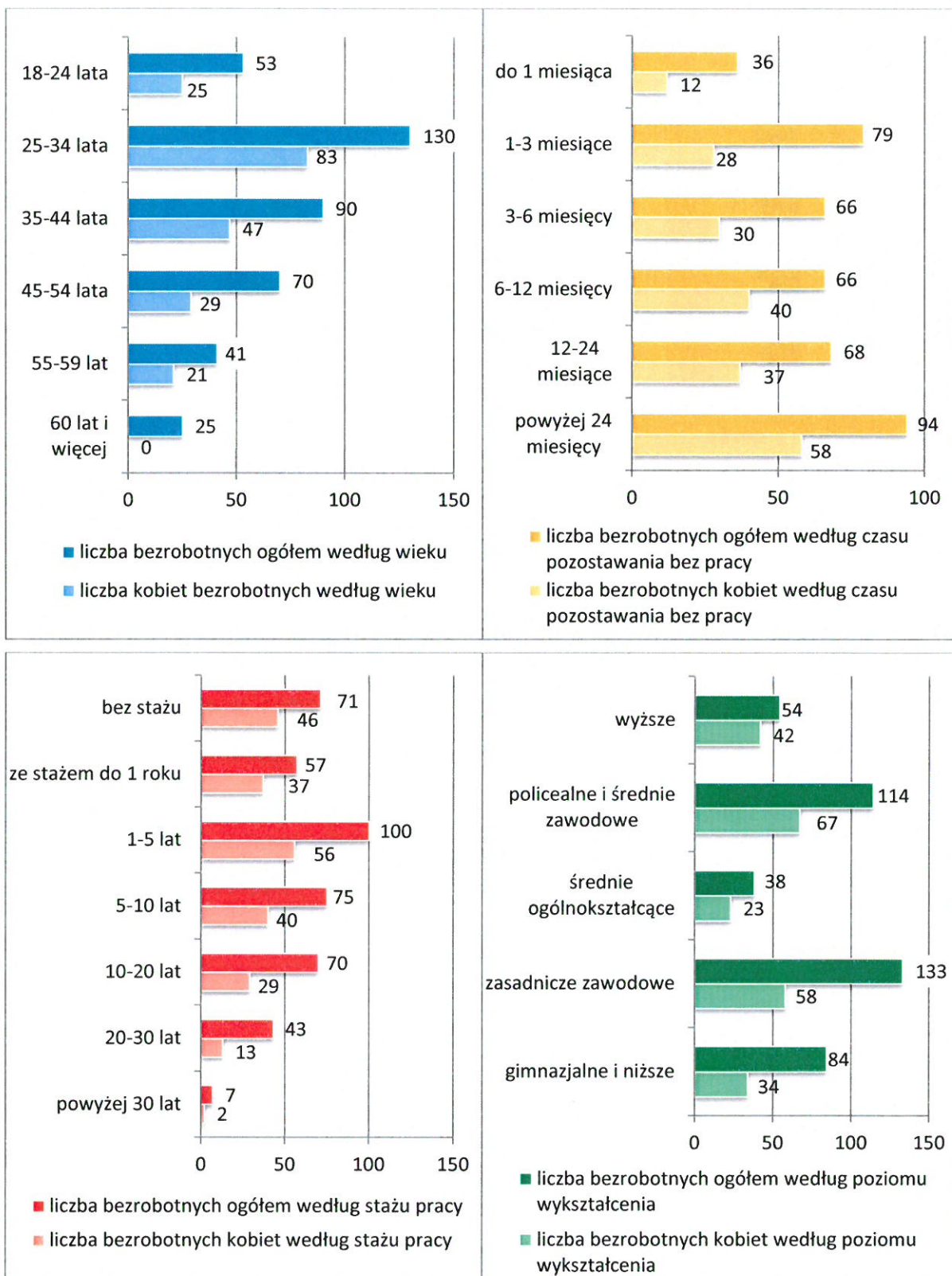
Wykres 12. Stopa bezrobocia gminie Zagórz, w województwie podkarpackim i w kraju w latach 2016-2019 (w %) (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Na koniec 2019 roku wśród bezrobotnych w gminie największe grupy stanowiły osoby młode w wieku 25-34 lata (130 osób, w tym 83 kobiet), osoby pozostające bez zatrudnienia długotrwale, powyżej 24 miesięcy (94 osób, w tym 58 kobiet), osoby ze stażem pracy od roku do 5 lat (93 osób, w tym 49 kobiet), a także osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (126 osoby, w tym 49 kobiet).

Dane szczegółowe uwzględniające podział bezrobotnych w gminie według wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy i poziomu wykształcenia przedstawiają poniższe wykresy.

Wykresy 13-16. Bezrobotni w gminie na koniec 2019 roku według wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy oraz poziomu wykształcenia

Źródło danych: (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Sanoku.

Analizując sytuację gospodarczą w gminie należy zwrócić uwagę na zmniejszającą się liczbę osób posiadających zatrudnienie oraz zwiększający się udział osób bezrobotnych

w ogóle mieszkańców gminy w wieku produkcyjnym. Podkreślić należy przy tym iż zarówno ubóstwo, jak i bezrobocie należy do zasadniczych powodów korzystania ze świadczeń pomocy społecznej w gminie.

Rozważając położenie mieszkańców gminy pozostających bez zatrudnienia, należy zwrócić uwagę na potrzebę zwiększania kompetencji i kwalifikacji osób bezrobotnych, tak aby skuteczniej i trafniej odpowiadały na zapotrzebowanie regionalnego rynku pracy. Bardzo ważne jest wsparcie ludzi młodych, umożliwienie im podjęcia pierwszej pracy i zdobycia doświadczenia zawodowego, a także osób starszych, w wieku 45 lat i więcej, którym należy zapewnić dostęp do szkoleń pozwalających na zmianę i podniesienie kwalifikacji zawodowych, także przy wykorzystaniu środków unijnych. Wymierne korzyści mogłoby również przynieść zainicjowanie procesu tworzenia podmiotów ekonomii społecznej. Podmioty takie powstają i działają z myślą o mających trudności w znalezieniu pracy osobach zagrożonych wykluczeniem społecznym i stanowią nie tylko instrument walki z bezrobociem, ale także aktywizacji zawodowej osób marginalizowanych.

5. EDUKACJA I WYCHOWANIE

W gminie Zagórz działają: 4 przedszkola (w tym 3 niepubliczne) oraz Punkt przedszkolny w Mokrem „Malatko”, 8 szkół podstawowych, w tym 1 niepubliczna.

Młodzież z gminy kontynuuje naukę w szkołach ponadpodstawowych w Sanoku, gdzie znajdują się szkoły zawodowe, technika i licea.

W gminie działają 2 żłobki : Niepubliczny Żłobek KUBUŚ w Zagórzcu oraz Filia żłobka w Tarnawie Dolnej, które w 2019 r. obejmowały opieką 47 dzieci z gminy.

Dane szczegółowe na temat placówek oświatowych działających w gminie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Placówki oświatowe w gminie

Dane zbiorcze rok szkolny 2019/2020

Typy placówek w Gminie Zagórz	Liczba placówek	Liczba dzieci/uczniów	Liczba opiekunów/nauczycieli
Żłobki: Niepubliczny Żłobek KUBUŚ w Zagórz Oraz Filia Żłobka w Tarnawie Dolnej	1 (jedna placówka W tym dwa oddziały, tj. oddział w Tarnawie Dolnej i Zagórz (Wielopole)	47	12
Niepubliczne przedszkola: Przedszkole Niepubliczne im. Edmunda Bojanowskiego prowadzone przez ZG. SS Służebniczek NMP NP w Zagórz	1	50	3
Przedszkole Niepubliczne w Tarnawie Dolnej i Filia Przedszkola w Zagórz	1 (jedna placówka W tym dwa oddziały, tj. oddział w Tarnawie Dolnej i Zagórz)	144	12,5 w przeliczeniu na etaty
Przedszkole Samorządowe w Zagórz	1	50	5 (4,08 etatu)
Społeczne Przedszkole Rodzinne w Czaszynie	1	41	3
Szkoły podstawowe: Szkoła podstawowa nr 1 w Zagórz Szkoła podstawowa nr 2 w Zagórz Szkoła podstawowa w Czaszynie Szkoła podstawowa w Tarnawie Dolnej Szkoła podstawowa w Łukowem	7	1 008	129,29 etatu

Szkoła podstawowa w Porażu			
Szkoła podstawowa w Zahutyńiu			
Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Mokrem	1	53	15
Punkt Przedszkolny Malatko w Mokrem	1	7	1

Źródło danych: Urząd Miasta i Gminy Zagórz.

lp.	nazwa placówki	adres placówki
1.	Szkoła Podstawowa nr 1 im. św. Kazimierza w Zagórz	ul. J. Piłsudskiego 70, 38-540 Zagórz
2.	Szkoła Podstawowa w Zagórz (Nowy Zagórz)	ul. Wolności 10, 38-540 Zagórz
3.	Szkoła Podstawowa im. Wincentego Witosa w Tarnawie Dolnej	38-516 Tarnawa Dolna
4.	Szkoła Podstawowa w Czaszynie	Czaszyn, 38-516 Tarnawa Dolna
5.	Szkoła Podstawowa w Łukowem	Łukowe 64, 38-516 Tarnawa Dolna
6.	Szkoła Podstawowa im. J. Korczaka w Porażu	Poraż, 38-540 Zagórz
7.	Szkoła Podstawowa im. W. Beliny-Prażmowskiego w Zahutyńiu	Zahutyń, 38-500 Sanok
8.	Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Mokrem z oddziałem przedszkolnym i Punktem Przedszkolnym „Malatko”	Mokro, 38-542 Rzepedź
9.	Przedszkole samorządowe w Zagórz	38-540 Zagórz
10.	Przedszkole im. Edmunda Bojanowskiego prowadzone przez Zgromadzenie SS. Służebniczek NMP NP w Zagórz	ul. J. Piłsudskiego 139, 38-540 Zagórz
11.	Przedszkole Niepubliczne im. Ks. Prałata J. Jakiely w Tarnawie Dolnej	38-516 Tarnawa Dolna 28c
12.	Społeczne Przedszkole Rodzinne w Czaszynie	Czaszyn 191, 38-516 Tarnawa Dolna

Źródło danych: Urząd Miasta i Gminy Zagórz.

W roku szkolnym 2019/2020 do szkół podstawowych w gminie uczęszczało 1061 uczniów. W publicznych placówkach oświatowych w gminie zatrudnionych było łącznie 178 nauczycieli, z czego 7 nauczycieli w przedszkolu, 129 nauczycieli w szkołach podstawowych. Z kolei Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Mokrem zatrudniała 15 nauczycieli, a niepubliczne przedszkola łącznie 24 nauczycieli.

Placówki oświatowe w gminie są wyposażone w sprzęt audiowizualny, zapewniają dostęp do sali gimnastycznej, boiska szkolnego, świetlicy, biblioteki i sprzętu komputerowego, do dyspozycji uczniów jest także stołówka, w której prowadzone jest dożywianie. Uczniowie objęci są opieką pedagoga szkolnego i pielęgniarki, mogą również korzystać z pomocy psychologa i logopedy.

Szkoły w gminie organizują zajęcia pozalekcyjne, w tym koła zainteresowań, uczestniczą w projektach i programach służących rozwijaniu umiejętności uczniów i wyrównywaniu ich szans edukacyjnych oraz doskonaleniu nauczycieli, a także realizują programy profilaktyczne i wychowawcze. Szkoły wykonują zadania profilaktyczne zawarte w programach wychowawczych i szkolnym programie wychowawczo-profilaktycznym. Prowadzą także lekcje na temat uzależnień i działania w kierunku pedagogizacji rodziców. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą korzystać z zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, rewalidacyjnych, korekcyjno-kompensacyjnych i logopedycznych.

6. KULTURA, SPORT I REKREACJA

Głównymi instytucjami prowadzącymi działalność kulturalną w gminie Zagórz są Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Zagórz oraz Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Zagórz. Podstawowym zadaniem Ośrodka jest upowszechnianie, wspieranie i rozwój kultury, sportu i rekreacji oraz prowadzenie działalności ekologicznej. Do zadań Ośrodka należy w szczególności zapewnienie mieszkańcom gminy dostępu do dóbr kultury, stworzenie możliwości uprawiania sportu i rekreacji, tworzenie warunków do rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego, organizowanie imprez kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych i rozrywkowych oraz podejmowanie działań na rzecz poprawy stanu środowiska naturalnego.

W strukturach organizacyjnych Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu w Zagórz funkcjonują: Ośrodek Sportu i Rekreacji „Zakucie” w Zagórz, Centrum Edukacji Ekologicznej w Zagórz-Zasławiu oraz Świetlica Miejska w Zagórz-Dolinie i 6 świetlic wiejskich

– w Czaszynie, Mokrem, Morochowie, Olchowej, Tarnawie Dolnej i Tarnawie Górnej. Ośrodek Kultury i Sportu w Zagórz zatrudnia 13 etatowych pracowników.

Na terenie gminy Zagórz działają zespoły artystyczne prowadzone przez MGOKiS w Zagórz. Są to: Młodzieżowa Orkiestra Dęta, Kapela Ludowa „Zagórzanie” i Dziecięcy Zespół Wokalny „Arabeska”. Ośrodek Kultury i Sportu w Zagórz wspiera także finansowo i merytorycznie Zespół Pieśni i Tańca „Osławiany” z Mokrego.

Biblioteka służy rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych, informacyjnych i czytelniczych mieszkańców gminy oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy i kultury. Do zadań placówki należy w szczególności gromadzenie, opracowywanie,

przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych, udostępnianie zbiorów na miejscu i wypożyczanie na zewnątrz, prowadzenie wypożyczeń międzybibliotecznych z uwzględnieniem szczególnych potrzeb dzieci i młodzieży oraz osób niepełnosprawnych. Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Zagórz posiada 6 filii – w Czaszynie, Łukowem, Mokrem, Porażu, Tarnawie Górnej i Zahutyń.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2018 roku księgozbiór biblioteczny liczył 62.081 woluminów, liczba czytelników wyniosła 1.772, a liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz – 25.537 woluminy. Placówka umożliwia czytelnikom korzystanie z komputerów z dostępem do sieci Internet. Obok podstawowej działalności Biblioteka aktywnie włącza się w organizację imprez okolicznościowych, konkursów i spotkań, prowadzi warsztaty i lekcje biblioteczne, promuje czytelnictwo poprzez m.in. udział w Tygodniu Bibliotek. Biblioteka jest organizatorem m.in. spotkań Dyskusyjnego Klubu Książki dla dorosłych, obchodów Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu oraz Zagórskiego Kiermaszu Wielkanocnego i Bożonarodzeniowego. Placówka zatrudnia 9 etatowych pracowników.

Poniższa tabela zawiera wykaz placówek kulturalnych funkcjonujących w gminie.

Tabela 3. Placówki kulturalne w gminie

lp.	nazwa placówki	adres placówki
1.	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Zagórz	ul. J. Piłsudskiego 37, 38-540 Zagórz
2.	Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Zagórz	ul. J. Piłsudskiego 37, 38-540 Zagórz
	Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Zagórz, Filia w Czaszynie	Czaszyn 178, 38-516 Tarnawa Dolna
	Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Zagórz, Filia w Łukowem	Łukowe 69, 38-516 Tarnawa Dolna
	Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Zagórz, Filia w Mokrem	Mokre 32, 38-542 Rzepedź
	Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Zagórz, Filia w Porażu	ul. Karpacka 45, 38-540 Zagórz
	Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Zagórz, Filia w Tarnawie Górnej	Tarnawa Górna 76, 38-516 Tarnawa Dolna
	Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Zagórz, Filia w Zahutyń	Zahutyń 87, 38-500 Sanok
3.	Świetlica miejska w Zagórz-Dolina	38-540 Zagórz
4.	Świetlica Miejska w Zagórz - Wielopole	38-540 Zagórz
5.	Świetlica wiejska w Porażu	38-540 Poraż
6.	Świetlica wiejska w Morochowie	38-542 Morochów
7.	Świetlica wiejska w Tarnawie Dolnej	38-516 Tarnawa Dolna

8.	Świetlica wiejska w Tarnawie Górnej	38-516 Tarnawa Górna
9.	Świetlica wiejska w Średnim Wielkim	38-516 Średnie Wielkie
10.	Świetlica wiejska w Czaszynie	38-516 Czaszyn
11.	Świetlica wiejska w Mokrem	38-542 Mokre
12.	CEE w Zagórz - Zasław	38-540 Zasław

Źródło danych: Urząd Miasta i Gminy Zagórz.

Gmina Zagórz posiada różnorodny kalendarz imprez – kulturalnych, rozrywkowych i sportowo-rekreacyjnych. Ich organizacją zajmuje się głównie Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Zagórz, ale także Biblioteka Publiczna, placówki oświatowe, sołectwa oraz organizacje pozarządowe, w tym kluby sportowe. Do najważniejszych imprez organizowanych w gminie należą: Dni Zagórza, Dożynki Gminne, Święto Kultury Nad Osławą, Rykowisko Karpackie, Festiwal Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej „Sukcesik”, Bieszczadzki Rajd Pojazdów Zabytkowych, Klasycznych i Militarnych. W gminie obchodzone są także uroczystości patriotyczne i religijne – Gminne obchody rocznicy Konstytucji 3 Maja, Gminne obchody rocznicy odzyskania niepodległości, Dziecięcy Festiwal Piosenki Religijnej i Patriotycznej Powiatu Sanockiego, Gminny Przegląd Kolęd i Pastoralek w Mokrem, Jasełka.

Upowszechnianiu kultury fizycznej, sportu i rekreacji w gminie służy dostępna na jej terenie infrastruktura sportowo-rekreacyjna.

Tabela 4. Obiekty sportowo-rekreacyjne w gminie

lp.	nazwa obiektu	adres obiektu
1.	Ośrodek Sportu i Rekreacji „Zakucie” (boiska, skocznie narciarskie) w Zagórz	ul. Leśna, 38-540 Zagórz
2.	Hala sportowa z kortem tenisowym w Zagórz	ul. Wolności, 38-540 Zagórz
3.	Boisko wielofunkcyjne w Zagórz	ul. Wolności, 38-540 Zagórz
4.	Stadion sportowy w Zagórz	ul. Wolności, 38-540 Zagórz
5.	Boisko wielofunkcyjne w Tarnawie Dolnej	38-516 Tarnawa Dolna
6.	Stadion sportowy w Czaszynie	38-516 Czaszyn
7.	Stadion sportowy w Tarnawie Dolnej	Łukowe, 38-516 Tarnawa Dolna
8.	Stadion sportowy w Porażu	ul. Karpacka, 38-540 Poraż
9.	Stadion sportowy w Tarnawie Dolnej	38-516 Tarnawa Dolna

Źródło: Urząd Miasta i Gminy Zagórz.

Spośród odbywających się w gminie imprez sportowo-rekreacyjnych wymienić należy m.in.: Puchar Bieszczadów w skokach narciarskich – Zimowe Mistrzostwa POZN w skokach narciarskich i kombinacji norweskiej, Letni Puchar Bieszczadów w skokach narciarskich

- Letnie Mistrzostwa POZN w skokach narciarskich i kombinacji norweskiej, Otwarte Mistrzostwa Zagórz w Biegach Narciarskich – Memoriał Jerzego Batrucha, Zawody biegowe
- Bieg Nieczui, Międzypowiatowy Turniej Halowej Piłki Nożnej Juniorów, Gminna Olimpiada Tenisa Stołowego, Szachowe Mistrzostwa Zagórz Dzieci i Młodzieży.

Gmina posiada zasoby przyrodnicze i kulturowe pozwalające na uprawianie i rozwój na jej terenie różnych form wypoczynku i rekreacji. Atutem gminy jest unikalne połączenie bogactwa krajobrazu i spuścizny kilku kultur. W gminie znajdują się trasy turystyczne piesze, rowerowe i konne, liczne punkty widokowe, są tu również bardzo dobre warunki do rozwoju wędkarstwa i łowiectwa.

7. ZDROWIE I PROBLEM NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

W gminie Zagórz funkcjonują 2 zakłady opieki zdrowotnej i działają 3 apteki. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5. Zakłady opieki zdrowotnej i apteki w gminie

lp.	nazwa podmiotu	adres podmiotu
1.	Samodzielny Publiczny Zespół Podstawowej Opieki Zdrowotnej – Przychodnia Zdrowia w Zagórz	ul. Piłsudskiego 4, 38-540 Zagórz
2.	Wiejski Ośrodek Zdrowia w Tarnawie Górnej	38-540 Tarnawa Górna 80
3.	Apteka „Omega” w Zagórz	ul. Piłsudskiego 12, 38-540 Zagórz
4.	Apteka w Zagórz, Długosz-Cholewka-Ulana	ul. Piłsudskiego 18, 38-540 Zagórz
5.	Apteka w Tarnawie Górnej	38-540 Tarnawa Górna 80

Źródło danych: Urząd Miasta i Gminy Zagórz.

W ramach Samodzielnego Publicznego Zespołu Podstawowej Opieki Zdrowotnej – Przychodni Zdrowia w Zagórz działają: gabinety lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej, gabinet zabiegowy, gabinet szczepień i punkt pobrali materiału genetycznego do badań DNA, gabinet fizjoterapii, gabinet pielęgniarek podstawowej opieki zdrowotnej, gabinet położnej, poradnia „K” prowadzona przez Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sanoka, gabinet ogólnostomatologiczny oraz gabinet stomatologiczny dla dzieci i młodzieży do ukończenia 18 roku życia zlokalizowany w Szkole Podstawowej w Zagórz przy ul. Wolności 10. W placówce na stanowiskach medycznych zatrudnionych jest: 5 lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej (3 pediatrów, internista i lekarz rodzinny w trakcie specjalizacji),

2 stomatologów dziecięcych, 7 pielęgniarek podstawowej opieki zdrowotnej (w tym 1 pielęgniarka będąca równocześnie pielęgniarką szkolną), 1 położna, 1 pielęgniarka szkolna oraz 1 asystentka stomatologiczna (z uprawnieniami pielęgniarki).

W ramach Wiejskiego Ośrodka Zdrowia w Tarnawie Górnej działają z kolei: gabinety lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej, gabinet zabiegowy, gabinet pielęgniarek podstawowej opieki zdrowotnej, gabinet fizjoterapii, poradnia „K” prowadzona przez Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sanoku, apteka prywatna oraz gabinet ogólnostomatologiczny.

W 2019 roku lekarze ww. placówek objęli opieką medyczną 6.736 pacjentów, pielęgniarki podstawowej opieki zdrowotnej – 11.021 pacjentów, położne – 5.491 pacjentów, a pielęgniarki szkolne – 1.143 uczniów. Lekarz podstawowej opieki zdrowotnej oraz pielęgniarka sprawują opiekę medyczną nad pensjonariuszami Domu Pomocy Społecznej w Zagórz.

W analizowanym roku w ww. placówkach przyjęto 38.635 pacjentów (statystycznie ok. 155 pacjentów dziennie), w tym odbyto 121 wizyt domowych. Pacjenci otrzymali pełne zabezpieczenie w badania laboratoryjne świadczone we współpracy z Firmą ALAB oraz Szpitalami w Lesku i Sanoku. W gabinecie zabiegowym wykonano 7.354 iniekcji, 1.024 szczepienia ochronne oraz 1.901 badań EKG. Pielęgniarki podstawowej opieki zdrowotnej wykonały w środowisku pacjenta 12.302 iniekcji domięśniowych oraz inne zabiegi w liczbie 9.879 (pomiar glukozy, opatrunki, zabiegi pielęgnacyjne, itp.). Z kolei położna podstawowej opieki zdrowotnej odbyła 601 wizyt patronażowych u dzieci do 6 tygodnia życia oraz 42 wizyty u kobiet ciężarnych w ramach profilaktycznej opieki przedporodowej. W gabinetach stomatologicznych lekarze sprawowali opiekę nad 1.300 pacjentami do ukończenia 18 roku życia, udzielając i przeprowadzając 4.784 porady i zabiegi stomatologiczne.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2016-2019 liczba porad udzielonych w gminie w ramach podstawowej opieki zdrowotnej zmniejszała się z roku na rok (z 52.332 w 2016 r. do 50.412 w 2019 r.), podobnie jak liczba porad udzielonych w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (z 55.080 w 2016 r. do 51.426 w 2019 r.).

Specjalistyczne świadczenia zdrowotne, świadczenia zdrowotne w warunkach zamkniętych oraz nocną i świąteczną opiekę lekarską i pielęgniarską dla mieszkańców gminy realizują placówki znajdujące się w Sanoku i Lesku.

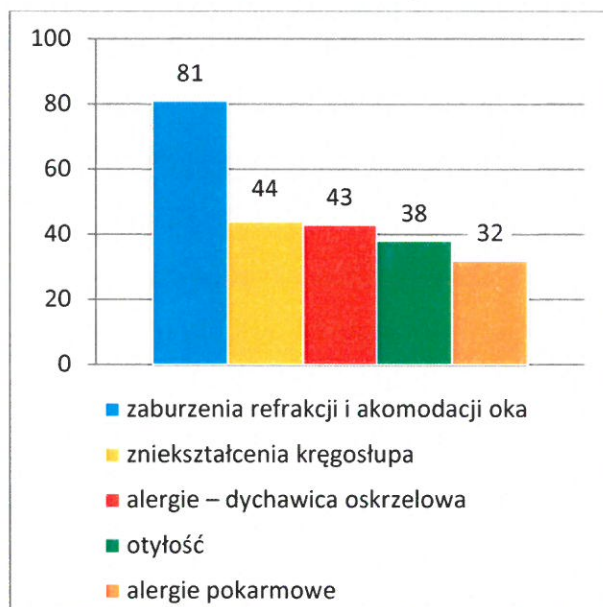
Informacji na temat stanu zdrowia mieszkańców gminy dostarczają dane przekazane przez Samodzielny Publiczny Zespół Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Zagórz. Wynika

z nich, że w 2019 roku z powodu chorób przewlekłych pod opieką czynną lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej pozostawało 302 dzieci i młodzieży oraz 1.106 osób dorosłych. Najczęściej stwierdzanymi u osób w wieku przedprodukcyjnym schorzeniami były: zaburzenia refrakcji i akomodacji oka (81 osób), zniekształcenia kręgosłupa (44), alergie – dychawica oskrzelowa (43), otyłość (38), alergie pokarmowe (32), niedokrwistość (13), alergie skórne (12) i padaczka (10). Z kolei u osób dorosłych najczęściej odnotowywano choroby układu krążenia (590 osób), otyłość (190), cukrzycę (94), przewlekłe choroby układu trawiennego (75), przewlekły nieżyt oskrzeli – dychawicę oskrzelową (57), choroby obwodowego układu nerwowego (40), niedokrwistość (26), choroby układu mięśniowo-kostnego i tkanki łącznej (25), choroby tarczycy (24) i nowotwory (23).

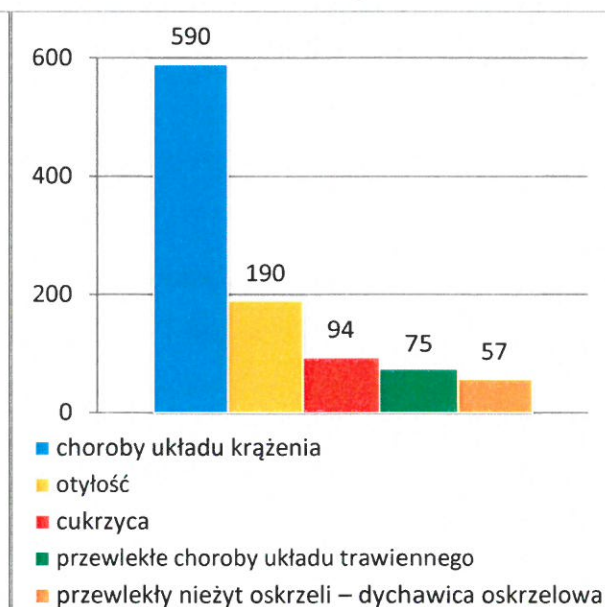
Na koniec 2019 roku łączna liczba osób zadeklarowanych do lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej w ww. placówce wynosiła 6.421, w tym 2.645 dzieci i 3.776 osób dorosłych.

Dane szczegółowe na temat schorzeń najczęściej stwierdzanych u dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 17. Schorzenia najczęściej stwierdzane u dzieci i młodzieży w 2019 roku

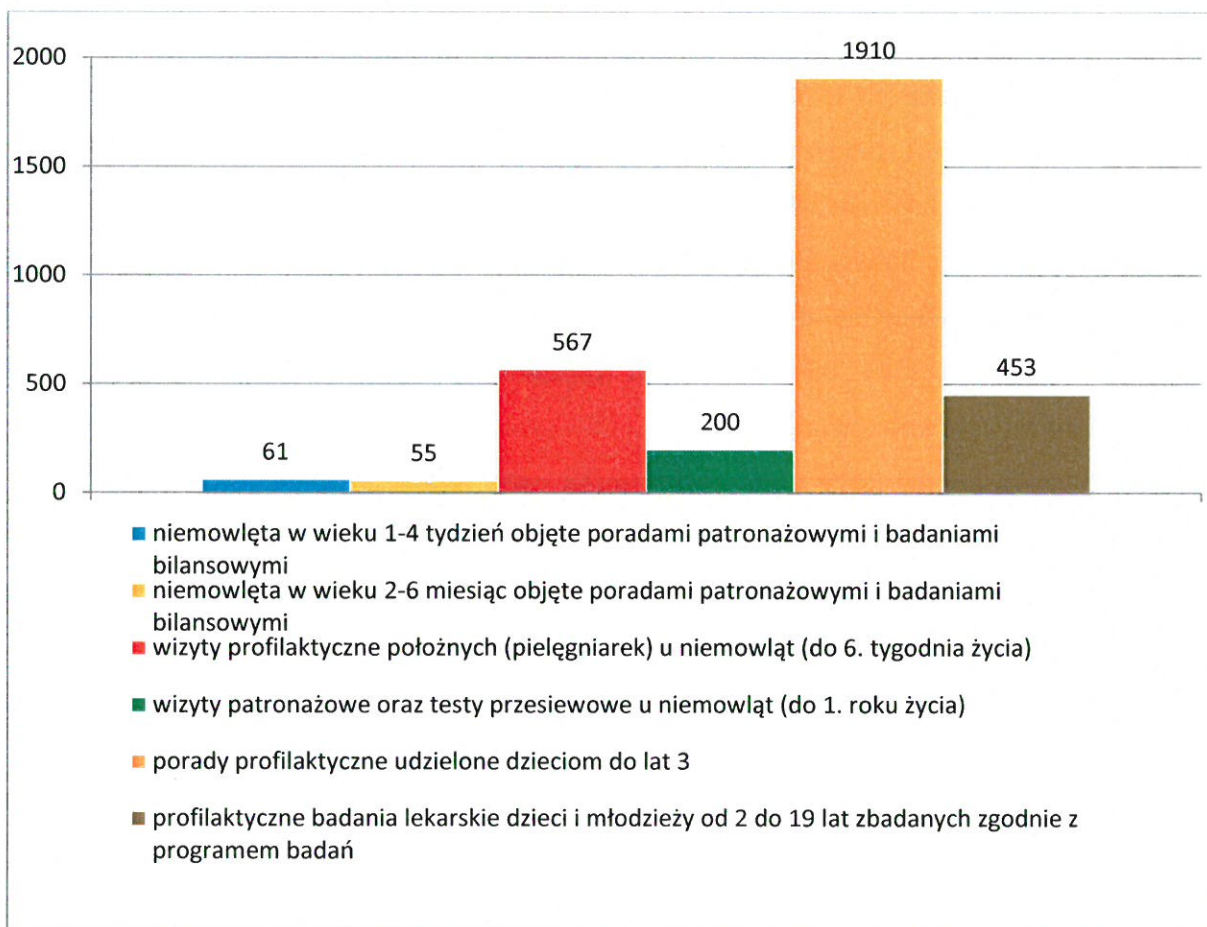
Wykres 18. Schorzenia najczęściej stwierdzane u osób dorosłych w 2019 roku

Źródło danych: Samodzielny Publiczny Zespół Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Zagórz.

W 2019 roku Samodzielny Publiczny Zespół Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Zagórzu sprawował także opiekę profilaktyczną nad matką i dzieckiem. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 19. Opieka profilaktyczna nad matką i dzieckiem w 2019 roku

Źródło danych: *opracowanie własne na podstawie danych* Samodzielnego Publicznego Zespołu Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Zagórz.

W 2019 roku poradom patronażowym i badaniom bilansowym (w tym przesiewowym) poddano 61 niemowląt od 1 do 4 tygodnia życia, 55 niemowląt od 2 do 6 miesięcy. Liczba wizyt profilaktycznych położnych (pielęgniarek) u niemowląt do 6. tygodnia życia oraz liczba wizyt patronażowych pielęgniarek i testów przesiewowych u niemowląt do 1. roku życia wyniosła odpowiednio 567 i 200. Z porad profilaktycznych korzystały również dzieci do lat 3 (udzielono 1.910 takich porad), natomiast profilaktycznym badaniom lekarskim poddano 453 dzieci i młodzieży w wieku od 2 do 19 lat.

Schorzeniami najczęściej stwierdzanymi u dorosłej populacji są choroby układu krążenia. Obok schorzeń narządów ruchu i neurologicznych należą one do najczęstszych przyczyn niepełnosprawności, która oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy. Relatywnie rzadziej o obniżonej

sprawności w codziennym życiu decydują uszkodzenia narządu wzroku i słuchu, choroba psychiczna oraz upośledzenie umysłowe.

Niepełnosprawność - najczęstszym wykorzystywanym pojęciem niepełnosprawności jest pojęcie wprowadzone przez Światową Organizację Zdrowia (WHO),. Zgodnie z wprowadzoną przez WHO nomenklaturą, „ograniczenie”, „niesprawność” to „wszelka utrata lub też odstępstwo od normalności występujące w budowie i funkcjonowaniu organizmu pod względem psychicznym, fizjologicznym czy też anatomicznym”. Terminem niepełnosprawność nazywa się wszelkie ograniczenia lub niemożność zdolności wykonywania określonej czynności w sposób bądź też w zakresie uznawanym za typowe dla człowieka.

Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) wprowadza następujące pojęcia niepełnosprawności, uwzględniając stan zdrowia człowieka:

- Niesprawność - każda utrata sprawności lub nieprawidłowość w budowie czy funkcjonowaniu organizmu pod względem psychologicznym, psychofizycznym lub anatomicznym;
- Niepełnosprawność - każde ograniczenie bądź niemożność (wynikające z niesprawności) prowadzenia aktywnego życia w sposób lub zakresie uznawanym za typowe dla człowieka;
- Ograniczenia w pełnieniu ról społecznych (handicap) - ułomność określonej osoby wynikająca z niesprawności lub niepełnosprawności, ograniczająca lub uniemożliwiająca pełną realizację roli społecznej odpowiadającej wiekowi, płci oraz zgodnej ze społecznymi i kulturowymi uwarunkowaniami.

Zgodnie z ustawą o „Rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych” (Dz.u. 2020r. poz .426) wymienia się 3 stopnie niepełnosprawności:

Stopień znaczny – „Do znacznego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i wymagającą, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji”,

Stopień umiarkowany – „Do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymagającą czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych”,

Stopień lekki – „Do lekkiego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną, lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne”.

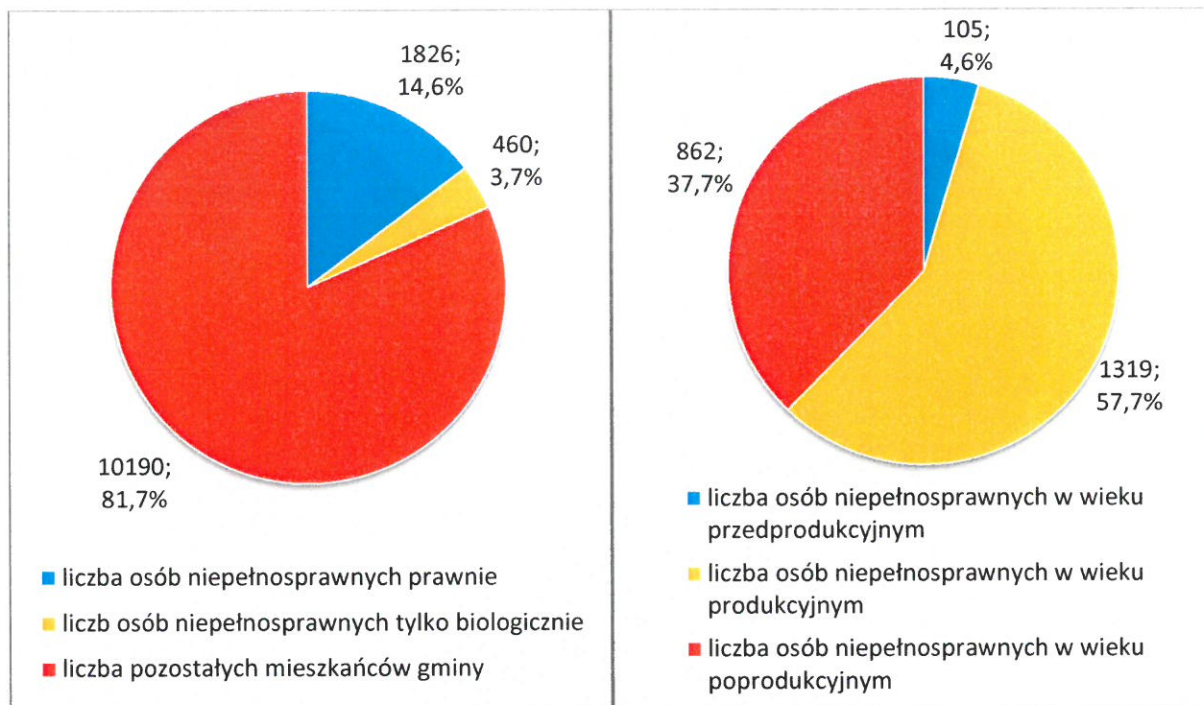
Mimo upływu ponad dziesięciu lat, jedynym, pełnym źródłem informacji, które na szczeblu gminnym pozwala ustalić *liczbę osób niepełnosprawnych* oraz dokonać ich charakterystyki są dane Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku. Wyniki ostatniego, przeprowadzonego w 2011 roku Spisu nie zostały bowiem szczegółowo opracowane na szczeblu gminnym.

W 2002 roku w gminie Zagórz mieszkało 2.286 osób niepełnosprawnych, w tym 1.069 mężczyzn i 1.217 kobiet. Wśród nich większość stanowiły osoby niepełnosprawne prawnie (1.826 osób, tj. 79,9%), czyli takie, które w czasie badania posiadały aktualne orzeczenie ustalające niezdolność do pracy, stopień niepełnosprawności, celowość przekwalifikowania lub inwalidztwo (osoby w wieku 16 lat i więcej) lub dysponowały uprawnieniem do pobierania zasiłku pielęgnacyjnego (dzieci poniżej 16 roku życia). Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie, czyli takie, które nie posiadały orzeczenia, ale miały (odczuwały) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych, stanowiły grupę 460 osób (7,5%).

Udział osób dotkniętych niepełnosprawnością w ogóle mieszkańców gminy wynosił 18%, a w ich strukturze wiekowej dominowały osoby w wieku produkcyjnym (1.319 osób, tj. 64%) i poprodukcyjnym (862 osoby, tj. 33%). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 20. Osoby niepełnosprawne w ogóle mieszkańców gminy w 2002 roku

Wykres 21. Struktura wiekowa osób niepełnosprawnych w gminie w 2002 roku

Źródło danych: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002.

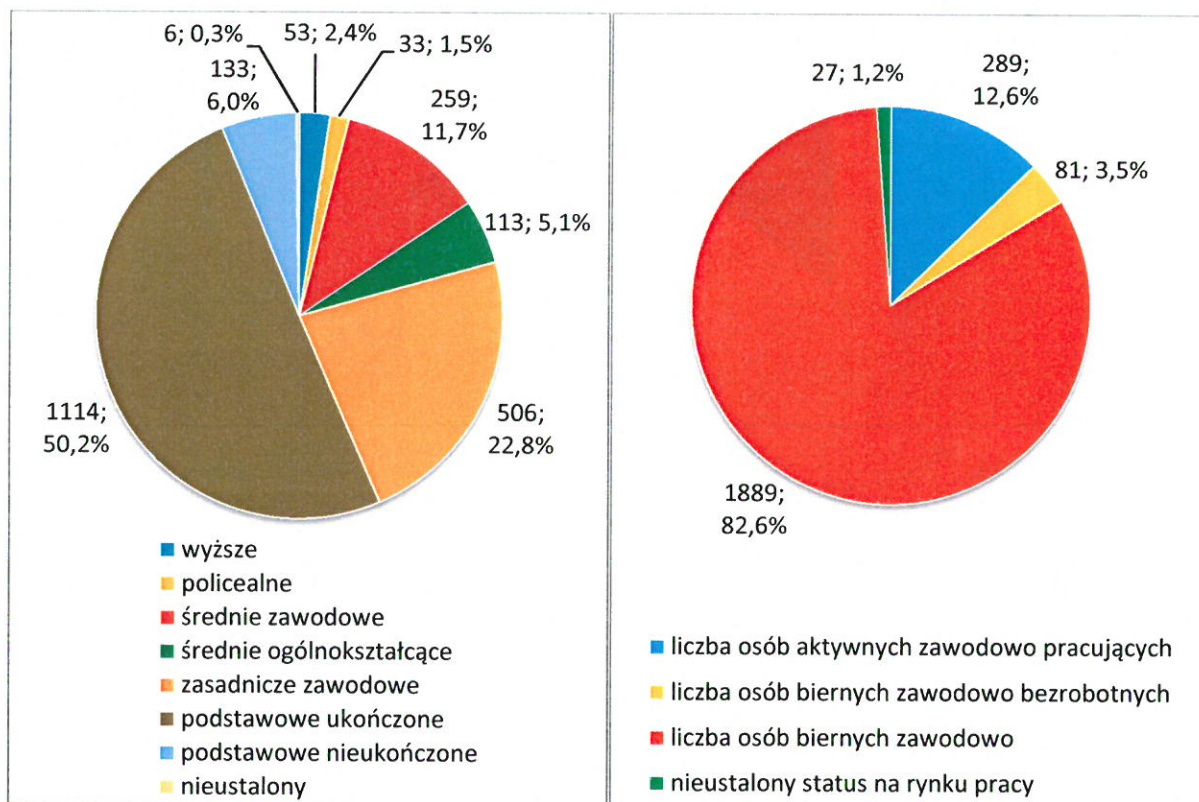
Osoby niepełnosprawne będące w wieku produkcyjnym stanowiły 17,8% ogółu ludności gminy będącej w tej ekonomicznej grupie wieku w 2002 roku. Większy był udział osób dotkniętych niepełnosprawnością w gronie osób w wieku poprodukcyjnym, wynosił on bowiem 50,4%.

Na poziom uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym ma wpływ nie tylko rodzaj i stopień niepełnosprawności czy wiek, ale również posiadane wykształcenie, a co za tym idzie przygotowanie zawodowe. W 2002 roku wśród mieszkańców gminy w wieku 13 lat i więcej dotkniętych niepełnosprawnością największą grupę stanowiły osoby z wykształceniem podstawowym ukończonym (1.114 osób). Niski poziom wykształcenia w znaczący sposób utrudniał osobom niepełnosprawnym znalezienie i utrzymanie zatrudnienia. Potwierdzają to dane dotyczące poziomu ich aktywności zawodowej, z których wynika, że zdecydowana większość osób dotkniętych niepełnosprawnością była bierna zawodowo (1.889 osób, tj. 82,6%).

Dane szczegółowe na temat poziomu wykształcenia osób niepełnosprawnych z gminy oraz ich aktywności ekonomicznej przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 22. Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej w gminie według poziomu wykształcenia w 2002 roku

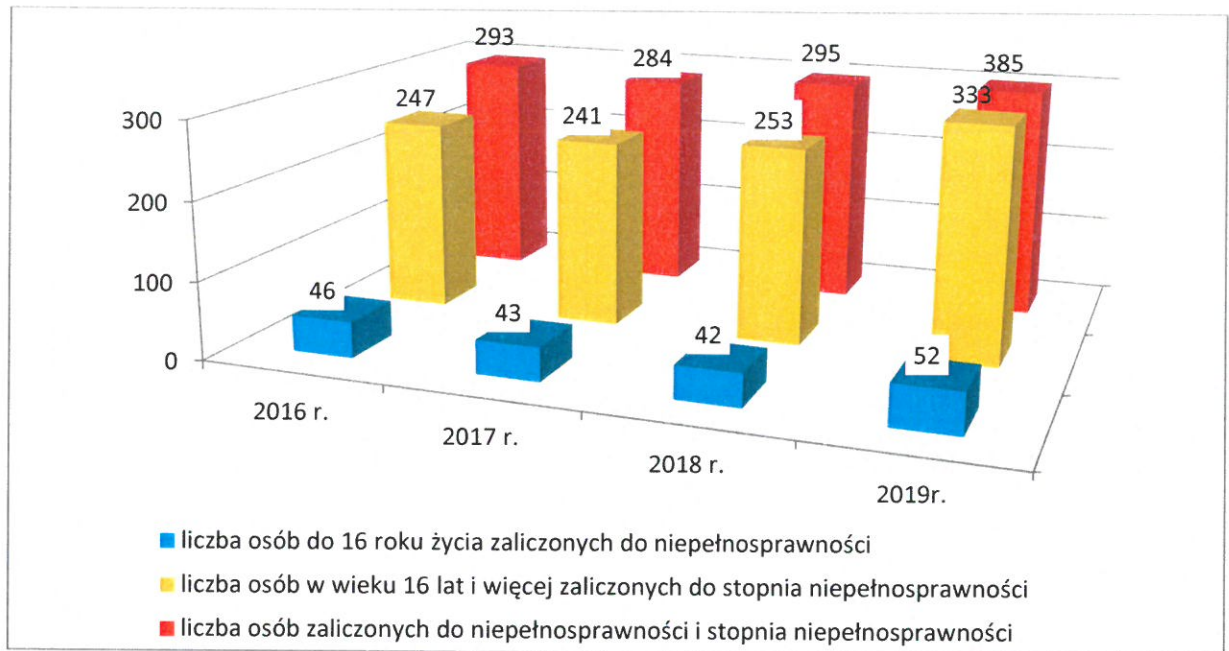
Wykres 23. Osoby niepełnosprawne w gminie według aktywności ekonomicznej w 2002 roku

Źródło danych: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002.

Orzecznictwem o niepełnosprawności w odniesieniu do mieszkańców gminy Zagórz zajmuje się Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Sanoku. Według jego danych, w latach 2016-2018 liczba osób do 16 roku życia zaliczonych do niepełnosprawności nieznacznie zmniejszała się z roku na rok (z 46 w 2016 r. do 42 w 2018 r.), a liczba osób w wieku 16 lat i więcej zaliczonych do stopnia niepełnosprawności ulegała nieznacznym wahaniom (247 w 2016 r., 241 w 2017 r., 253 w 2018 r.). Natomiast w roku 2019 zanotowano wzrost liczby osób zaliczonych do stopnia niepełnosprawności. Liczba osób do 16 roku życia zaliczonych do niepełnosprawności wyniosła 52 osoby, a liczba osób w wieku 16 lat i więcej zaliczonych do stopnia niepełnosprawności – 333 osób. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 24. Mieszkańcy gminy zaliczeni przez PZON w Sanoku do osób niepełnosprawnych i stopnia niepełnosprawności w latach 2016-2019

Źródło danych: Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Sanoku.

8. UZALEŻNIENIA I PRZEMOC W RODZINIE

Alkoholizm, narkomania i przemoc w rodzinie są problemami społecznymi, które powodują szkody we wszystkich sferach życia człowieka. Wpływają negatywnie na poczucie bezpieczeństwa społecznego, ogólny stan zdrowia, relacje rodzinne i międzyludzkie, a także zdolność do konkurencji na rynku pracy.

Wśród przyczyn popadania w alkoholizm zasadniczą rolę odgrywają uwarunkowania społeczne, nieprawidłowe wzorce rodzinne, brak celów życiowych i utrata zatrudnienia. Szerzeniu się narkomanii sprzyjają natomiast coraz większa powszechność i dostępność środków odurzających, panująca moda na ich zażywanie, chęć poszukiwania nowych wrażeń i doznań oraz traktowanie narkotyków jako środków umożliwiających ucieczkę od trudności życia codziennego, rozładowanie stresu i konfliktów. Przemoc w rodzinie jest z kolei problemem mającym często swoje źródło w uzależnieniach i ubóstwie. Jej ofiarami są niejednokrotnie osoby słabe fizycznie, psychicznie, o niskim poczuciu własnej wartości, zależne od sprawcy. Na ogół są to kobiety i dzieci, rzadziej osoby niepełnosprawne, starsze i chore.

Trudno jest ustalić liczbę osób zmagających się z problemami alkoholowymi, które niejednokrotnie są przyczyną wystąpienia przemocy w rodzinie. Dane szacunkowe w tym zakresie przygotowała Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Zawiera je poniższa tabela.

Tabela 6. Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych

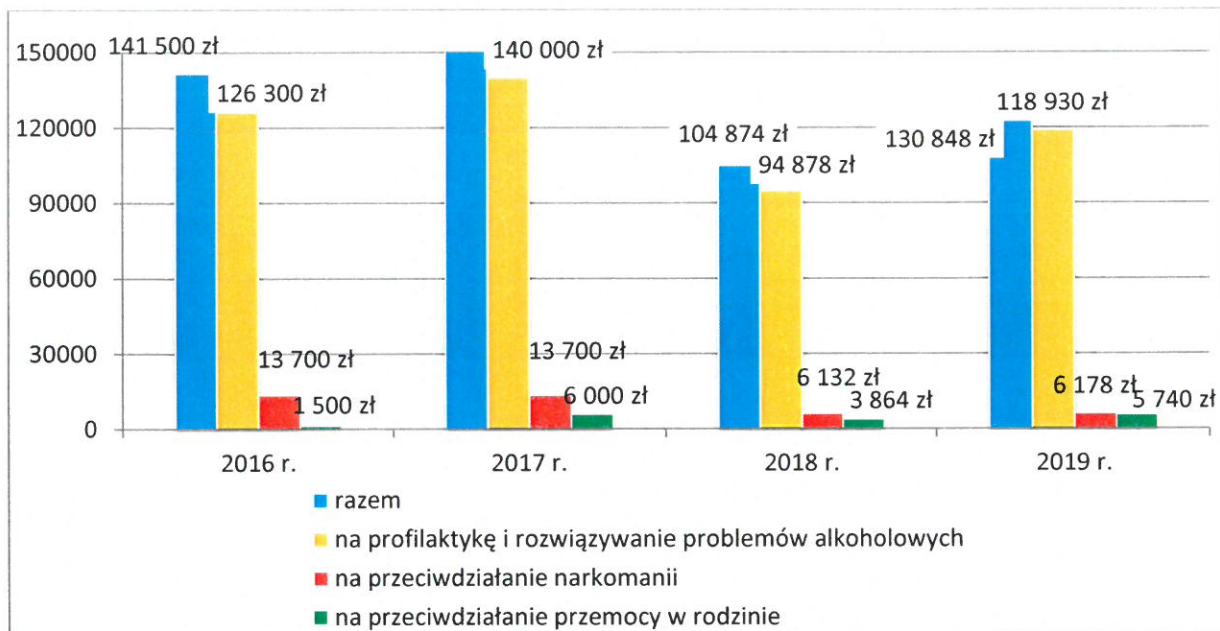
		w Polsce	w 100-tys. mieście	w 25-tys. mieście	w 10-tys. gminie
liczba osób uzależnionych od alkoholu	ok. 2% populacji	ok. 800 tys.	ok. 2.000 osób	ok. 500 osób	ok. 200 osób
dorośli żyjący w otoczeniu alkoholika (współmałżonkowie, rodzice)	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln	ok. 4.000 osób	ok. 1.000 osób	ok. 400 osób
dzieci wychowujące się w rodzinach alkoholików	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln	ok. 4.000 osób	ok. 1.000 osób	ok. 400 osób
osoby pijące szkodliwie	5-7% populacji	2-2,5 mln	5.000-7.000 osób	1.250-1.750 osób	ok. 500-700 osób
ofiary przemocy domowej w rodzinach z problemem alkoholowym	2/3 osób dorosłych oraz 2/3 dzieci z tych rodzin	razem ok. 2 mln osób: dorosłych i dzieci	ok. 5.300 osób: dorosłych i dzieci	ok. 1.330 osób: dorosłych i dzieci	ok. 530 osób: dorosłych i dzieci

Źródło danych szacunkowych: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.
(<http://www.parpa.pl/index.php/33-analzy-badania-raporty/132-statystyki>)

Prowadzenie działań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy w rodzinie oraz integracji społecznej osób nimi dotkniętych należy do zadań własnych gminy. Działania te podejmowane są w oparciu o gminne programy profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii i przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz przy wykorzystaniu zaplanowanych w ich ramach środków finansowych.

Poniższy wykres przedstawia wysokość środków finansowych wydatkowanych na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych oraz przeciwdziałanie narkomanii i przemocy w rodzinie w gminie Zagórz w latach 2016-2019.

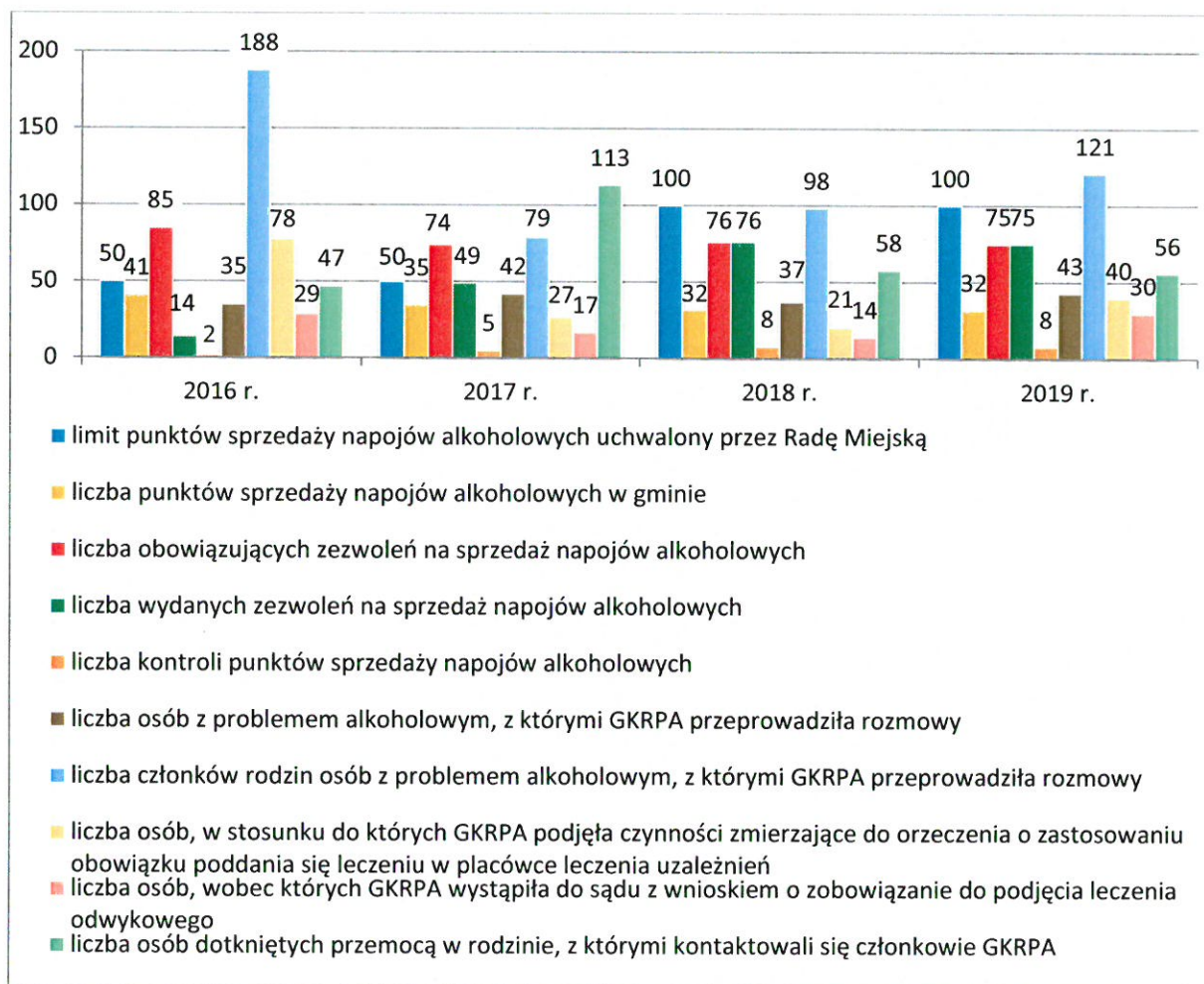
Wykres 25. Środki finansowe wydatkowane na profilaktykę i rozwiązywanie problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w gminie w latach 2016-2019

Źródło danych: Urząd Miasta i Gminy Zagórz.

Poniższy wykres przedstawia wybrane dane na temat rynku napojów alkoholowych w gminie Zagórz, a także aktywności Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która zajmuje się inicjowaniem działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracją społeczną osób uzależnionych od alkoholu. W ramach swoich zadań podejmuje ona m.in. czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego.

Wykres 26. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w gminie oraz działalności GKRPA w latach 2016-2019

Źródło danych: Urząd Miasta i Gminy Zagórz.

W 2018 r. i 2019 r. uchwalony przez Radę Miejską limit punktów sprzedaży napojów alkoholowych w gminie był dużo wyższy niż w latach 2016-2017 (po 50 w latach 2016-2017, 100 w latach 2018-2019). Liczba obowiązujących zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych w latach 2017-2019 była niższa w 2016 roku (85 w 2016 r., 74 w 2017 r., 76 w 2018 r., 75 w 2019r.).

W latach 2016-2019 liczba osób z problemem alkoholowym, z którymi GKRPA przeprowadziła rozmowy, ulegała wahaniom (35 w 2016 r., 42 w 2017 r., 37 w 2018 r., 43 w 2019 r.), a liczba członków rodzin osób z problemem alkoholowym, z którymi GKRPA przeprowadziła rozmowy w 2016 roku była znacznie wyższa niż w latach 2017-2019 (188 w 2016 r., 79 w 2017 r., 98 w 2018 r., 121 w 2019r.).

W latach 2006-2018 GKRPA podejmowała również czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej obowiązku poddania się leczeniu w placówce leczenia uzależnień (w stosunku do 78 w 2016 r., 27 w 2017 r., 21 w 2018 r., 40

w 2019 r.) i występowała w tej sprawie do sądu (wobec 29 osób w 2016 r., 17 w 2017 r., 14 w 2018 r., 30 w 2019 r.).

Obok Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych istotną rolę w profilaktyce i rozwiązywaniu problemów uzależnień oraz przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie na terenie gminy odgrywają: w Zagórz – Punkt Informacyjno-Konsultacyjny, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Posterunek Policji, a w Sanoku – Punkt Informacyjno-Konsultacyjny ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Poradnia Leczenia Uzależnień przy Przychodni Specjalistycznej i Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, a także Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „SOS” w Lesku.

Dane szczegółowe na ich temat podmiotów mogących wspierać mieszkańców gminy dotkniętych problemami uzależnień i przemocy przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Podmioty mogące wspierać mieszkańców gminy dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie

nazwa jednostki	adres jednostki
Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Zagórz	ul. 3 Maja 2, 38-540 Zagórz
Punkt Informacyjno-Konsultacyjny w Zagórz	ul. 3 Maja 2, 38-540 Zagórz
Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz	ul. Targowa 5, 38-540 Zagórz
Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	ul. Targowa 5, 38-540 Zagórz
Posterunku Policji w Zagórz	ul. Słoneczna 2 , 38-540 Zagórz
Poradnia Leczenia Uzależnień przy Przychodni Specjalistycznej w Sanoku	ul. Lipińskiego 10, 38-500 Sanok
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku	ul. Szopena 5, 38-500 Sanok
Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „SOS” w Lesku	al. Jana Pawła II 18b, 38-600 Lesko

Źródło danych: Urząd Miasta i Gminy Zagórz.

W Punkcie Informacyjno-Konsultacyjnym w Zagórz usługi świadczą: specjalista psychoterapii uzależnień i instruktor terapii uzależnień. W latach 2016-2019 w Punkcie udzielono pomocy odpowiednio 28, 18, 42 i 50 osobom z problemem alkoholowym, odpowiednio 11, 11, 75, 25 dorosłym członkom rodziny osoby z problemem alkoholowym, odpowiednio 6, 9, 15 i 12 osobom doznającym przemocy w rodzinie oraz 4 w 2016 roku i 1 w 2019 roku osobie stosującej przemoc w rodzinie.

Z danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zagórzcu wynika, że w latach 2016-2019 liczba rodzin i osób w rodzinach objętych wsparciem z powodu alkoholizmu zmniejszała się z roku na rok. Jednocześnie w analizowanym okresie Ośrodek udzielił wsparcia 1 rodzinie (liczącej 3 osoby) zmagającej się z problemem narkomanii, a w 2016 i 2019 roku świadczył pomoc odpowiednio 1 i 3 rodzinom liczącym odpowiednio 3 i 10 osób, które zmagają się z przemocą. Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórzcu zapewniał również obsługę organizacyjno-techniczną Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, w ramach którego w latach 2016-2019 powołano odpowiednio 53, 58, 35 i 34 grup roboczych.

W gminie Zagórz funkcjonuje Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii. Program opracowany został w oparciu o art. 10 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.u. z 2020r. Poz. 2050).

Celem programu jest ograniczenie używania narkotyków, dopalaczy i środków psychoaktywnych przez mieszkańców Gminy Zagórz.

Realizacja Gminnego Programu Przeciwdziałania Narkomanii koordynowana jest przez Pełnomocnika Burmistrza ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Program realizowany jest przez Gminę Zagórz we współpracy z następującymi partnerami:

1. Miejsko-Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
2. Placówkami leczenia odwykowego w regionie,
3. Miejsko-Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Zagórzcu,
4. Miejsko-Gminnym Ośrodkiem Kultury i Sportu w Zagórzcu,
5. Policją,
6. Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną,
7. Zarządami Osiedli i Radami Sołeckimi,
8. Ośrodkiem Wsparcia SOS w Lesku,
9. Placówkami podstawowej opieki zdrowotnej,
10. Parafiami,
11. Świątlicami,
12. Szkołami,
13. Organizacjami pozarządowymi,
14. Podmiotami, instytucjami i osobami fizycznymi podejmującymi inicjatywy związane z problematyką uzależnień,
15. Zespołami Interdyscyplinarnymi,

16. Centrum Integracji społecznej w Sanoku.

W roku 2019 na terenie Gminy Zagórz prowadzonych było 5 postępowań z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, w tym: 1 postępowanie z art. 58 ust. 2 oraz 4 postępowania z art. 62 ust. 1.

Natomiast w 2020r. na terenie Gminy Zagórz prowadzonych było 5 postępowań z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, w tym 4 postępowania odnośnie czynów z art. 62 ust. 1, oraz 1 postępowanie z art. 62 ust. 3 (dotyczące osoby nieletniej.)

Prowadzona w gminie działalność profilaktyczna z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie (w szczególności w funkcjonujących na jej terenie placówkach oświatowych) obejmuje m.in. organizowanie i realizowanie programów profilaktycznych, jednorazowych prelekcji i pogadank, spektakli, festynów i innych imprez plenerowych, imprez sportowych, konkursów, pozalekcyjnych zajęć sportowych, zajęć świetlicowych z programem socjoterapeutycznym (Świetlica „Baza” w Zagórz), zajęć dla dzieci z grup ryzyka z programem opiekuńczym oraz wypoczynku dla dzieci i młodzieży.

W 2019 roku w jednorazowych prelekcjach i pogadankach uczestniczyło 300 osób, w spektaklach profilaktycznych – 20 osób, w imprezach sportowych – 350 osób, w konkursach – 50 osób, a w pozalekcyjnych zajęciach sportowych – 446 osób, w zajęciach świetlicowych z programem socjoterapeutycznym (Świetlica „Baza” w Zagórz) – 15 osób, w tym 11 dzieci z rodzin dotkniętych problemem alkoholowym, w zajęciach dla dzieci z grup ryzyka z programem opiekuńczym – 120 osób, w tym 62 dzieci z rodzin dotkniętych problemem alkoholowym, w koloniach z programem zajęć profilaktycznych – 15 osób.

9. PROBLEM BEZDOMNOŚCI

W ujęciu socjologicznym bezdomność jest problemem społecznym charakteryzującym się brakiem stałego miejsca zamieszkania. Ze względu na trudną do określenia skalę, złożone przyczyny oraz szczególnie dotkliwe społeczno-ekonomiczne skutki jest zjawiskiem o zasięgu i znaczeniu globalnym, mającym jednocześnie specyficzne regionalne i lokalne uwarunkowania, które wpływają na dobór odpowiednich środków przeciwdziałania.

Zapobieganie bezdomności wymaga aktywnego, zintegrowanego i kompleksowego działania. Wykorzystanie istniejących zasobów środowiska i tworzenie warunków do wdrażania nowych form wsparcia na rzecz osób bezdomnych i ich integracji z otoczeniem powinno stanowić podstawowy cel prowadzonej na szczeblu lokalnym polityki społecznej.

W gminie Zagórz pojawia się problem bezdomności. Pomoc osobom zagrożonym i dotkniętym bezdomnością świadczy Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz. W 2016 roku, w związku z bezdomnością, objął on wsparciem 3 osoby, w 2017 roku 5 osób, w 2018 roku 4 osoby, a w 2019 roku 3 osoby.

W gminie nie ma placówek zapewniających schronienie osobom bezdomnym. Osoby takie mogą być kierowane do Sanoka, gdzie Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta prowadzi „Dom Inwalidy Bezdomnego” (ul. Przemyska 24, 38-500 Sanok). Placówka oferuje schronienie, wyżywienie, odzież i leki, zapewnia pomoc medyczną, psychologiczną oraz wsparcie socjalne. Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz co roku zawiera umowę z Towarzystwem Pomocy im. Św. Brata Alberta, aby możliwe było zapewnienie pomocy w formie schronienia, osobom bezdomnym z Gminy Zagórz, które potrzebują takiej pomocy.

Wykres 26. Liczba osób bezdomnych objętych wsparciem w latach 2016-2019

Źródło danych: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

10. PRZESTĘPCZOŚĆ

Przestępczość jest dynamicznym, podlegającym rozwojowi zjawiskiem społecznym, które stanowi zagrożenie dla obowiązującego porządku prawnego. W zależności od swej intensywności i częstotliwości wpływa na formowanie się postaw i zachowań ludności oraz odciska piętno na jej funkcjonowaniu.

Zapobieganie przestępczości wymaga zastosowania rozwiązań kompleksowych, zakładających wspólne zaangażowanie instytucji i organizacji państwowych, samorządowych i społecznych, przedstawicieli społeczności lokalnych oraz środków masowego przekazu. Ważną rolę w zakresie inicjowania i organizowania tej działalności odgrywa policja.

Nad bezpieczeństwem mieszkańców gminy Zagórz czuwa Komenda Powiatowa Policji w Sanoku (ul. S. Witkiewicza 3, 35-500 Sanok), a bezpośrednio czynności policyjne wykonują funkcjonariusze Posterunku Policji w Zagórz (ul. Słoneczna 2, 38-540 Zagórz).

Według danych GUS, w 2019 roku na terenie gminy Zagórz odnotowano 198 przestępstw. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw dla wszystkich przestępstw ogółem w gminie Zagórz wynosi 81,20% i jest nieznacznie większy od wskaźnika wykrywalności dla województwa podkarpackiego oraz znacznie większy od wskaźnika dla całej Polski.

Większość przestępstw tj. 133 miało charakter kryminalny (79% wykrywalności). Na terenie gminy stwierdzono również 79 przestępstw przeciwko mieniu (60% wykrywalności), 30 przestępstw o charakterze gospodarczym (72% wykrywalności), 27 przestępstw drogowych (99% wykrywalności) oraz 9 przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu (87% wykrywalności), a także podjęto 761 interwencji. Funkcjonariusze Komendy Powiatowej Policji w Sanoku, mając na względzie poprawę bezpieczeństwa mieszkańców, realizują programy profilaktyczne, m.in. „Cyberbezpieczni”, „Bezpieczny Senior”, „Bezpieczny ogród”, „Ostrożnie – pies”.

11. POMOC SPOŁECZNA

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Instytucja ta wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka (art. 2 pkt 1 i art. 3 pkt 1 ustawy o pomocy społecznej (Dz.U. 2020r. poz. 1876).

Zadania pomocy społecznej w gminie Zagórz wykonuje Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz. Podejmuje on działania m.in. na podstawie następujących przepisów prawa: ustawa o pomocy społecznej, ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, ustawa o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, ustawa o Karcie Dużej Rodziny, ustawa o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za

życiem”, ustawa o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, ustawa o dodatkach mieszkaniowych oraz ustawa – Prawo energetyczne.

✓ W 2019 roku kadrę Ośrodka stanowiło 16 osób, w tym: Dyrektor, Kierownik, 6 pracowników socjalnych, 5 pracowników ds. świadczeń systemowych dla rodziny w tym: Kierownik działu świadczeń systemowych dla rodziny oraz osoba na zastępstwo, asystent rodziny(w tym jeden na zastępstwo), 3 pracowników Ośrodek zatrudniał na podstawie umów cywilno-prawnych (informatyk, radca prawny, osoba sprzątająca); prace zlecone wykonywało także 9 opiekunek środowiskowych.

W analizowanym roku Ośrodek spełniał wynikający z art. 110 ust. 11-12 ustawy o pomocy społecznej obowiązek zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy 1 pracownika socjalnego na 2 tysiące mieszkańców, nie mniej jednak niż 3 pracowników, lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną 1 pracownika socjalnego na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących.

Dane szczegółowe na temat stanu zatrudnienia w MGOPS-ie i kwalifikacji pracujących w nim osób przedstawia poniższa tabela.

Tabela 8. Kadra MGOPS-u i jej kwalifikacje w 2019 roku

	liczba osób
kadra kierownicza	2
wykształcenie wyższe	2
specjalizacja z zakresu organizacji pomocy społecznej	1
pracownicy socjalni	6
wykształcenie wyższe	4
wykształcenie średnie	2
specjalizacja 1-ego stopnia w zawodzie pracownika socjalnego	3
specjalizacja 2-ego stopnia w zawodzie pracownika socjalnego	3
specjalizacja z zakresu organizacji pomocy społecznej	1
pozostali pracownicy	8
wykształcenie wyższe	7
wykształcenie średnie	0
wykształcenie inne	1
wolontariusze	0
pracownicy zatrudnieni w ramach zatrudnienia subsydiowanego	0
staże	0

Źródło danych: Miejski-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz.

W latach 2017-2019 wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w gminie były większe niż w 2016 roku (13.691.133 zł w 2016 r., 16.199.466 zł w 2017 r., 16.033.283 zł w 2018 r., 18.751.899 zł w 2019 r.). Zdecydowaną większość środków wydatkowano na świadczenia wychowawcze oraz świadczenia rodzinne.

W analizowanym okresie zwiększyły się środki finansowe przeznaczone m.in. na pokrycie kosztów pobytu mieszkańców gminy w domach pomocy społecznej, zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz usługi opiekuńcze. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9. Wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w gminie w latach 2016-2019

rozdziały	wysokość wydatków (w zł)			
	w 2016 r.	w 2017 r.	w 2018 r.	W 2019 r.
ochrona zdrowia				
przeciwdziałanie narkomanii	13.700	13.700	6.132	6.178
przeciwdziałanie alkoholizmowi	126.300	140.000	94.878	118.930
pomoc społeczna				
placówki opiekuńczo-wychowawcze	12.463	0	0	0
domy pomocy społecznej	215.322	196.143	258.353	
ośrodki wsparcia	0	0	139.209	440.199
przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	1.500	6.000	3.864	5.740
składki na ubezpieczenia zdrowotne	50.457	39.160	54.516	38.984
zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	144.902	330.706	348.090	145.146
dodatki mieszkaniowe	9.784	4.605	2.685	3.106
zasiłki stałe	383.988	413.418	393.252	441.441
Ośrodek Pomocy Społecznej	605.681	653.942	641.558	681.332
usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	502.459	669.385	698.507	769.870
pomoc w zakresie dożywiania	192 468	154.378	147.742	134.266
pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej				
żłobki	161.100	0	0	0
rodzina				
świadczenie wychowawcze	6.615.132	8.860.450	8.432.267	10.857.735
świadczenia rodzinne, świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	4.438.300	4.566.960	4.691.016	4.987.999
wspieranie rodziny	63.234	38.856	43.604	50.436
rodziny zastępcze	20.923	0	0	0

edukacyjna opieka wychowawcza				
pomoc materialna dla uczniów	133.420	111.763	77.610	70.537
ogółem	13.691.133	16.199.466	16.033.283	18.751.899

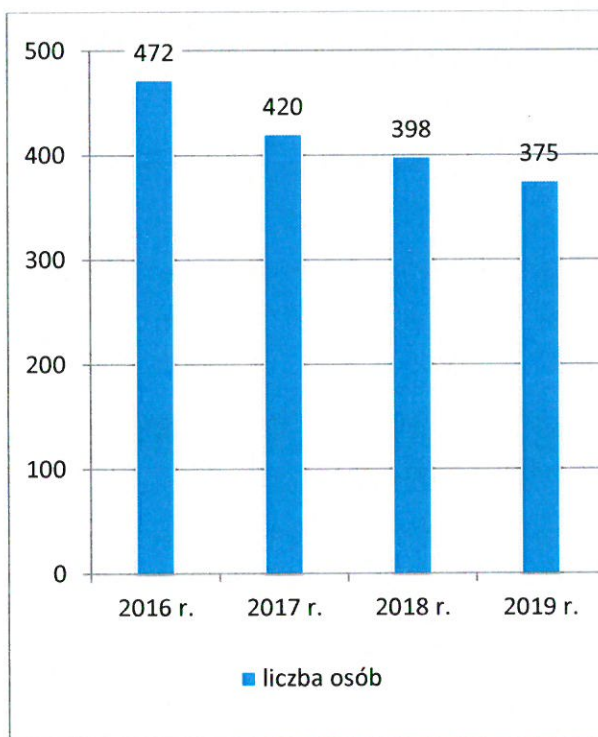
Źródło danych: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz.

W latach 2016-2019 liczba osób w rodzinach, którym udzielono w gminie pomocy i wsparcia oraz przyznano świadczenie, spadała z roku na rok (z 804 w 2016 r. do 616 w 2019 r.). Z kolei liczba osób, którym przyznano świadczenie pieniężne, była na zbliżonym poziomie (198 w 2016 r., 190 w 2017 r., 191 w 2018 r., 184 w 2019 r.), a liczba osób, które otrzymały świadczenie niepieniężne, stale zmniejszała się (z 290 w 2016 r. do 196 w 2019 r.).

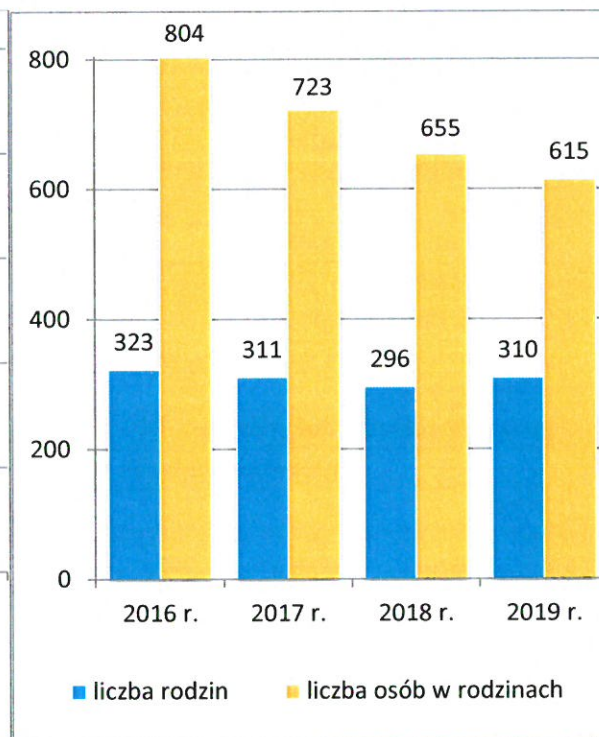
W 2019 roku liczba rodzin, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy, była niższa niż w latach 2016-2018 (390 w 2016 r., 380 w 2017 r., 378 w 2018 r., 350 w 2019 r.). Liczba osób przebywających w tych rodzinach kształtowała się następująco : 1.003 w 2016 r., 1.000 w 2017 r., 1.100 w 2018 r., 1.018 w 2019 r.

Poniższe wykresy przedstawiają dane szczegółowe na temat korzystających z pomocy społecznej w gminie.

Wykres 27. Osoby w gminie, którym w latach 2016-2019 udzielono pomocy i wsparcia

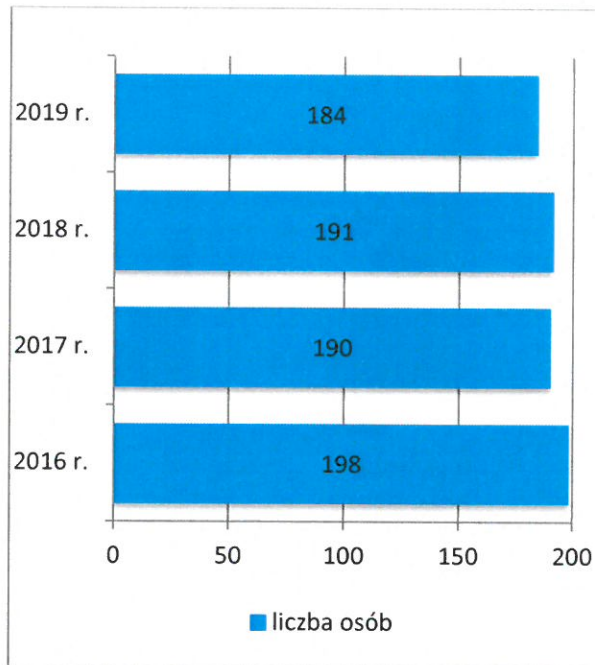

Wykres 28. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2016-2019 przyznano świadczenie

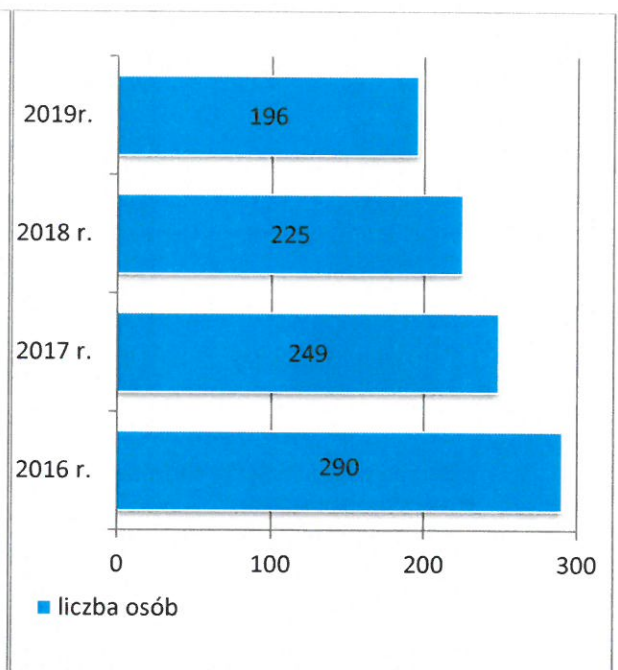

Źródło danych: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz.

Wykres 29. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2016-2019 przyznano świadczenie pieniężne

Wykres 30. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2016-2019 przyznano świadczenie niepieniężne

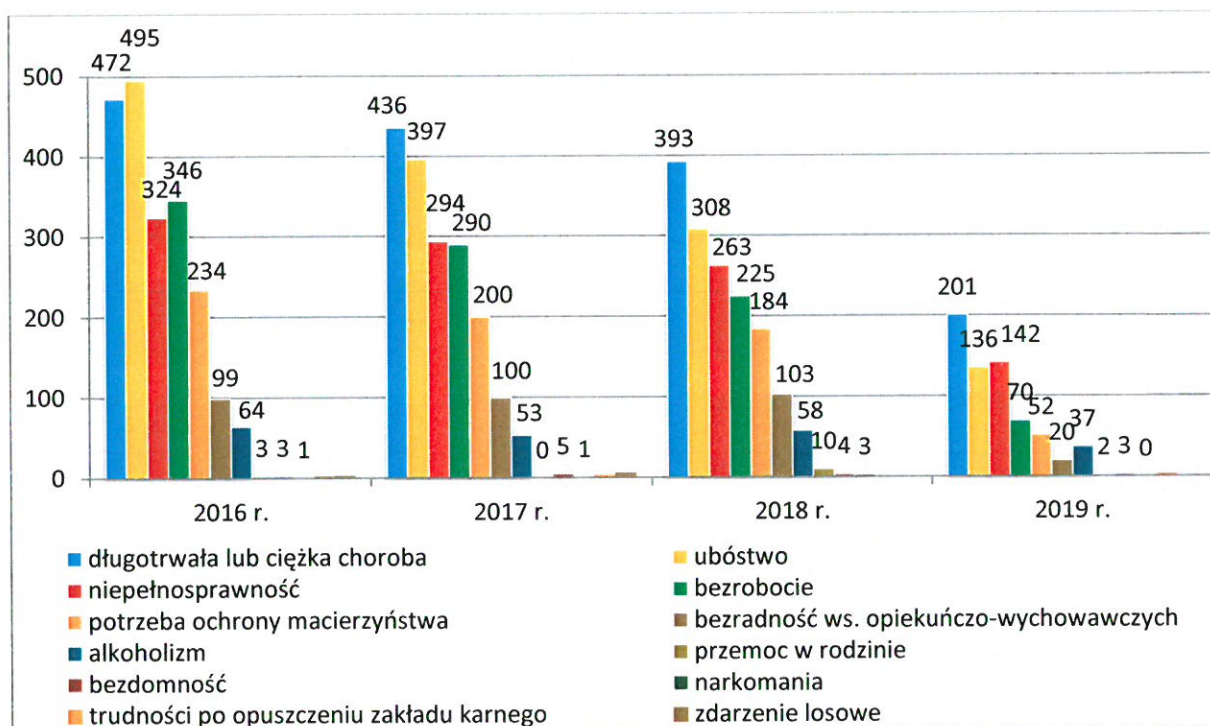
Źródło danych: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz.

Wśród mieszkańców gminy korzystających ze wsparcia MGOPS-u w latach 2016-2019 najliczniejsze grupy stanowiły rodziny dotknięte:

- ✓ długotrwałą lub ciężką chorobą,
- ✓ ubóstwem,
- ✓ niepełnosprawnością
- ✓ bezrobociem.

Znaczna część beneficjentów wymagała ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, a także doświadczała bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 31. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie w latach 2016-2019 (liczba osób w rodzinach)

Źródło danych: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz.

W latach 2016-2019 systematycznie spadała liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z wszystkich głównych powodów korzystania ze wsparcia, tj. długotrwałej lub ciężkiej choroby (z 472 w 2016 r. do 201 w 2019 r.), ubóstwa (495 w 2016 r. do 136 w 2019 r.), niepełnosprawności (z 324 w 2016 r. do 142 w 2019 r.), bezrobocia (z 346 w 2016 r. do 70 w 2019 r.), a także wymagających ochrony macierzyństwa lub wielodzietności (z 234 w 2016 r. do 52 w 2019 r.).

Świadczenia pomocy społecznej udzielane przez MGOPS mają głównie charakter pieniężny, niepieniężny i usługowy. Dane szczegółowe w tym zakresie za lata 2016-2019 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych w gminie przez MGOPS w latach 2016-2019

formy świadczeń		liczba osób				kwota świadczeń			
		2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
pieniężne	zasiłek stały	75	71	69	71	384.806	413.618	393.252	441.441
	zasiłek okresowy	68	43	35	50	76.604	46.185	45.174	46.161
	zasiłek celowy	154	157	156	123	127.963	114.235	89.209	45.249

	w tym: zasilek celowy przyznany w ramach programu „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”	107	89	81	75	59.982	45.670	43.275	36.489
niepieniężne	posiłek	219	176	156	130	88.504	71.108	64.967	62.977
	w tym: posiłek przyznany w ramach programu „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”	219	176	156	130	88.504	71.108	64.967	62.977
	schronienie	0	0	0	0	0	0	0	0
	ubranie	0	0	0	0	0	0	0	0
	sprawienie pogrzebu	0	0	0	0	0	0	0	0
	odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej	10	8	14	10	215.323	191.301	258.353	249.631
usługi	usługi opiekuńcze	60	60	58	55	356.290	196.463	525.023	582.697
	specjalistyczne usługi opiekuńcze	0	0	0	0	0	0	0	0
	specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi	27	22	24	20	146.257	159.827	173.484	187.173
	poradnictwo specjalistyczne	36*	41*	48*	47*	X	X	X	x
	praca socjalna	59*	74*	170*	47*	X	X	X	x
	interwencja kryzysowa	0*	0*	0*	0*	X	X	X	x
	kontrakt socjalny	2	17	20	15	X	X	X	x
	projekt socjalny	X	0	0	0	X	X	X	x
indywidualne	indywidualny program wychodzenia z bezdomności	0	0	2	0	X	X	X	x
	indywidualny program zatrudnienia socjalnego (CIS)	12	19	8	8	X	X	X	x
wspieranie	wspieranie rodziny przez asystenta rodziny (liczba asystentów rodziny)	10* (1)	7* (1)	5* (1)	8*(2)	X	X	X	x
	Odpłatność za pobyt dziecka w pieczy zastępczej (w zł)	20.923	21.114	19.190	8.038	X	X	X	x

*liczba rodzin

Źródło danych: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz.

Spośród świadczeń pieniężnych najczęściej udzielaną formą pomocy w latach 2016-2019 był zasiłek celowy. Jest on przyznawany na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej,

a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, obuwia, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, opłat za gaz, energię, wodę i czynsz, a także kosztów pogrzebu. W latach 2016-2019 liczba osób objętych pomocą w formie zasiłku celowego wynosiła odpowiednio: 154 osób w 2016 r., 157 osób w 2017 r., 156 osób w 2018 r., 123 osób w 2019 r.

✓ Dominujący rodzaj pomocy niepieniężnej stanowił z kolei posiłek, który był wsparciem udzielanym głównie dzieciom w ramach wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „*Pomoc państwa w zakresie dożywiania*”. Celem tego Programu było ograniczenie zjawiska niedożywienia dzieci i młodzieży z rodzin o niskich dochodach lub znajdujących się w trudnej sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów z terenów objętych wysokim poziomem bezrobocia i ze środowisk wiejskich oraz osób dorosłych, w szczególności samotnych, w podeszłym wieku, chorych lub niepełnosprawnych. W roku 2019 w życie wszedł wieloletni rządowy program „*Posiłek w szkole i w domu*” na lata 2019-2023. Program przewiduje wsparcie finansowe gmin w udzieleniu pomocy w formie posiłku, świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności oraz świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych.

Istotnym elementem Programu jest zapewnienie dzieciom i młodzieży w wieku szkolnym zjedzenia gorącego posiłku przygotowanego w stołówce szkolnej. Takie rozwiązanie daje bowiem większą kontrolę nad jakością kupowanych produktów, z których przygotowywane są posiłki, oraz nad procesem ich przygotowywania.

Celem Programu jest również zapewnienie wsparcia finansowego organom prowadzącym publiczne szkoły podstawowe, w tym szkołom artystycznym realizującym kształcenie ogólne w zakresie szkoły podstawowej, w organizacji stołówek oraz miejsc spożywania posiłków w szkołach.

Ze środków przekazywanych gminom w ramach Programu dofinansowane zostaną zarówno posiłki wydawane na stołówkach, ale również te dowożone osobom dorosłym, w tym osobom niewychodzącym z domu (np. ze względu na podeszły wiek czy niepełnosprawność), niebędącym w stanie przygotować sobie codziennie gorącego posiłku. W Programie przewidziano środki na dowóz posiłków. W latach 2016-2019 roku liczba osób objętych posiłkiem zmniejszyła się z roku na rok (z 219 osób w 2016 r. do 130 osób w 2019 r.).

Ważną formą wsparcia niepieniężnego było również pokrywanie kosztów pobytu mieszkańców gminy w domach pomocy społecznej. W latach 2016-2019 liczba osób, za które

gmina pokrywała koszt pobytu w domu pomocy społecznej, ulegała wahaniom (10 osób w 2016 r., 8 osób w 2017 r., 14 osób w 2018 r., 10 osób w 2019 r.).

Wśród usług najistotniejszą rolę odgrywała *praca socjalna* mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych i tworzenie warunków sprzyjających temu celowi. Jest to zespół powiązanych ze sobą i umiejętnie zaplanowanych działań prowadzonych przez wykształconych pracowników socjalnych we współpracy z osobą wspieraną. Mechanizm polityki społecznej służy rozwiązywaniu problemów społecznych, zapobieganiu ich natężeniu oraz aktywizowaniu jednostek i grup do samopomocy. To działalność profesjonalna polegająca na udzielaniu pomocy jednostkom, grupom lub społecznościom we wzbogacaniu lub odbudowywaniu ich zdolności społecznego funkcjonowania oraz na tworzeniu sprzyjających warunków społecznych. Celem pracy socjalnej jest pomoc w nauczaniu się samodzielności. Praca socjalna spełnia szereg istotnych funkcji:

- ratowniczą - jest mechanizmem ratującym jednostki i rodziny w sytuacjach kryzysowych,
- wspierającą - w edukowaniu do samodzielności w rozwiązywaniu własnych problemów,
- profilaktyczną - w zakresie zapobiegania wykluczeniu społecznemu,
- partycypacyjną - budującą lokalne powiązania i koalicje na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz angażującą środowiska do współdziałania.

Pracownik socjalny przeprowadzający wywiad środowiskowy już przy pierwszej wizycie analizuje wraz z klientem jego sytuację, zastanawia się nad możliwościami rozwiązywania problemów, udziela porad, ukierunkowuje go na możliwości załatwiania jego spraw życiowych, motywuje do zmiany zachowań, które pomogłyby mu w dalszym życiu. Pracownik socjalny podejmuje szereg działań w ramach pracy socjalnej na rzecz zapewnienia godziwych warunków mieszkaniowych, poprawy stanu zdrowia, zapewnienia opieki osobom starszym i niepełnosprawnym, poprawy funkcjonowania rodziny i osób zaburzonych psychicznie, poprawy funkcjonowania osób i rodzin z problemem alkoholowym, rozwiązywania problemu bezrobocia oraz zapewnienia /uzyskania niezbędnych środków materialnych.

Praca socjalna prowadzona przez pracowników socjalnych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zagórzcu polega w szczególności na:

- pomocy w uzyskiwaniu niezbędnych środków materialnych,
- pomocy w poprawie warunków mieszkaniowych,
- poradnictwo w aktywizacji zawodowej,
- pomocy w organizacji opieki osobom starszym i niepełnosprawnym,
- wskazywaniu uprawnień osób niepełnosprawnych,
- wspieraniu i pomaganiu we właściwym rozwoju psychospołecznym dzieci i młodzieży,
- poprawianiu funkcjonowania rodziny,
- poprawianiu funkcjonowania osób zaburzonych psychicznie,
- poprawianiu funkcjonowania osób i rodzin z problemem alkoholowym.

W 2019 roku liczba rodzin, które objęto pracą socjalną, była znacznie niższa niż w latach 2016-2018 (59 osób w 2016 r., 74 osób w 2017 r., 170 osób w 2018 r., 47 osób w 2019 r.).

✓ W analizowanym okresie Ośrodek realizował również zadania z zakresu wspierania rodziny i rozwoju pieczy zastępczej. W latach 2016-2019 pod opieką asystenta rodziny pozostawało odpowiednio 10, 7, 5 i 8 rodzin. Środki na pokrycie kosztów związanych z zatrudnieniem asystenta rodziny zostały pozyskane w ramach Programu „*Asystent rodziny i koordynator pieczy zastępczej*”.

Zgodnie z preambułą, ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej powstała dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości, zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności, dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci.

Wsparcie rodziny przeżywającej trudności to zespół działań mających na celu przywrócenie rodzinie samodzielności w oparciu o jej wewnętrzne i zewnętrzne zasoby.

Celem pracy asystenta jest osiągnięcie przez rodzinę podstawowego poziomu stabilności życiowej i odpowiedzialności za własne życie umożliwiającej wychowanie dzieci. Podstawowym zadaniem asystenta rodziny jest wspieranie rodziców w prawidłowym wypełnianiu przez nich funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

W sytuacjach, gdzie dzieci znajdują się pod pieczą zastępczą rolą asystenta są działania na rzecz jak najszybszego powrotu dzieci do rodziny (likwidacja przeszkód, które doprowadziły do wydania postanowienia o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej).

Praca asystenta rodziny dotyczy funkcjonowania środowiska rodzinnego. Ważnymi elementami branymi pod uwagę są sfera materialno-rzeczowa (np. dochód rodziny, wielkość i standard mieszkania, wyposażenie go w udogodnienia i dobra materialne, służące rozwojowi dzieci i całej rodziny), sfera oddziaływań wychowawczych (struktura rodziny, postawy wychowawcze, style i metody wychowania, relacje i więzi pomiędzy członkami rodziny, atmosfera wychowawcza, sposób spędzania czasu wolnego) oraz sfera wartości (treści wychowawcze, cele wychowania, uznawane systemy wartości, aspiracje życiowe i edukacyjne, uznawane wzory i autorytety).

Gmina ponosiła również odpłatność za pobyt dzieci z gminy w pieczy zastępczej (20.923 zł w 2016 r., 21.114 zł w 2017 r., 19.190 zł w 2018 r., 8.038 zł w 2019 r.).

✓ W latach 2016-2019 Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz realizował także zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, będąc organem odpowiedzialnym za obsługę organizacyjno-techniczną **Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie**, a także delegując do niego swoich pracowników.

✓ Od 2014 roku w gminie realizowany jest także rządowy program pomocy dla rodzin wielodzietnych. Koordynacją jego realizacji zajmuje się Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz, który wydaje uprawnionym Karty Dużej Rodziny. Ilość wydanych Kart Dużej Rodziny, kształtowała się następująco – w 2016 r. – 157 kart, w 2017 r. – 123 karty, w 2018 r. – 174 kart, w 2019 r. – 491 kart.

✓ W okresie od kwietnia 2016 r. zadanie wynikające z ustawy o **pomocy państwa w wychowaniu dzieci „500+”** realizował MGOPS w Zagórz przyznając 13.333 świadczenia wychowawcze dla 1.021 rodzin na łączną kwotę 6.615.132 zł.

W kolejnych latach w ramach zadania, przyznano 17.828 świadczeń dla 1.139 rodzin na kwotę 8.860.450 zł w 2017 roku i 16.075 świadczeń dla 1.071 rodzin na kwotę 8.432.267 zł w 2018 roku, oraz 21.707 świadczeń dla 1.100 rodzin na kwotę 10.857.735 zł w 2019 roku.

W roku 2019 wyodrębniono dwa okresy zasiłkowe dot. świadczenia wychowawczego. Pierwszy okres rozpoczął się 1.10.2018 r. i trwał do 30.09.2019 r., zaś drugi okres zasiłkowy przypada od 1.10.2019 r. i trwa do 31.05.2021 r.

Do dnia 30.06.2019r. świadczenie wychowawcze na drugie i kolejne dziecko przysługiwało niezależnie od dochodu. Wsparcie na pierwsze dziecko rodzice otrzymywali po

spełnieniu kryterium dochodowego 800,00 zł netto na osobę w rodzinie lub 1.200,00 zł netto na osobę w rodzinie, w której wychowywane jest dziecko niepełnosprawne. Od dnia 01.07.2019r nastąpiła istotna zmiana w świadczeniach wychowawczych – świadczenie przysługuje na wszystkie dzieci do 18 roku życia. Przysługuje bez względu na dochody uzyskiwane przez rodzinę.

W 2019 roku, program objął swym zasięgiem około 1100 rodzin z terenu Gminy Zagórz. Na dzień 31 grudzień 2019 r. zostało złożonych 1536 wnioski, z czego 662 w postaci elektronicznej, a 65 zostało przekazanych do rozpatrzenia Marszałkowi Województwa celem ustalenia, czy w odniesieniu do danej rodziny mają zastosowanie przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego - (wnioski muszą być przekazane do rozpatrzenia Marszałkowi Województwa wtedy, gdy jeden bądź więcej członków rodziny, występującej o świadczenie wychowawcze, mieszka lub pracuje za granicą. Dotyczy to także rodziców rozwiedzionych lub żyjących w związkach partnerskich).

Zostało wydanych 1548 decyzji, z czego 9 decyzji o odmowie przyznania świadczenia. Wydatki poniesione na świadczenia wychowawcze ogółem – 10 857 735,79 zł.

Całkowita kwota wypłaconych świadczeń w ramach Programu „500 +” to 10 737 706,16 zł.

Koszty obsługi przyznawania i wypłacania świadczeń wychowawczych pokrywane były z budżetu państwa w postaci 1,5% otrzymanej dotacji na świadczenia wychowawcze i wyniosły one: 120 029,03 zł.

✓ Do zadań MGOPS należą również zadania związane z przyznawaniem **świadczeń rodzinnych** na terenie gminy.

W analizowanym okresie tj. od 2016r. do 2019r. ogólna liczba udzielonych świadczeń zmniejszyła się z roku na rok (z 22.131 w 2016 r. do 20.281 w 2019 r.), podobnie jak liczba wypłaconych zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków (z 16.853 w 2016 r. do 14.478 w 2019 r.). Liczba wypłaconych zasiłków pielęgnacyjnych zwiększyła się z 4.076 w 2016 r. do 4.164 w 2019 r.) Jednocześnie stale rosła liczba przyznanych świadczeń pielęgnacyjnych (z 548 w 2016 r. do 828 w 2019 r.).

Dane szczegółowe na temat przyznanych w gminie świadczeń rodzinnych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11. Świadczenia rodzinne przyznane w gminie w latach 2016-2019

	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych				
liczba świadczeń	16.853	16.075	15.265	14.478
zasiłek pielęgnacyjny				
liczba świadczeń	4.076	4.070	4.029	4.164
świadczenia pielęgnacyjne				
liczba świadczeń	548	613	703	828
specjalny zasiłek opiekuńczy				
liczba świadczeń	191	268	249	179
jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka				
liczba świadczeń	128	110	150	103
świadczenie rodzicielskie				
liczba świadczeń	335	448	534	446
ogółem				
liczba świadczeń	22.131	21.584	20.930	20.198
zasiłek dla opiekunów				
liczba świadczeń	194	136	94	79
jednorazowe świadczenie w wysokości 4.000 zł				
liczba świadczeń	X	2	5	4

Źródło danych: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz.

W analizowanym okresie MGOPS przyznawał również *zasiłek dla opiekunów osób niepełnosprawnych*. Przysługuje on osobom, które utraciły prawo do świadczenia pielęgnacyjnego z dniem 1 lipca 2013 r. w związku z wygaśnięciem z mocy prawa (na podstawie art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 7 grudnia 2012 roku o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2012 r., poz. 1548) decyzji przyznającej prawo do świadczenia pielęgnacyjnego. W latach 2016-2019 MGOPS wypłacił odpowiednio 194, 136, 94, i 79 *zasiłków dla opiekuna* na łączną kwotę odpowiednio 99.909 zł, 70.284 zł, 50.280 zł, i 49.980 zł.

Za osoby pobierające *świadczenia pielęgnacyjne i specjalny zasiłek opiekuńczy* Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz opłacał składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz zdrowotne. W latach 2016-2019 ich wartość wyniosła odpowiednio 158.421 zł w 2016 r., 209.539 zł w 2017 r., 204.456 zł w 2018 r., 279.354 zł w 2019 r.).

W latach 2017-2019 Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz przyznawał również odpowiednio 2 i 5 jednorazowych świadczeń z tytułu urodzenia dziecka,

u którego zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą jego życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu. Świadczenie to przyznawane jest w oparciu o art. 10 ustawy z dnia 4 listopada 2016 roku o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „*Za życiem*”, wynosi 4.000 zł i jest finansowane z dotacji celowej z budżetu państwa. W 2019 roku z ww. świadczenia skorzystało 4 rodziny. Całkowita kwota wypłaconych świadczeń 16 000,00 zł. Koszty obsługi świadczenia „*Za życiem*” pokrywane są z budżetu państwa w postaci 3% otrzymanej dotacji na świadczenie „*Za życiem*” i wyniosły 480,00zł.

✓ Kolejną formę pomocy udzielanej przez MGOPS stanowiły **świadczenia z funduszu alimentacyjnego**, które służą wsparciu osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej w przypadku bezskuteczności egzekucji zasądzonych świadczeń alimentacyjnych. Burmistrz Zagórz na podstawie art. 12 ust.2 ustawy z dnia 27 czerwca 2008r. o zmianie ustawy osobom uprawnionym do alimentów z dniem 11 września 2009 r. udzielił dla Dyrektora i Kierownika Ośrodka Pomocy Społecznej w Zagórz upoważnienia do prowadzenia postępowań w sprawach w/w ustawy.

Ustawa określa działania służące poprawie skuteczności egzekucji zasądzonych alimentów, a należą do nich głównie: ścisła współpraca gmin z komornikami w zakresie poprawy skuteczności egzekucji alimentów, zwiększenie kontroli sądu nad działalnością komorników, współpraca gminy z urzędem pracy, mająca na celu aktywizację zawodową dłużnika alimentacyjnego, obowiązek złożenia przez gminę wniosku o ściganie za przestępstwo nie alimentacji w przypadku, gdy uchyła się od prac wskazanych przez właściwe organy lub uniemożliwia przeprowadzenie wywiadu środowiskowego.

Liczba osób i rodzin, którym przyznano tę pomoc, kształtowała się następująco: (odpowiednio 65 i 43 w 2016 r., 63 i 42 w 2017 r., 48 i 30 w 2018 r., 54 i 27 w 2019 r.). W 2019 r. liczba przyznanych świadczeń była niższa niż w latach poprzednich (783 w 2016 r., 762 w 2017 r., 581 w 2018 r., 512 w 2019 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przyznane w gminie w latach 2016-2019

	<u>2016 r.</u>	<u>2017 r.</u>	<u>2018 r.</u>	<u>2019 r.</u>
liczba osób, którym przyznano świadczenie	65	63	48	54
liczba rodzin, którym przyznano świadczenie	43	42	30	27
Liczba przyznanych świadczeń	783	762	581	512
łączna kwota wypłaconych świadczeń (w zł)	316.010	303.830	234.150	198.630

Źródło danych: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz.

✓ Miejsko-Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Zagórz u uzyskał niespełna 880 000 tys złotych dofinansowania z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014-2020 w ramach projektu pn. „*Wyrównanie szans na lepsze jutro - utworzenie placówki wsparcia dziennego w Gminie Zagórz*” . utworzenie placówki wsparcia dziennego w Gminie Zagórz”. Celem projektu jest zwiększenie dostępu do usług wsparcia rodziny na terenie gminy Zagórz w terminie 1.04.2018 - 30.06.2020 poprzez poszerzenie oferty dotyczącej pomocy w opiece i wychowaniu oraz zwiększenia dostępności usług społecznych dla rodziców. W ramach wymienionego projektu realizowanych jest wiele działań skierowanych do dzieci i młodzieży z terenu gminy. Zaplanowano szereg zajęć z umiejętności miękkich np. trening asertywnych zachowań, warsztaty rozwoju osobistego, technik radzenia sobie ze stresem, podnoszenia własnej wartości, czy twórczego myślenia. W świetlicy środowiskowej dzieci mają możliwość podszkolić się z podstawowych przedmiotów szkolnych, takich jak język angielski, informatyka, matematyka, język polski, ale także rozwijają swoje zainteresowania na zajęciach sportowo-rekreacyjnych, taneczno-muzycznych, fotograficznych, plastycznych czy modelarskich. W ramach działań świetlicy realizowane są także wyjścia turystyczno-kulturalne oraz wsparcie psychologa. Świetlica środowiskowa została w pełni wyposażona w niezbędne meble i sprzęt. Wykonany został podjazd dla osób niepełnosprawnych.

W ramach projektu realizowane były:

ZAJĘCIA LOGOPEDYCZNE,

ZAJĘCIA KOREKCYJNO-KOMPENSACYJNE (korepetycje)

WSPARCIE PSYCHOLOGA

NAUKA JĘZYKA ANGIELSKIEGO

ZAJĘCIA Z PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I INICJATYWNOŚCI

Kolejnym istotnym elementem projektu było wsparcie opiekunów dzieci, całych rodzin potrzebujących wsparcia psychologicznego, pedagogicznego, i doradczego poprzez udział w grupie wsparcia oraz w sesjach treningowych takich jak:

1. TRENING KOMPETENCJI RODZICIELSKICH – celem zajęć jest wzrost wiedzy rodziców dot. wzmacniania i odbudowania więzi w rodzinie; metod wytwarzania relacji współpracy z dzieckiem , w kontekście obowiązków domowych , identyfikowania potrzeb dziecka, nauki wymierzania kar bez stosowania przemocy.

2. TRENING INTEGRACJI EMOCJONALNEJ – celem zajęć jest nabycie umiejętności adekwatnego reagowania na emocje dzieci, ich rozpoznawania; radzenie sobie z własnymi

uczuciami; uzyskania wiedzy dot. inteligencji emocjonalnej, roli emocji w życiu człowieka.

3. TRENING SKUTECZNEJ KOMUNIKACJI Z DZIECKIEM – trening dostarcza praktycznej wiedzy dot. umiejętności rozmawiania z dzieckiem, znaczenia komunikacji w budowaniu więzi rodzic-dziecko. 4. COACHING RODZICIELSKI - zajęcia umożliwiające wszechstronny rozwój kompetencji wychowawczych poprzez analizę własnych metod, szukanie nowych rozwiązań, służący poprawie relacji rodzice-dzieci.

Wydatki w ramach projektu w okresie od 01.01.2019 r. do 31.12.2019r. przedstawiały się następująco:

Wynagrodzenia wraz z pochodnymi 114 771,22 zł

Usługi 324 030,09 zł

Usługi telekomunikacyjne 330,00 zł

Ubezpieczenie 1067,55 zł

Wydatki w ramach projektu w okresie od 01.01.2020 r. do 30.06.2020r.:

Wynagrodzenia wraz z pochodnymi 60 604,27 zł

Usługi 143 372,00 zł

Usługi telekomunikacyjne 90,00 zł

Zakupy 197,98 zł

W okresie od 01.07.2020r. wydatki pokrywane są ze środków własnych.

Wydatki w okresie od 01.07.2020r. do 30.11.2020r. przedstawiają się następująco:

Wynagrodzenia wraz z pochodnymi 17 764,10 zł

Usługi telekomunikacyjne 120,00 zł

✓ **Miejsko-Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Zagórz w latach 2018- 2019 realizował projekt : *PROJEKT POWER***

Projekt pn. „*Nowa struktura MGOPS Zagórz - efektywna pomoc*” Osi priorytetowej: II. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działania: 2.5 Skuteczna pomoc społeczna.

Okres realizacji projektu: od: 2018-06-01 do: 2019-11-30. Wartość projektu to 245 572,50 zł. Projekt w 100 % finansowany ze środków zewnętrznych.

Celem projektu jest wdrożenie usprawnień organizacyjnych w Miejsko-Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Zagórz poprzez rozdzielenie zadań administracyjnych tut. ośrodka od pracy socjalnej i usług oraz poprzez optymalizację wykorzystania potencjału osób zatrudnionych w MGOPS w okresie 01.06.2018 r. -30.11.2019 r. służące poprawie jakości

obsługi klientów. W ramach zmiany struktury w MGOPS został zmieniony regulamin organizacyjny Ośrodka, zostały wyodrębnione stanowiska/zespoły: stan. ds. pierwszego kontaktu (1os.), stan. ds. pracy socjalnej (2 os.), zespół ds. usług socjalnych (3 os.) stan. ds. świadczeń przyznawanych decyzją (1os.) Zmiany organizacyjne nie spowodowały zmian w zatrudnieniu.

W ramach realizacji projektu przewidziane zostały takie zadania jak:

1. Przygotowanie do wdrażania nowej struktury org. wraz z doposażeniem w sprzęt MGOPS Zagórz;
 2. Przeprowadzenie szkoleń profesjonalizujących kadre oraz przygotowujących do pracy zgodnie ze zmianami modelu funkcjonowania MGOPS Zagórz;
 3. Realizacja pracy socjalnej wg. nowej struktury. Projekt został skierowany do osób zatrudnionych w MGOPS i obejmie cały personel. Szkolenia dla personelu MGOPS Zagórz, dostosowane zostały do potrzeb i zmienionych zakresów czynności pracowników: 1.Nowy model funkcjonowania MGOPS, 2.Szkolenie z zasad KPA I KP w realizacji pracy MGOPS, 3.Archiwizacja i obieg dokumentacji w OPS,4. Obsługa klienta pomocy społecznej,5. Kontrakt socjalny i inne dok. na zasadzie kontraktu soc.,6. Wywiad środowiskowy,7. Praca z os. stosującymi przemoc i ofiarami przemocy,8. Praca socjalna z osobami starszymi.
- Okres realizacji projektu: od: 2018-06-01 do: 2019-11-30.Wartość projektu to 245 572,50 zł.

Wydatki w ramach projektu w roku 2019 wyniosły:

Wynagrodzenia i pochodne 21 349,28 zł

Zakupy 13 272,72 zł

Usługi (szkolenia profesjonalizujące kadre) 129 300,00 zł.

✓ **Wychodząc naprzeciw potrzebą mieszkańców Gminy Zagórz od listopada 2018r. W zmodernizowanym budynku Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zagórz działa Klub samopomocy.**

Klub Samopomocy jest oparty na następujących aktach prawnych:

- ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej – Dz.U. 2020 poz. 1876, (m.in. strategia rozwiązywania problemów społecznych, tworzenie ośrodków wsparcia, kontrakt, rozwijanie nowych form pomocy społecznej i samopomocy) w szczególności można wykorzystać zapis z art. 51 ustawy o pomocy społecznej :

„Art. 51. 1. Osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, mogą być

przyznane usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub posiłek, świadczone w ośrodku wsparcia.

2. Ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu.

3. W ośrodku wsparcia mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

4. Ośrodkiem wsparcia, o którym mowa w ust. 1–3, może być ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dzienny dom pomocy, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi oraz klub samopomocy”.

- ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi – Dz.U. 2019 poz. 2277 (m.in. finansowanie zadań związanych z przeciwdziałaniem lub likwidacją skutków nadużywania alkoholu)

- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie - Dz.U. 2020 poz. 1057.

W ramach unijnego projektu „Zwiększenie dostępności usług dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez przebudowę budynku MGOPS w Zagórz” Klub samopomocy zostały wyposażony w nowe urządzenia tj. kuchenka gazowa z piekarnikiem elektrycznym, chłodziarko-zamrażarka oraz czajnik elektryczny, rzutnik, tablicę interaktywną dzięki czemu poprawił się komfort użytkowania obiektu. Zaplecze kuchenne pozwala nauczyć i utrwalić wiedzę z zakresu prowadzenia gospodarstwa domowego, właściwych nawyków związanych z higieną pracy oraz zdrowym trybem życia. Tablica interaktywna która służy poszerzeniu wiedzy z zakresu nowych technologii. Warunki lokalowe zostały dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, którzy mogą korzystać m.in. z windy.

Osoby korzystające z działań Klubu Samopomocy to między innymi:

- osoby borykające się z różnorodnymi problemami życiowymi,
- osoby wykluczone i marginalizowane społecznie,
- osoby bezrobotne, w szczególności długotrwale,
- kobiety pozostające poza rynkiem pracy,
- osoby niepełnosprawne, w tym upośledzone umysłowo i chore psychicznie,
- wychowankowie placówek opiekuńczo – wychowawczych,
- osoby uzależnione po okresie leczenia odwykowego,
- matki samotnie wychowujące dzieci,
- osoby bezdomne i zagrożone utratą mieszkań,
- osoby opuszczające zakłady karne,

- osoby przewlekłe chore.

Głównymi celami Klubu samopomocy są:

- Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu,
- Wsparcie wszelkich osób z różnorodnymi problemami,
- Minimalizowanie skutków bezrobocia,
- Promowanie aktywności i przedsiębiorczości społecznej,
- Pomoc w wychodzeniu z izolacji i osamotnienia,
- Wzmocnienie poczucia wiary i akceptacji

Klub samopomocy animuje i wspiera osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, wzmacnia i aktywizuje społeczność lokalną w pokonywaniu i przezwyciężaniu różnych problemów. Działania klubu skierowane są do niesamodzielnych mieszkańców Gminy Zagórz, którzy ze względu na stan zdrowia lub niepełnosprawność wymagają opieki lub wsparcia w związku z problemami w samodzielnym wykonywaniu co najmniej jednej z podstawowych czynności dnia codziennego.

Klub samopomocy ma na celu utrzymanie optymalnego poziomu samodzielności w codziennym funkcjonowaniu oraz wzrost ich aktywności społecznej i fizycznej poprzez organizację: -grup samopomocowych,- grup wsparcia, -grup terapeutycznych, -grup edukacyjnych, - poradnictw, - szkoleń.

✓ **Gmina Zagórz wraz z Miejsko-Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Zagórzu wychodzą na przeciw potrzebą osób starszych realizując projekt „Klub aktywnego seniora – Zwiększenie dostępności usług społecznych dla seniorów w Gminie Zagórz”.**

Głównym celem projektu jest zwiększenie dostępności usług społecznych dla mieszkańców gminy Zagórz z obszarów objętych rewitalizacją w wieku poprodukcyjnym (w terminie od czerwca 2020r. do 28.02.2022r.) dla 20 osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Odnosząc się do oceny zasobów pomocy społecznej należy podkreślić, że rozpoznanie i posiadane możliwości pozwalają na wsparcie dla najbardziej potrzebujących. Mamy zabezpieczone potrzeby w zakresie dożywiania dzieci, posiadane środki pozwalają na zapewnienie gorącego posiłku dla każdego potrzebującego dziecka. Jednak nie należy zapomnieć, iż w dalszym ciągu brakuje placówek wsparcia o charakterze socjoterapeutycznym dla dzieci i młodzieży z terenu naszej gminy (od roku 2018 funkcjonuje świetlica „BAZA” w ramach projektu „Wyrównanie szans na lepsze jutro – utworzenie placówki wsparcia

dziennego w gminie Zagórz”, jednak z ograniczoną liczbą 15 miejsc dla uczestników). Od roku 2020r. Świetlica BAZA finansowana jest ze środków własnych gminy Zagórz.

Ogromne zainteresowanie wśród rodziców dzieci wymagających takiego wsparcia świadczy o zdecydowanej potrzebie działalności tego typu instytucji na terenie gminy Zagórz. Zabezpieczamy na bieżąco usługi opiekuńcze realizowane przez Polski Komitet Pomocy Społecznej na zlecenie gminy w ramach dotacji konkursowej oraz w ramach zadań zleconych zabezpieczamy je samodzielnie (dla osób z zaburzeniami psychicznymi).

Pomoc społeczna polega również na prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej. Obejmuje ona zarówno jednostki środowiskowe, jak i instytucjonalne. W gminie Zagórz, oprócz Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, działa Świetlica „Baza” w Zagórz, Środowiskowy Dom Samopomocy w Zagórz oraz Dom Pomocy Społecznej w Zagórz. Dane szczegółowe na ich temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 13. Instytucje wsparcia w gminie

<u>nazwa i adres instytucji</u>	<u>zakres oferowanych usług oraz kategoria klienta</u>
Świetlica „Baza” w Zagórz, ul. S. Batorego 102, 38-540 Zagórz.	Zakres oferowanych usług: placówka ukierunkowana na rozwój dzieci i prowadzenie specjalistycznego wsparcia dla rodziców. Świetlica oferuje ciekawe i bezpieczne spędzenie wolnego czasu, porady psychologa i logopedy Kategoria klienta: dzieci i młodzież oraz ich rodzice.
Środowiskowy Dom Samopomocy w Zagórz, ul. Fabryczna 8, 38-540 Zagórz.	Zakres oferowanych usług: placówka pobytu dziennego służąca podtrzymywaniu i rozwijaniu umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia i funkcjonowania w najbliższej społeczności lokalnej. Kategoria klienta: osoby przewlekle psychicznie chore i z upośledzeniem umysłowym zamieszkałe na terenie powiatu sanockiego.
Dom Pomocy Społecznej im. św. Brata Alberta w Zagórz, ul. ks. Józefa Winnickiego 1, 38-540 Zagórz.	Zakres oferowanych usług: całodobowa opieka zgodnie ze standardem określonym dla danego typu domu, w oparciu o indywidualne potrzeby jego mieszkańców. Kategoria klienta: osoby w podeszłym wieku i przewlekle somatycznie chore.
Klub aktywnego Seniora – „Lokomotywa” ul. Piłsudskiego 37, 38-540 Zagórz	Zakres oferowanych usług: placówka ukierunkowana na zwiększenie dostępności usług społecznych dla mieszkańców gminy Zagórz z obszarów objętych rewitalizacją w wieku poprodukcyjnym Kategoria klienta: osoby w wieku poprodukcyjnym, potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
Klub Samopomocy, ul. Targowa 5, 38-540 Zagórz	Zakres oferowanych usług: wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, wzmacnianie i aktywizowanie społeczności lokalnej w pokonywaniu i przezwyciężaniu różnych problemów.

	Kategoria klienta: mieszkańcy Gminy Zagórz zagrożone wykluczeniem społecznym
--	---

Źródło danych: Urząd Miasta i Gminy Zagórz.

Mieszkańcy mają również możliwość korzystania z oferty instytucji udzielających wsparcia poza gminą. Dane szczegółowe na ich temat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 14. Instytucje udzielające wsparcia poza gminą, z oferty których mogą korzystać lub korzystają mieszkańcy gminy

nazwa i adres instytucji	zakres oferowanych usług oraz kategoria klienta
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku, ul. Jezierskiego 21, 38-500 Sanok.	Zakres oferowanych usług: realizacja zadań powiatu z zakresu pomocy społecznej, rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, rehabilitacji społecznej oraz organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Kategoria klienta: mieszkańcy powiatu.
Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „SOS” w Lesku, al. Jana Pawła II 18b, 38-600 Lesko.	Zakres oferowanych usług: schronienie, prawne poradnictwo, opieka socjalna, psychoterapia. Kategoria klienta: osoby doświadczające przemocy.
Dom Dziecka im. Św. Józefa w Sanoku, ul. Sadowa 21, 38-500 Sanok.	Zakres oferowanych usług: całodobowa placówka socjalizacyjna; zaspakajanie podstawowych potrzeb emocjonalnych dzieci, praca na rzecz powrotu dziecka do rodziny lub poszukiwanie zastępczego środowiska rodzinnego, podtrzymywanie więzi z rodzicami, troska o zdrowie i rozwój fizyczny, psychiczny i poznawczy dzieci, przygotowanie do samodzielnego życia. Kategoria klienta: dzieci pozbawione opieki rodzicielskiej.
Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Sanoku, ul. Konarskiego 10, 38-500 Sanok.	Zakres oferowanych usług: kształcenie, wychowanie, rewalidacja, terapia. Kategoria klienta: dzieci i młodzież z upośledzeniem umysłowym.
Centrum Integracji Społecznej w Sanoku, ul. Stróżowska 15, 38-500 Sanok.	Zakres oferowanych usług: reintegracja zawodowa i społeczna, warsztaty i szkolenia, indywidualne programy zatrudnienia socjalnego. Kategoria klienta: osoby zagrożone wykluczeniem.
Dom Inwalidy Bezdomnego Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta w Sanoku, ul. Przemyska 24, 38-500 Sanok.	Zakres oferowanych usług: schronienie, wyżywienie, odzież, leki; opieka medyczna i psychologiczna, wsparcie socjalne. Kategoria klienta: osoby bezdomne, z niepełnosprawnościami.
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Sanoku, ul. T. Kościuszki 16, 38-500 Sanok.	Zakres oferowanych usług: udzielanie dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej, logopedycznej, pomocy w wyborze zawodu i kierunku kształcenia oraz udzielanie rodzicom i nauczycielom porad związanych z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży. Kategoria klienta: dzieci, młodzież, pedagodzy, nauczyciele i rodzice.

Źródło danych: Starostwo Powiatowe i Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku.

12. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Organizacje pozarządowe są przejawem społeczeństwa obywatelskiego, jedną z form jego aktywności. Pełnią istotną rolę nie tylko w konsolidacji społeczności lokalnej, organizacyjnym wzmocnieniu władz lokalnych, lecz również zwiększają szanse rozwoju małych i średnich miejscowości. Dobrze zorganizowane środowisko może sprzyjać aktywizowaniu nie tylko pojedynczych osób i marginalizowanych grup społecznych, ale ich lokalnego otoczenia, sprzyja budowaniu samowystarczalności społeczności lokalnych poprzez uruchomienie i wykorzystanie jej zasobów.

Współpraca samorządu lokalnego z podmiotami należącymi do sektora pozarządowego nie tylko pozwala skuteczniej i efektywniej działać na rzecz rozwoju oraz poprawy warunków i jakości życia mieszkańców, lecz również umożliwia istotne odciążenie sektora publicznego w realizacji zadań.

W gminie Zagórz funkcjonuje kilkadziesiąt organizacji pozarządowych. Samorząd gminy posiada uchwalany corocznie program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w oparciu o który ma możliwość podejmowania z nimi współpracy.

W 2019 roku w ramach przeprowadzonego otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych gmina przekazała łącznie 13.999 zł na dotację dla Polskiego Związku Wędkarskiego w Krośnie, Stowarzyszenia Nasza Przyszłość – Tarnawa, Polskiego Stowarzyszenia Diabetyków (oddział w Sanoku) na realizację następujących zadań: „Promocja zdrowego stylu życia poprzez organizację VIII Bieszczadzkiego Pucharu Głowatki oraz XVIII Wędkarskich Mistrzostw Dzieci i Młodzieży z okazji Dnia Dziecka”, „Aktywność dla każdego – pływanie i aqua-aerobic, siatkówka, fitness-aerobic, czy nordic-walking – wybierz sam – edycja 2018”, „Obchody 30-lecia powstania koła PSD w Sanoku”.

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe na temat sektora pozarządowego w gminie.

Tabela 15. Organizacje pozarządowe w gminie

lp.	nazwa i adres organizacji	charakterystyka działania
1.	Towarzystwo Wspierania Rozwoju Gminy Zagórz , ul. Filtrowa 3, 38-540 Zagórz.	Działalność na rzecz rozwoju wspólnot lokalnych.
2.	Stowarzyszenie Dziedzictwo Mniejszości Karpackich z siedzibą w Zagórz , ul. Filtrowa 19, 38-540 Zagórz.	Działalność na rzecz wielokulturowej oraz wieloreligijnej społeczności mniejszości Karpat.

3.	Stowarzyszenie Nasza Przyszłość – Tarnawa , 38-516 Tarnawa Górna 69.	Działalność na rzecz rozwoju wspólnot lokalnych.
4	Towarzystwo Wspierania Rozwoju Sołectwa Czaszyn , Tarnawa Dolna 178, 38-540 Zagórz.	Działalność na rzecz rozwoju wspólnot lokalnych.
5.	Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Wsi Morochów , 38-542 Morochów 46.	Ochrona lokalnego dziedzictwa kulturowego i religijnego, zasobów natury, regionalnych tradycji i obrzędowości, tradycyjnej działalności artystycznej, edukacja na rzecz pojednania.
6.	Stowarzyszenie Promocja Kultury i Tradycji „Nasz Poraż” , Poraż 45, 38-540 Zagórz.	Kultywowanie tradycji i historii miejscowości Poraż.
7.	Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju i Promocji Wsi Średnie Wielkie , 38-516 Tarnawa 32.	Działalność na rzecz rozwoju oświaty, kultury, nauki, sportu, poprawianie standardu życia społeczności wiejskiej, działalność proekologiczna, promowanie zdrowego trybu życia.
8.	Bieszczadzka Grupa Twórców Kultury , ul. Wolności 25, 38-540 Zagórz.	Integracja środowiska artystów i twórców regionalnych, podtrzymanie tradycji twórczości rękodzielniczej, aktywizacja zawodowa oraz promocja artystów i twórców.
9.	Stowarzyszenie Baladhora , Mokre 22, 38-542 Rzepedź.	Działalność kulturalna i edukacyjna, ochrona dziedzictwa kulturowego, miejscowych i regionalnych tradycji, obrzędowości i działalności artystycznej.
10.	Stowarzyszenie Przestrzeń Twórcza w Zagórz , ul. Piłsudskiego 27, 38-540 Zagórz.	Działalność w obszarach edukacji, sportu i kultury, wspieranie inicjatyw lokalnych.
11.	Dolinianie znad Sanu i Oslawy , ul. Kusocińskiego 3, 38-540 Zagórz.	Popularyzacja kultury fizycznej, działalność rekreacyjna.
12.	Zagórskie Stowarzyszenie „Dorośli-Dzieciom” , ul. 3 Maja 2, 38-540 Zagórz.	Pomoc młodym ludziom w rozwijaniu pasji i talentów, propozycje kreatywnego spędzania wolnego czasu.
13.	Polski Związek Wędkarski Koło Zagórz 1984 , ul. Piłsudskiego 65, 38-540 Zagórz.	Działalność rekreacyjna i edukacyjna.
14.	Bieszczadzki Klub Pojazdów Zabytkowych „Weteran” , ul. Gubrynowicza 1, 38-540 Zagórz.	Działalność rekreacyjna, sportowa i hobbystyczna.
15.	Towarzystwo Bieszczadzkiej Turystyki Konnej – Zagórz , ul. 3 Maja 2, 38-540 Zagórz.	Działalność sportowa i rekreacyjna.
16.	Zagórski Klub Narciarski „Sokół” , ul. Leśna 9, Zagórz.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu.
17.	Zagórskie Towarzystwo Sportowe „Zakucie” , ul. Piłsudskiego 37, 38-540 Zagórz.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu.

18.	Klub Turystyki Kwalifikowanej „Berdo” – Zagórz , ul. Wolności 10, 38-540 Zagórz.	Rozwijanie różnych form aktywności fizycznej w środowisku dzieci i młodzieży, organizowanie zajęć turystyczno-krajoznawczych oraz sportowych.
19.	Miejski Klub Sportowy „Oslawa” – Zagórz , ul. Wolności 10, 38-540 Zagórz.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu.
20.	LKS „JUVENTUS” – Poraż , Poraż, ul. Karpacka 47, 38-540 Zagórz.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu.
21.	Ludowy Klub Sportowy w Czaszynie , Czaszyn 292a, 38-516 Czaszyn.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu.
22.	Uczniowski Ludowy Klub Sportowy „Gimball” Tarnawa , 38-516 Tarnawa Dolna 242.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu.
23.	Uczniowski Klub Sportowy „Oslawia” Zagórz , ul. Piłsudskiego 70, 38-540 Zagórz.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkolnej.
24.	Uczniowski Klub Sportowy „Huragan” Zagórz , ul. Wolności 10, 38-540 Zagórz.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkolnej.
25.	Uczniowski Klub Sportowy „Sokół” , ul. Wolności 10, 38-540 Zagórz.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkolnej.
26.	Uczniowski Klub Sportowy „Spartanie” , 38-500 Zahutyń 22.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkolnej.
27.	Uczniowski Klub Sportowy „Tarzan” , 38-516 Tarnawa Dolna.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkolnej.
28.	Uczniowski Klub Sportowy „Bratek” , 38-516 Łukowe.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkolnej.
29.	Uczniowski Klub Sportowy „Czaszyn” , 38-516 Czaszyn 191.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkolnej.
30.	Uczniowski Klub Sportowy „Juventusik” , 38-540 Poraż.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkolnej.
31.	Uczniowski Klub Sportowy „Gimbal” Tarnawa , 38-516 Tarnawa Dolna.	Popularyzacja kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkolnej.
32.	„Akademia Piłkarska Kolejarz” w Zagórz , 38-540 Zagórz.	Popularyzacja kultury fizycznej wśród uczniów, rekreacja sportowa.
33.	Ochotnicza Straż Pożarna w Zagórz , ul. Targowa 6, 38-540 Zagórz.	Prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom, uczestnictwo w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych związanych z ochroną środowiska oraz innych klęsk i zdarzeń, informowanie ludności o istniejących zagrożeniach pożarowych i ekologicznych oraz sposobach ochrony przed nimi, rozwijanie wśród członków ochotniczej straży pożarnej kultury fizycznej i sportu oraz prowadzenie działalności kulturalno-oświatowej i rozrywkowej.
34.	Ochotnicza Straż Pożarna w Czaszynie , Czaszyn 178, 38-516 Czaszyn.	
35.	Ochotnicza Straż Pożarna w Łukowem , 38-516 Łukowe 69.	
36.	Ochotnicza Straż Pożarna w Mokrem , 38-542 Mokre 116.	
37.	Ochotnicza Straż Pożarna w Poraż , 38-540 Poraż 45.	

38.	Ochotnicza Straż Pożarna w Tarnawie Dolnej , 38-516 Tarnawa Dolna 52.	
39.	Ochotnicza Straż Pożarna w Tarnawie Górnej , 38-516 Tarnawa Górna 76.	
40.	Ochotnicza Straż Pożarna w Średnim Wielkim , 38-516 Średnie Wielkie 66.	
41.	Ochotnicza Straż Pożarna w Zahutyniu , 38-500 Zahutyń 87.	

Źródło danych: Urząd Miasta i Gminy Zagórz oraz Starostwo Powiatowe w Sanoku.

Na rzecz mieszkańców gminy działają także organizacje mające siedziby poza jej obszarem, m.in. na terenie powiatu sanockiego.

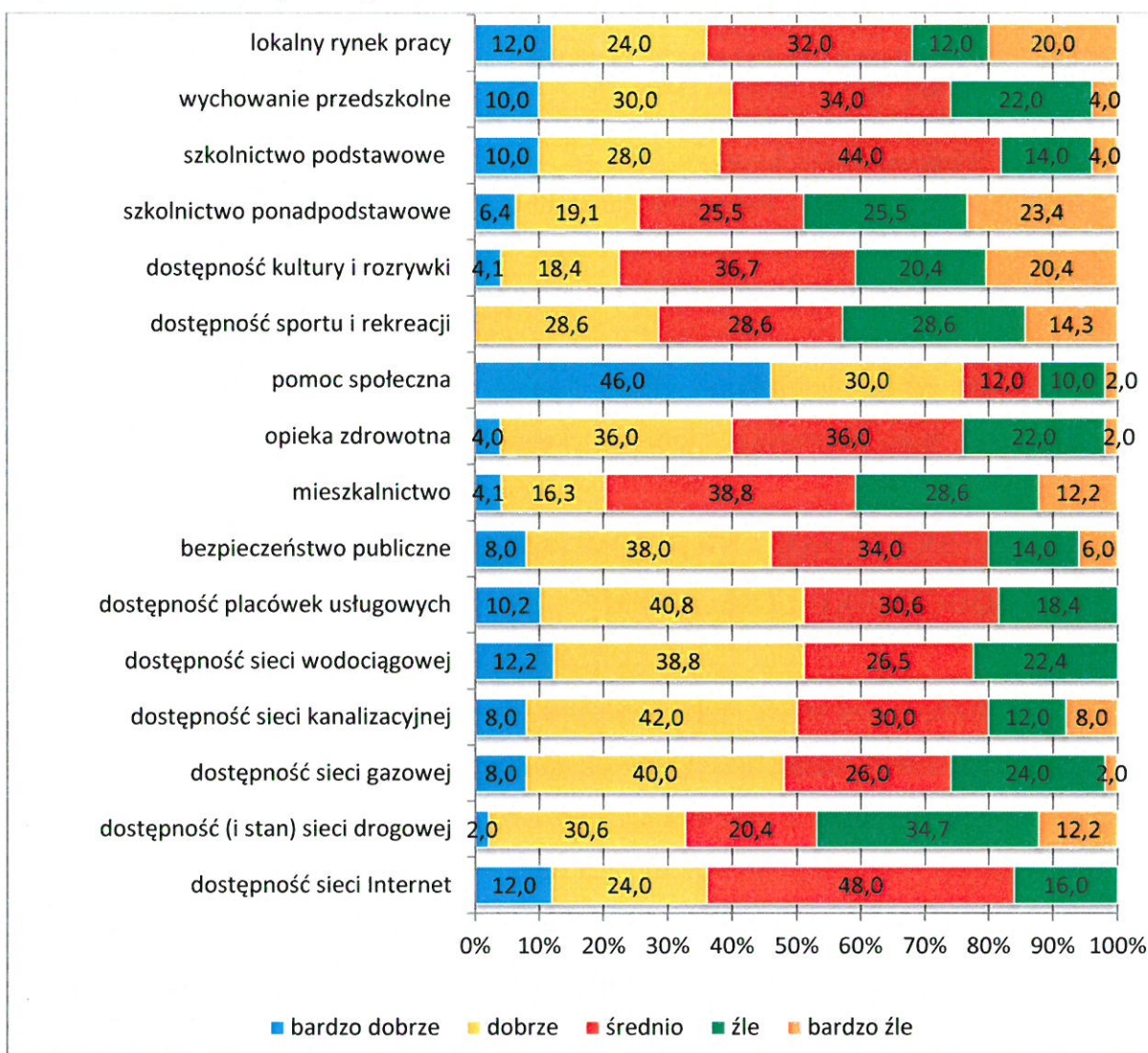
13. WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH „PROBLEMY SPOŁECZNE W ŚRODOWISKU LOKALNYM”

Badania ankietowe przeprowadzone w ramach diagnozy sytuacji społecznej w gminie Zagórz posłużyły identyfikacji, określeniu przyczyn i skali występujących na jej terenie problemów społecznych oraz wskazaniu działań, jakie należałoby podjąć w celu zmniejszenia ich natężenia oraz zminimalizowania ich skutków.

Badania zostały przeprowadzone przy pomocy ankiet, które zostały rozpowszechnione wśród mieszkańców gminy, w tym reprezentantów samorządu lokalnego – Burmistrza Miasta i Gminy, Zastępcy Burmistrza i Sekretarza Miasta i Gminy, Skarbnika Miasta i Gminy, radnych, sołtysów, pracowników Urzędu Miejskiego, członków komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, przedstawicieli jednostek organizacyjnych gminy, m.in. placówek oświatowych, kulturalnych, sportowych i pomocy społecznej, a także przedstawicieli jednostek służby zdrowia, policji, organizacji pozarządowych i kościoła. W sumie do analizy przedłożono 50 wypełnionych anonimowo ankiet.

W pierwszym pytaniu poproszono przedstawicieli środowiska lokalnego o ocenę warunków życia w gminie. Uzyskane odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

Wykres 32. Warunki życia w gminie

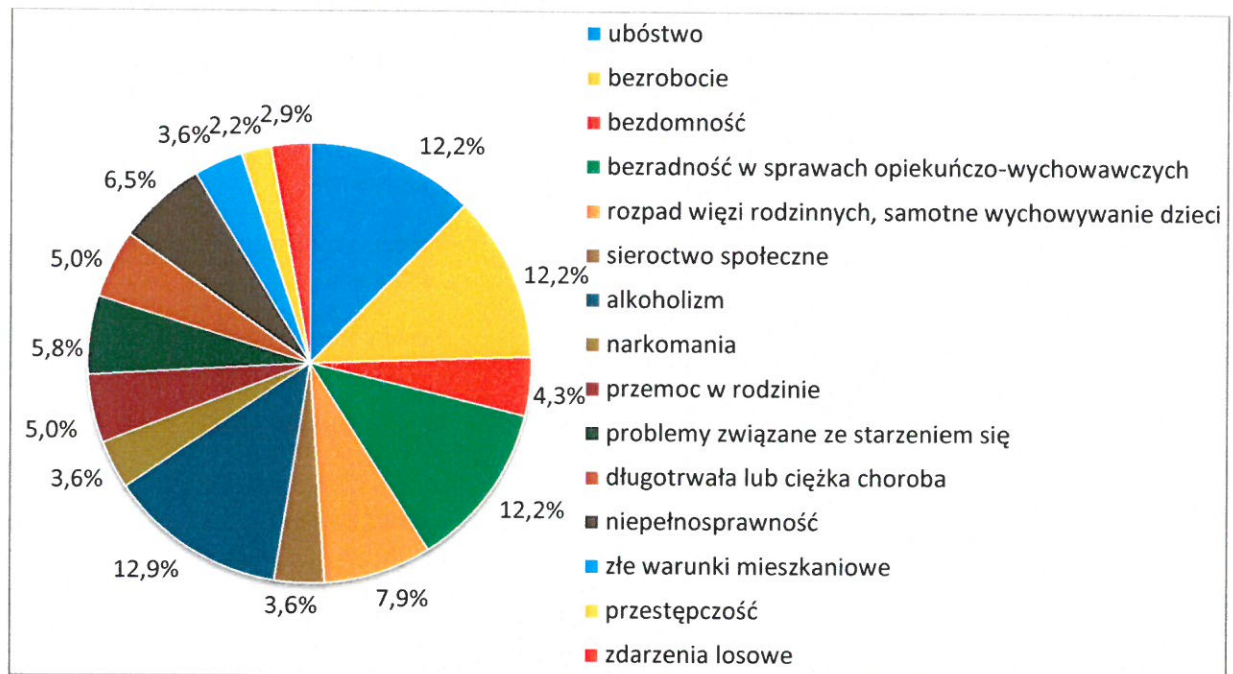
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Analizując warunki życia w gminie, przedstawiciele środowiska lokalnego najwyżej ocenili pomoc społeczną (łącznie 76% ocen bardzo dobrych i dobrych), dostęp do sieci wodociągowej, placówek usługowych (w sumie po 51% ocen dobrych i bardzo dobrych), sieci kanalizacyjnej (łącznie 50% ocen dobrych i bardzo dobrych) i gazowej (w sumie 48% ocen dobrych i bardzo dobrych) oraz stan bezpieczeństwa publicznego (łącznie 46% ocen dobrych i bardzo dobrych).

Najniżej ankietowani ocenili dostęp do szkolnictwa ponadpodstawowego (w sumie 48,9% ocen złych i bardzo złych), dostępność (i stan) sieci drogowej (łącznie 46,9% ocen złych i bardzo złych), dostęp do sportu i rekreacji (w sumie 42,9% ocen złych i bardzo złych), kultury i rozrywki oraz sytuację mieszkaniową (łącznie po 40,8% ocen złych i bardzo złych).

W kolejnym pytaniu zapytano badanych o problemy, które najczęściej dotyczą mieszkańców gminy. Szczegóły w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 33. Problemy najczęściej dotykające mieszkańców gminy

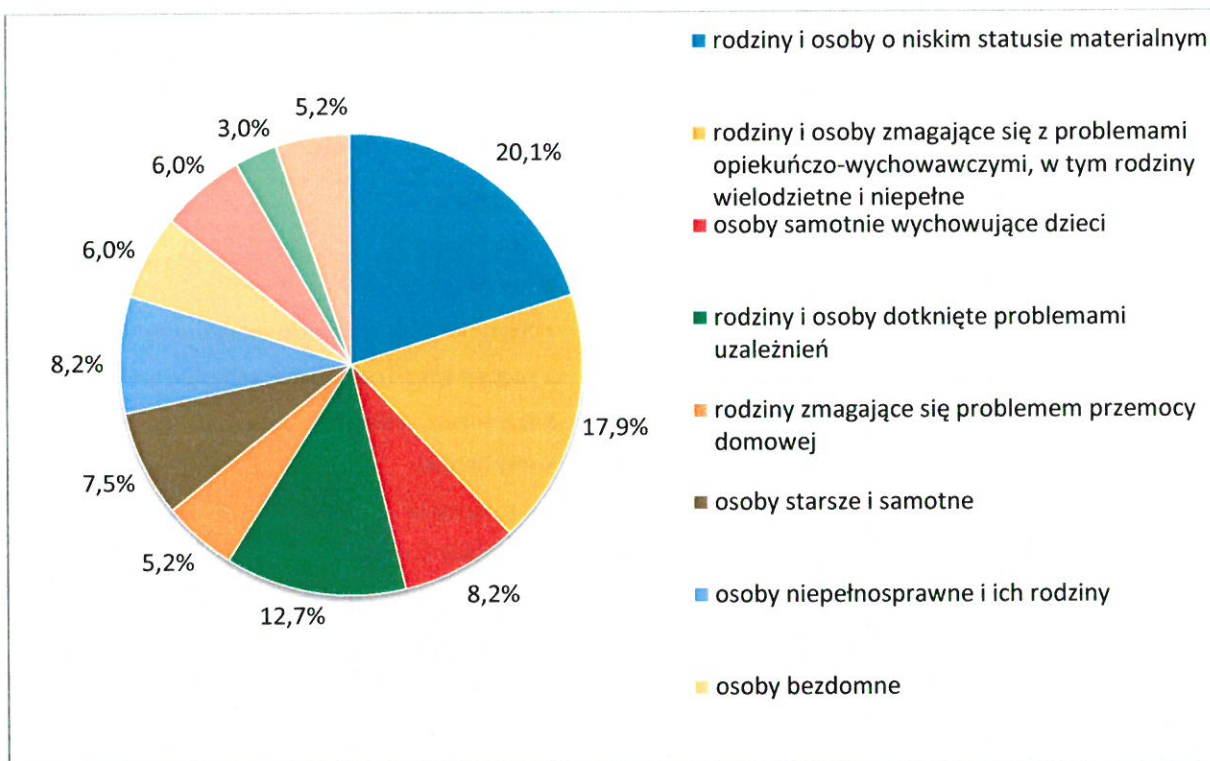

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Za problemy, które najczęściej dotyczą mieszkańców gminy, respondenci uznali alkoholizm (12,9%), ubóstwo, bezrobocie oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego, zaniedbanie dzieci (po 12,2%).

Odpowiadając na następne pytanie, ankietowali identyfikowali grupy zagrożone wykluczeniem społecznym w gminie. Uzyskane odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

Wykres 34. Grupy zagrożone wykluczeniem społecznym w gminie

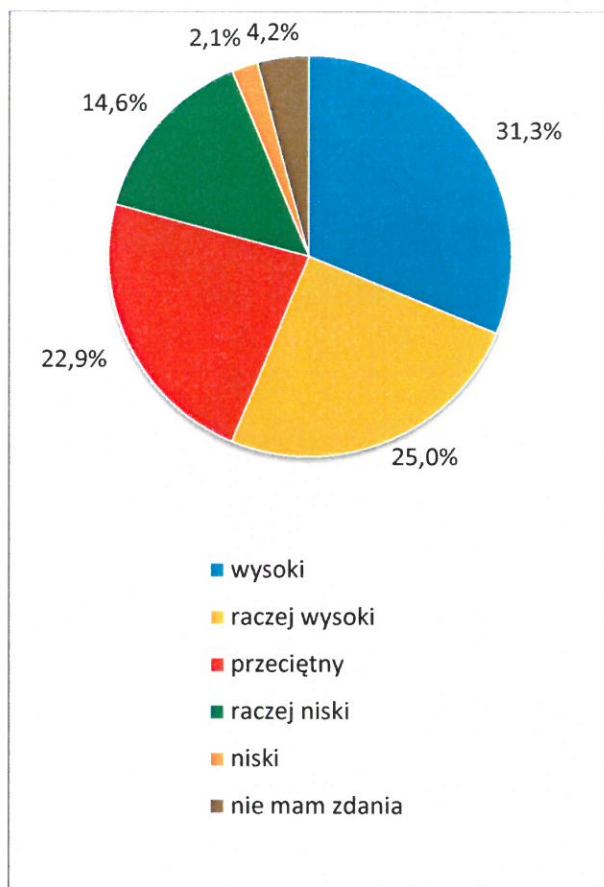

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

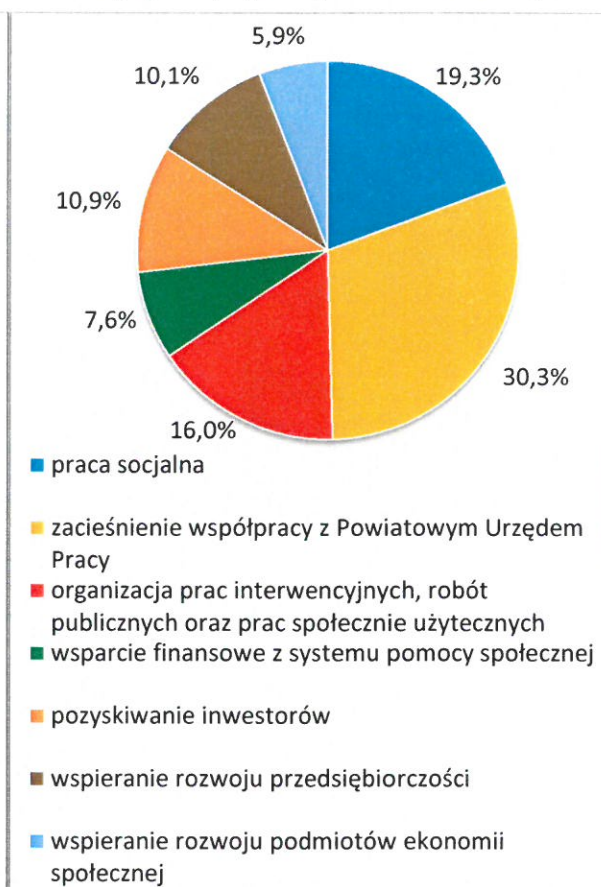
Najwięcej badanych stwierdziło, że najbardziej zagrożone wykluczeniem społecznym są rodziny i osoby o niskim statusie materialnym (20,1%), rodziny i osoby zmagające się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, w tym rodziny wielodzietne i niepełne (17,9%) oraz rodziny i osoby dotknięte problemami uzależnień (12,7%).

W kolejnych pytaniach poproszono badanych o opinię na temat poziomu bezrobocia w gminie oraz wskazanie działań, jakie należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób nim dotkniętych. Uzyskane odpowiedzi przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 35. Jaki jest poziom bezrobocia w gminie?

Wykres 36. Jakie działania należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób bezrobotnych?

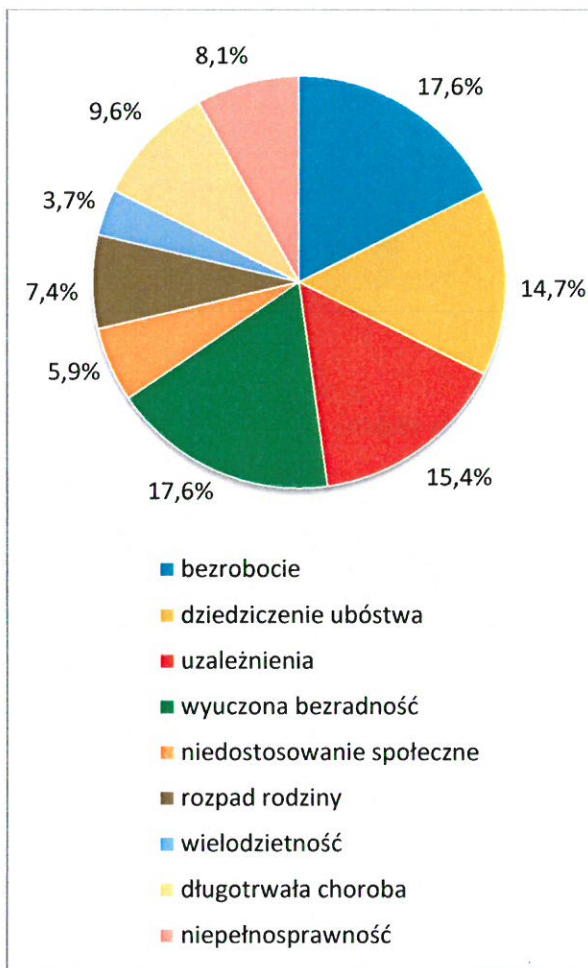
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Większość ankietowanych (łącznie 56,3%) stwierdziło, że poziom bezrobocia w gminie jest wysoki lub raczej wysoki. Za przeciętny uznało go 22,9% respondentów, a za raczej niski lub niski w sumie 16,7% badanych.

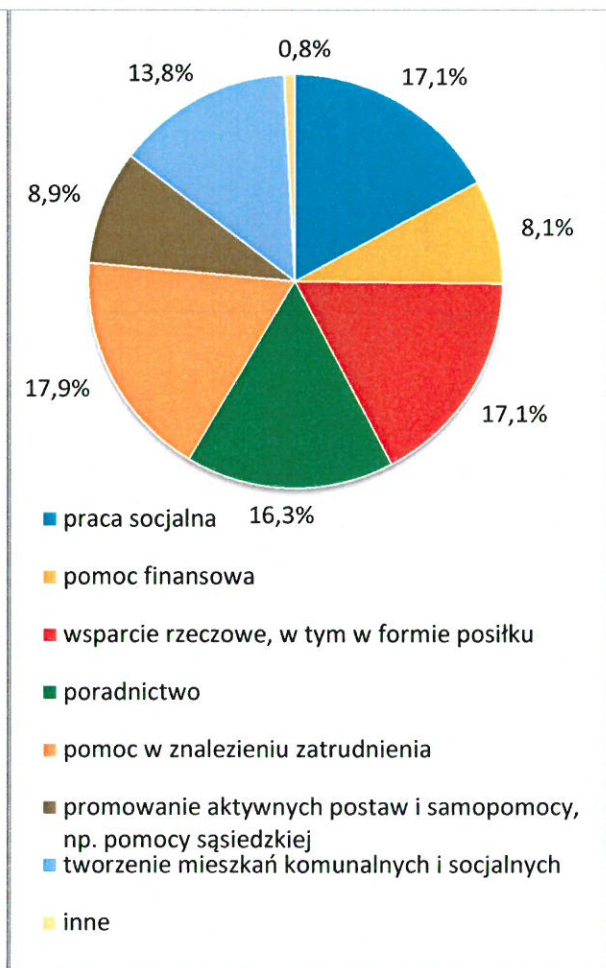
Wśród działań, jakie należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób pozostających bez pracy, respondenci najczęściej wymieniali: zacieśnianie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w celu umożliwienia osobom bezrobotnym (poprzez świadczenie poradnictwa oraz organizowanie stażu, kursów i szkoleń) zdobycia doświadczenia zawodowego oraz podniesienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych (30,3%), prowadzenie pracy socjalnej (19,3%) oraz organizowanie prac interwencyjnych, robót publicznych i prac społecznie użytecznych (16%).

W odpowiedzi na następne pytania ankietowani wskazali przyczyny ubóstwa wśród mieszkańców gminy oraz przedstawili propozycje działań, jakie powinny być podejmowane na rzecz osób nim dotkniętych. Szczegóły w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 37. Przyczyny ubóstwa wśród mieszkańców gminy?

Wykres 38. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz dotkniętych problemem ubóstwa?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

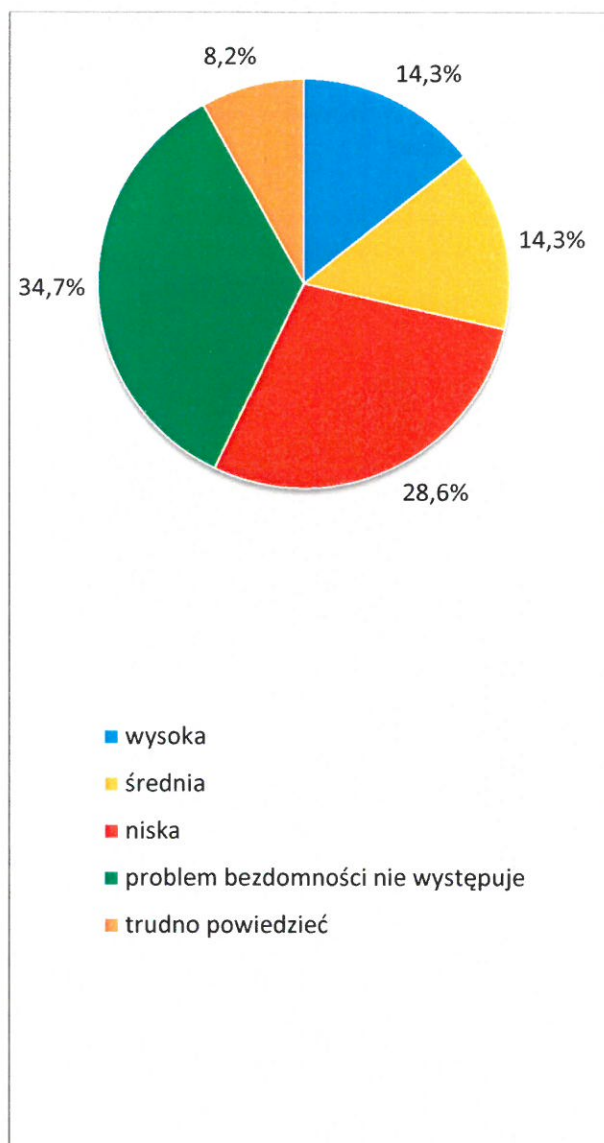
Wśród przyczyn popadania mieszkańców gminy w ubóstwo, ankietowani najczęściej wskazywali bezrobocie i wyuczoną bezradność (po 17,6%), uzależnienia (15,4%) oraz dziedziczenie ubóstwa (14,7%).

Zdaniem respondentów, by skutecznie przeciwdziałać problemowi ubóstwa, należałoby przede wszystkim udzielać pomocy w znalezieniu zatrudnienia (17,9%), prowadzić pracę socjalną, świadczyć wsparcie rzeczowe, w tym w formie posiłku (po 17,1%) oraz poradnictwo (16,3%). Duże znaczenie przywiązywali również do tworzenia mieszkań komunalnych i socjalnych (13,8%).

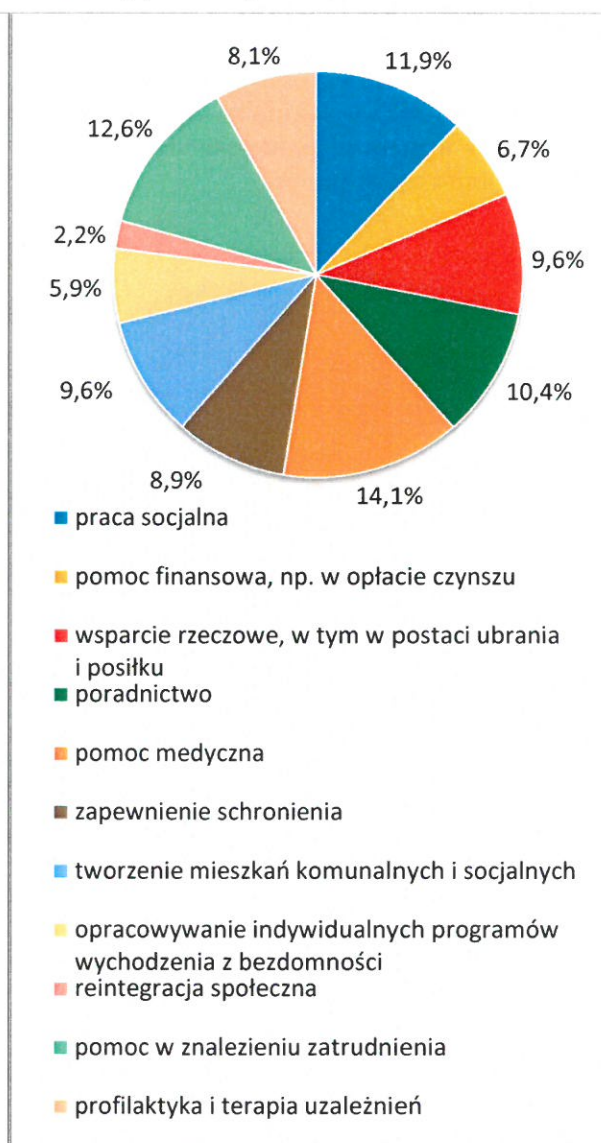
W kolejnych pytaniach została podjęta kwestia bezdomności – poproszono badanych o opinię na temat skali tego problemu w gminie oraz wskazanie działań, które przyniosłyby

największą skuteczność w jego zapobieganiu i rozwiązywaniu. Uzyskane odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 39. Jaka jest skala problemu bezdomności w gminie?

Wykres 40. Jakie działania byłby najskuteczniejsze w zapobieganiu i rozwiązywaniu problemu bezdomności?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

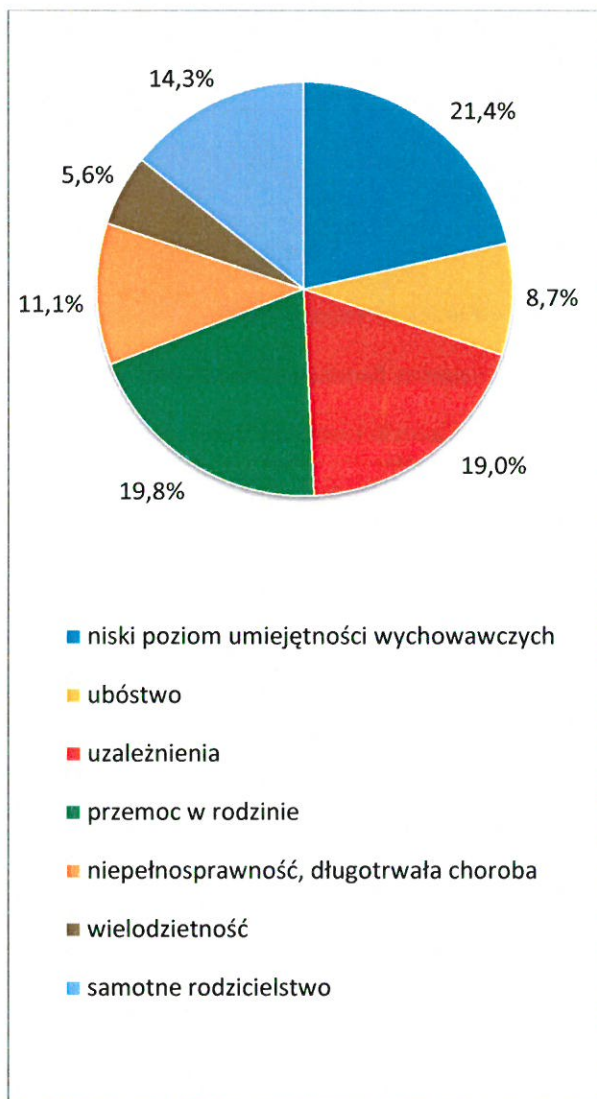
Najwięcej respondentów (34,7%) stwierdziło, że problem bezdomności w gminie nie występuje. Jednocześnie 28,6% ankietowanych uznało, że skala tego zjawiska jest niska, a po 14,3% że wysoka lub średnia.

W opinii ankietowanych największe efekty w zapobieganiu i rozwiązywaniu problemu bezdomności może przynieść zapewnienie dostępu do pomocy medycznej (14,1%), udzielenie

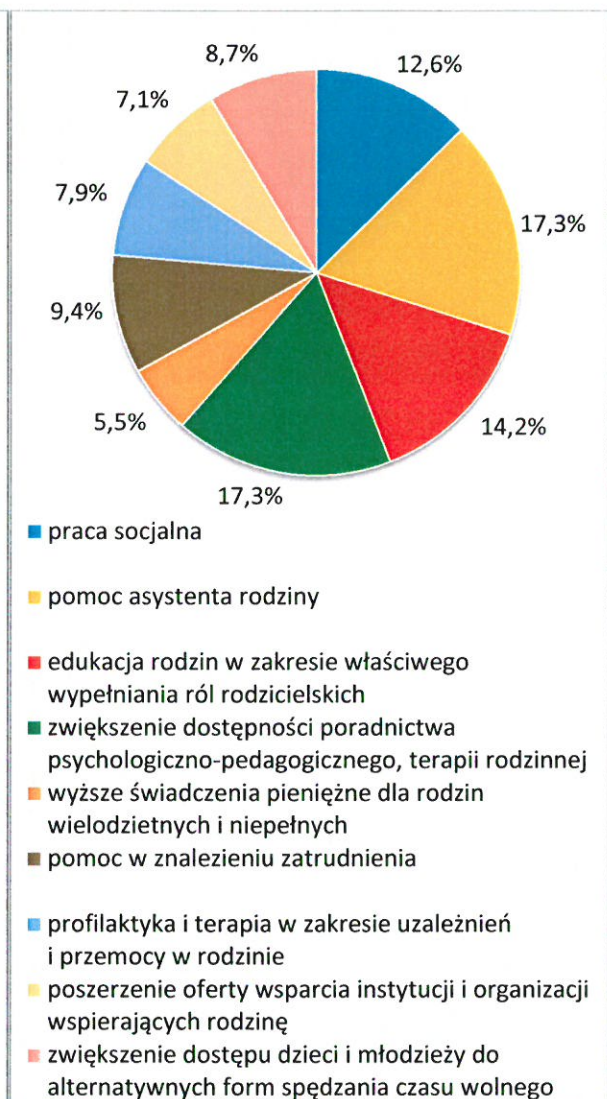
pomocy w znalezieniu zatrudnienia (12,6%), prowadzenie pracy socjalnej (11,9%) oraz świadczenie poradnictwa (10,4%).

W ankiecie znalazło się również pytanie pozwalające poznać opinie respondentów na temat przyczyn bezradności opiekuńczo-wychowawczej oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Uzyskane odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 41. Przyczyny bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego w gminie

Wykres 42. Jakie działania poprawiłyby sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo w gminie?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

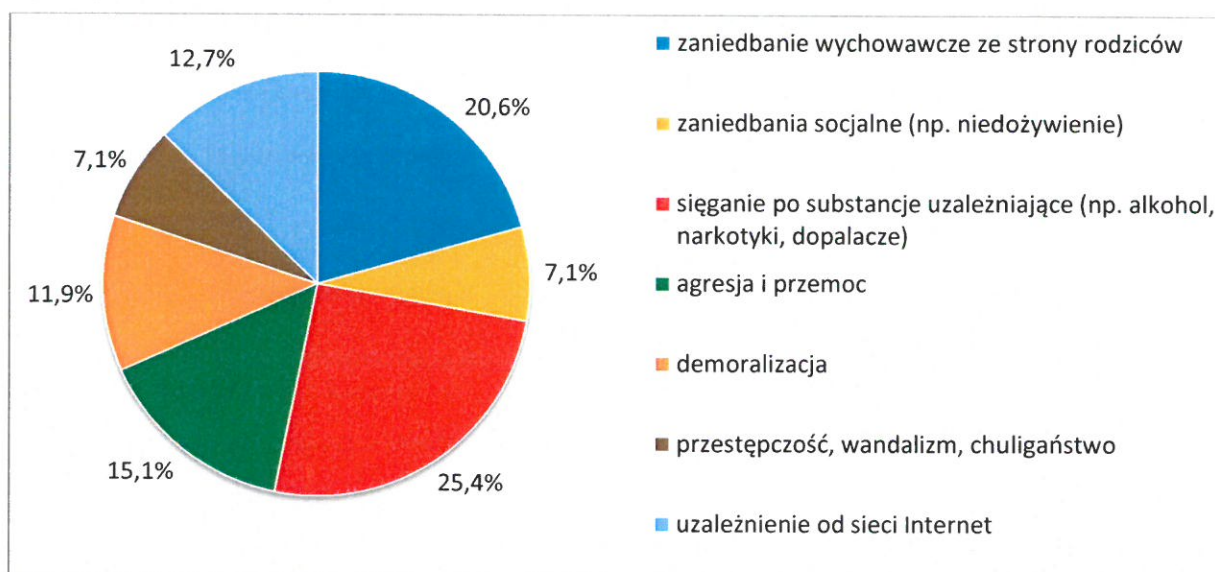
W opinii badanych głównymi przyczynami bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego w gminie są niski poziom

umiejętności wychowawczych (21,4%), przemoc w rodzinie (19,8%), uzależnienia (19%) oraz samotne rodzicielstwo (14,3%).

Wśród działań, których podjęcie mogłoby poprawić sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo, ankietowani najczęściej wskazywali zapewnienie wsparcia ze strony asystenta rodziny, zwiększenie dostępności poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego i terapii rodzinnej (po 17,3%), edukowanie rodzin w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich (14,2%) oraz prowadzenie pracy socjalnej (12,6%).

W uzupełnieniu odpowiedzi na poprzednie pytania, ankietowani wskazali negatywne zjawiska, na jakie najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy. Szczegóły w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 43. Na jakie negatywne zjawiska społeczne najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy?

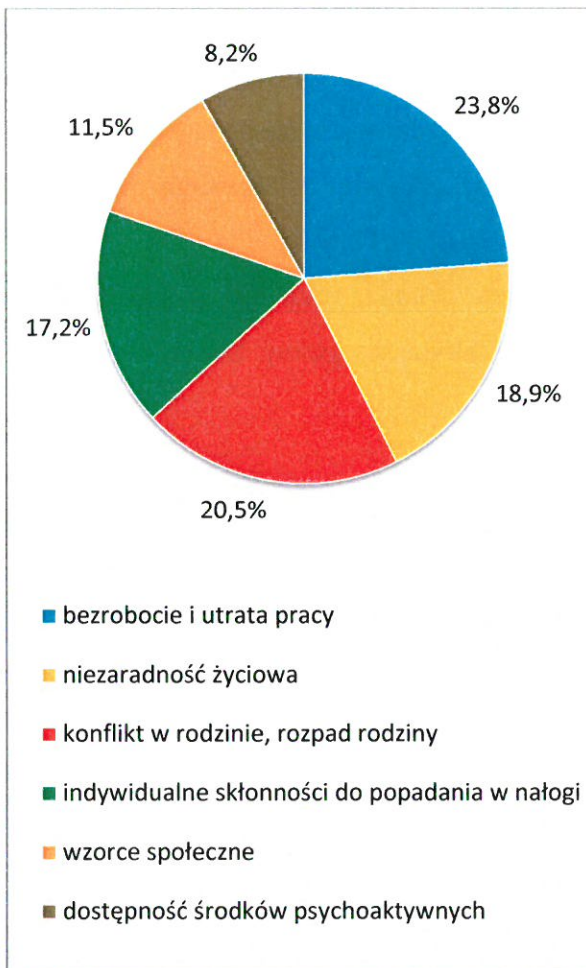

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

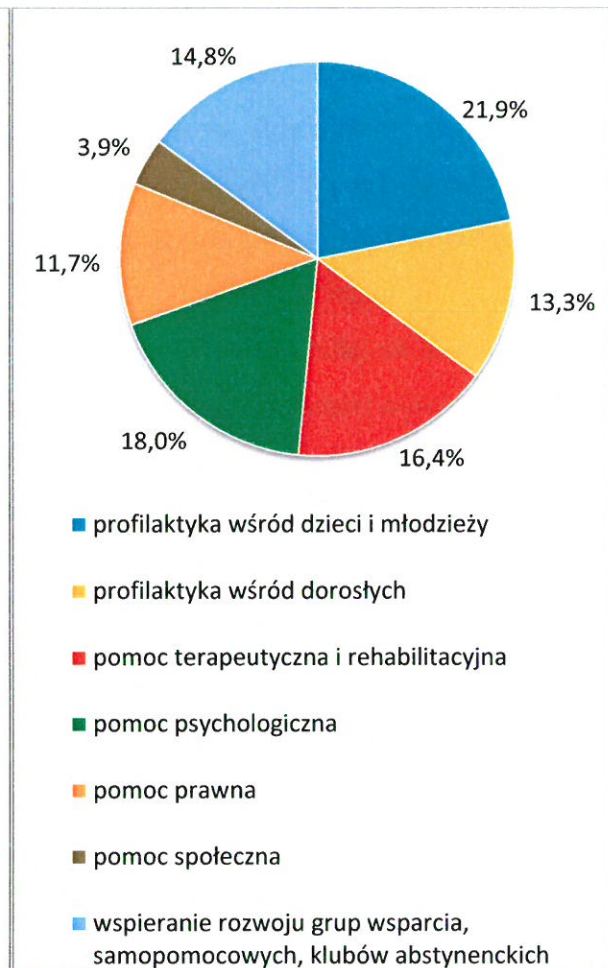
Według ankietowanych, do negatywnych zjawisk społecznych, na które najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy, należą: sięganie po substancje uzależniające, np. alkohol, narkotyki i dopalacze (25,4%), zaniechania wychowawcze ze strony rodziców (20,6%), agresję i przemoc (15,1%) oraz uzależnienie od sieci Internet (12,7%).

W następnych pytaniach poproszono respondentów o podanie przyczyn występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy oraz wskazanie działań, jakie powinny być podejmowane na rzecz osób i rodzin nim dotkniętych. Odpowiedzi w tym zakresie prezentują poniższe wykresy.

Wykres 44. Przyczyny występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy

Wykres 45. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz osób uzależnionych i ich rodzin?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

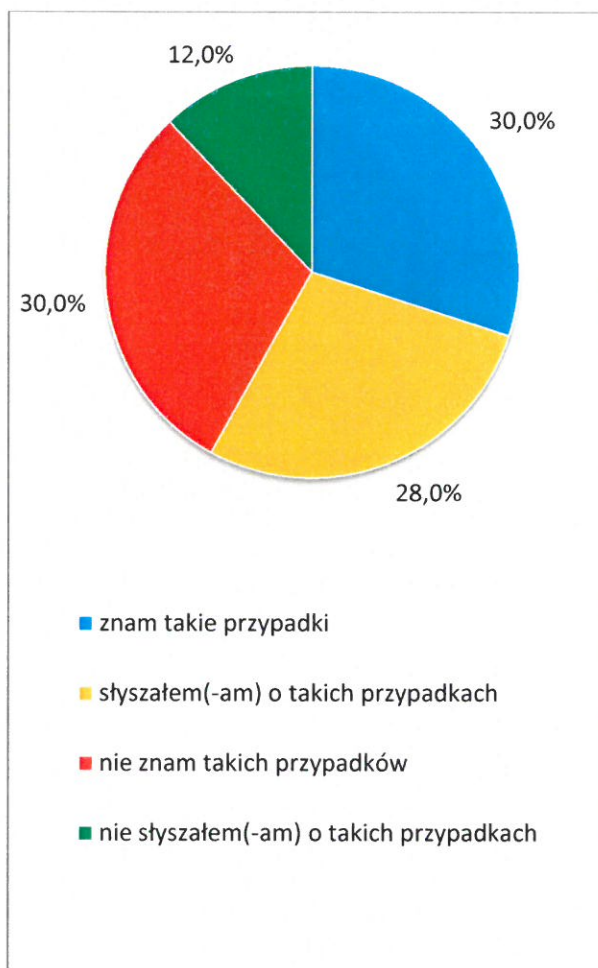
Do zasadniczych powodów występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy badani zaliczyli bezrobocie i utratę pracy (23,8%), konflikt w rodzinie i rozpad rodziny (20,5%), niezaradność życiową (18,9%) oraz indywidualne skłonności do popadania w nałogi (17,2%).

Zdaniem respondentów, podejmując działania na rzecz osób uzależnionych i ich rodzin, należy przede wszystkim skupić się na prowadzeniu profilaktyki wśród dzieci i młodzieży (21,9%) oraz zapewnieniu dostępu do pomocy psychologicznej (18%), terapeutycznej i rehabilitacyjnej (16,4%), a także wspieraniu rozwoju grup wsparcia, samopomocowych i klubów abstynenckich (14,8%).

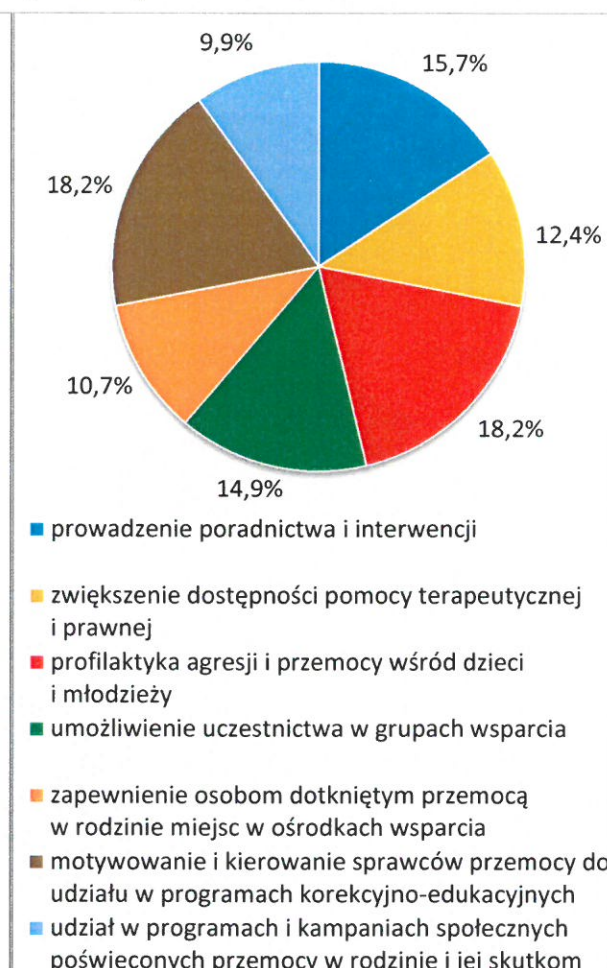
Następnie zapytano badanych o znajomość przypadków występowania problemu, który niejednokrotnie ma swoje źródło w uzależnieniach, tj. przemocy w rodzinie, oraz poproszono

o przedstawienie działań, które byłyby najskuteczniejsze w walce z tym zjawiskiem. Uzyskane odpowiedzi przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 46. Znajomość przypadków przemocy w rodzinie w gminie

Wykres 47. Jakie kroki byłyby najskuteczniejsze w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie?

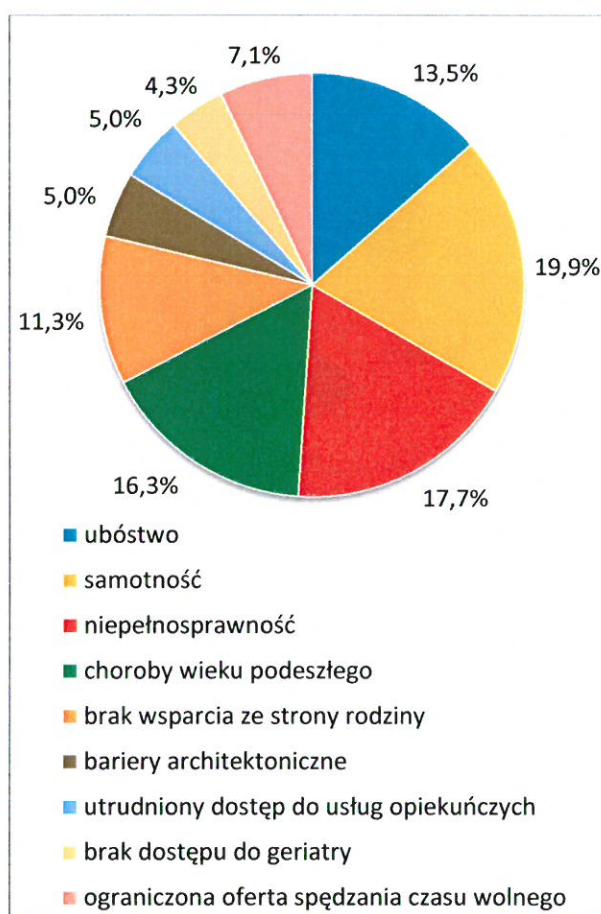
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Większość badanych (łącznie 58%) stwierdziła, że zna przypadki przemocy w rodzinie w gminie lub o nich słyszała. Odmiennego zdania było w sumie 42% ankietowanych.

Zdaniem respondentów, by skutecznie przeciwdziałać przemocy w rodzinie, należy przede wszystkim prowadzić profilaktykę agresji i przemocy wśród dzieci i młodzieży, motywować i kierować sprawców przemocy do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych (po 18,2%), prowadzić poradnictwo i interwencje (15,7%) oraz umożliwić uczestnictwo w grupach wsparcia (14,9%).

Kolejna kwestia poruszona w ankiecie dotyczyła problemów, z jakimi najczęściej zmagają się osoby starsze w gminie, oraz działań, których wdrożenie przyczyniłoby się do poprawy ich sytuacji. Udzielone przez badanych odpowiedzi prezentują poniższe wykresy.

Wykres 48. Problemy najczęściej dotykające osoby starsze z gminy

Wykres 49. Jakie działania poprawiłyby sytuację osób starszych w gminie?

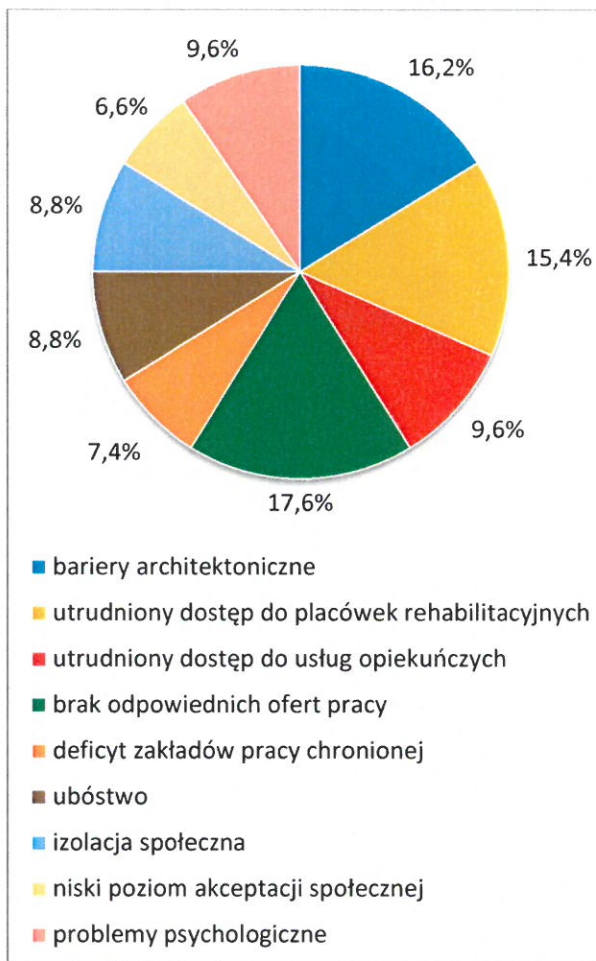
Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

W opinii osób ankietowanych, problemami, które najczęściej dotykają seniorów w gminie, są samotność (19,9%), niepełnosprawność (17,7%), choroby wieku podeszłego (16,3%) oraz ubóstwo (13,5%).

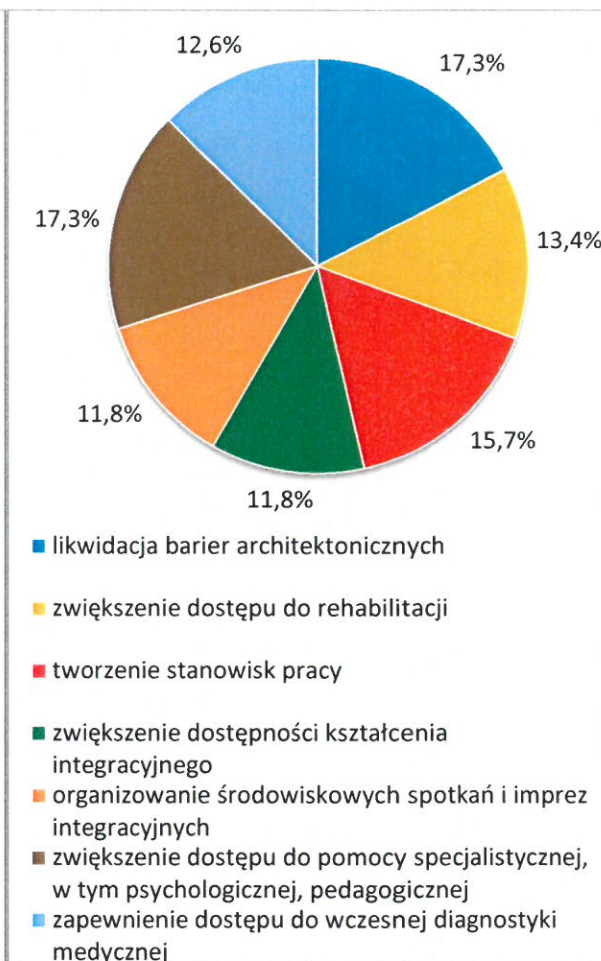
Do działań, których realizacja mogłaby się przyczynić do poprawy sytuacji seniorów w gminie, respondenci najczęściej zaliczali: zapewnienie dostępu do placówek wsparcia dziennego (klub seniora, dzienny dom pobytu; 20,1%), organizowanie spotkań i imprez środowiskowych (17,9%), rozwój usług opiekuńczych (17,2%) oraz zwiększenie dostępu do lekarzy specjalistów (16,4%).

W odpowiedzi na kolejne pytania ankietowani identyfikowali problemy, których najczęściej doświadczają osoby niepełnosprawne w gminie, oraz wskazywali działania, których podjęcie pozwoliłoby na pełniejszy ich udział w życiu społecznym. Szczegóły w tym zakresie przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 50. Problemy, których najczęściej doświadczają osoby niepełnosprawne z gminy

Wykres 51. Jakie działania umożliwiłyby osobom niepełnosprawnym pełniejszy udział w życiu społecznym?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

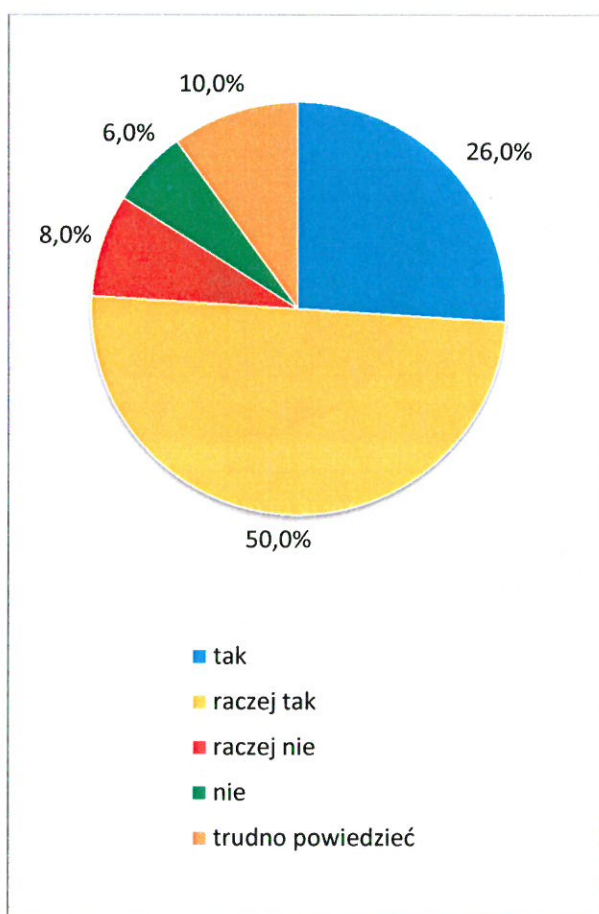
Według badanych problemami, z którymi najczęściej zmagają się osoby dotknięte niepełnosprawnością z gminy, są: brak odpowiednich ofert pracy (17,6%), bariery architektoniczne (16,2%) oraz utrudniony dostęp do placówek rehabilitacyjnych (15,4%).

W opinii ankietowanych, działania, które umożliwiłyby osobom niepełnosprawnym pełniejszy udział w życiu społecznym, powinny skupiać się na likwidowaniu barier architektonicznych, zwiększeniu dostępu do pomocy specjalistycznej, w tym psychologicznej,

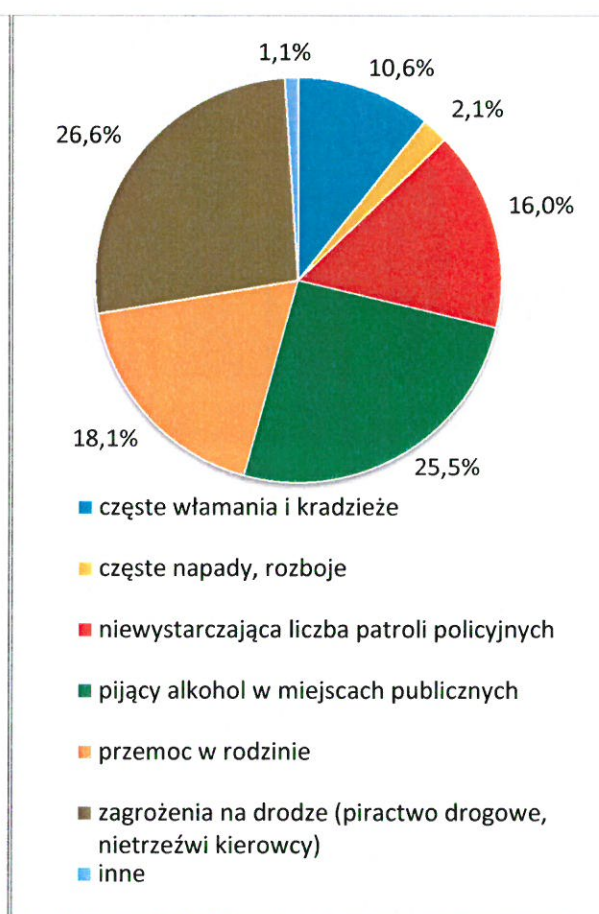
pedagogicznej (po 17,3%), tworzeniu stanowisk pracy (15,7%) oraz zwiększeniu dostępu do rehabilitacji (13,4%).

W ostatnich pytaniach podjęto temat stanu bezpieczeństwa w gminie – poczucia bezpieczeństwa, przyczyn jego braku oraz działań, które wpłynęłyby na jego zwiększenie. Szczegóły w tym zakresie prezentują poniższe wykresy.

Wykres 52. Czy czuje się Pani/Pan bezpiecznie w gminie?

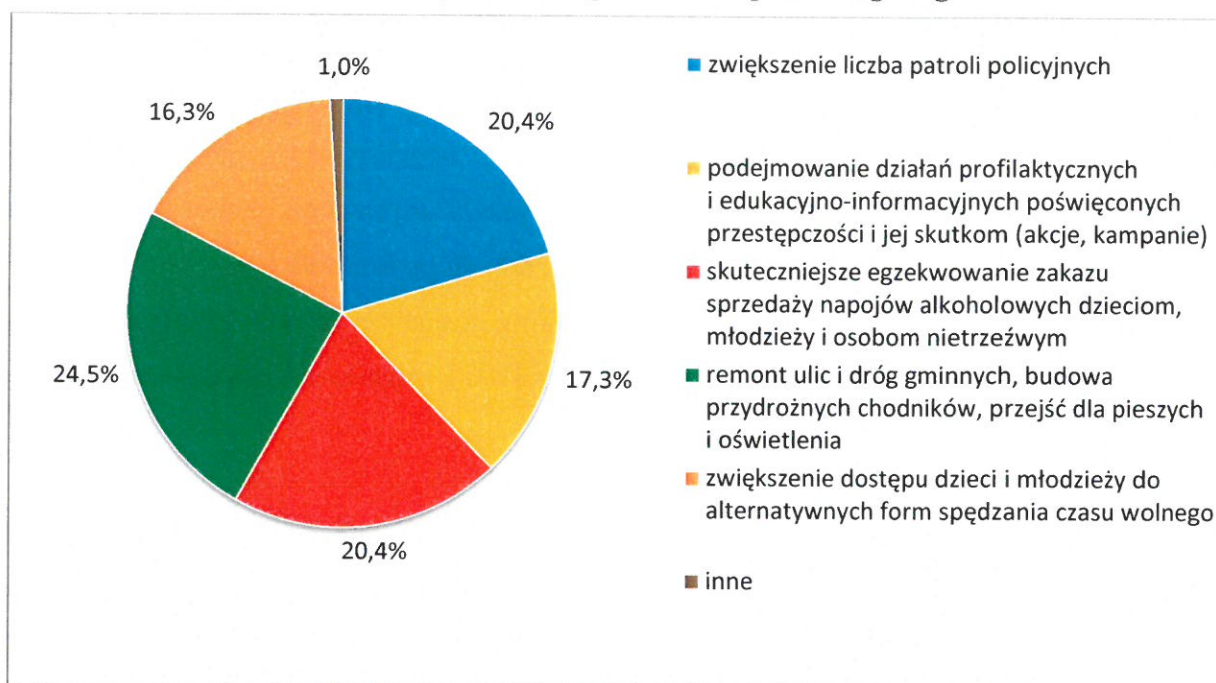

Wykres 53. Przyczyny braku bezpieczeństwa w gminie

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Wykres 54. Co wpłynęłoby na zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w gminie?

Źródło danych: Badania ankietowe przeprowadzone w środowisku lokalnym.

Zdecydowana większość ankietowanych (łącznie 76%) stwierdziła, że czuje się raczej bezpiecznie bądź bezpiecznie w miejscu zamieszkania. Odmiennego zdania było w sumie 14% badanych.

Wśród przyczyn braku bezpieczeństwa respondenci najczęściej wskazywali zagrożenia na drodze (piractwo drogowe, nietrzeźwi kierowcy; 26,6%), osoby pijące alkohol w miejscach publicznych (25,5%), przemoc w rodzinie (18,1%) oraz niewystarczającą liczbę patroli policyjnych (16%).

Zdaniem ankietowanych na poprawę bezpieczeństwa publicznego w gminie w największym stopniu wpłynęłyby takie działania, jak: remont ulic i dróg gminnych, budowa przydrożnych chodników, przejść dla pieszych i oświetlenia (24,5%), zwiększenie liczby patroli policyjnych oraz skuteczniejsze egzekwowanie zakazu sprzedaży napojów alkoholowych dzieciom, młodzieży i osobom nietrzeźwym (po 20,4%).

14. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT jest heurystyczną techniką analityczną służącą uporządkowaniu posiadanych informacji. W przypadku strategii rozwiązywania problemów społecznych stanowi efektywną metodę identyfikacji mocnych i słabych stron lokalnego systemu pomocy społecznej oraz szans i zagrożeń, jakie przed nim stoją. Pozwala oszacować potencjał, jakim się dysponuje, oraz określić stopień, w jakim posiadane zasoby odpowiadają potrzebom i oczekiwaniom społeczności lokalnej. Analizę SWOT przeprowadzoną na potrzeby niniejszego dokumentu przedstawiono poniżej.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ▪ atrakcyjne położenie geograficzne ▪ upowszechnianie ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa zawodowego i szkoleniach ▪ zachęcanie inwestorów do tworzenia w gminie nowych miejsc pracy ▪ zapewnianie wsparcia osobom bezdomnym i wychodzącym z bezdomności ▪ prowadzenie efektywnej pracy socjalnej ▪ zapewnianie wsparcia przez asystenta rodziny ▪ dobra dostępność opieki przedszkolnej i szkolnictwa podstawowego ▪ wychowywanie się dzieci i młodzieży w rodzinach opartych na tradycji, kulturze i religii ▪ działalność Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu, Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej i świetlic wiejskich ▪ zapewnianie rodzinom dotkniętym problemami uzależnień i przemocy w rodzinie dostępu do pomocy terapeutycznej, rehabilitacyjnej ▪ funkcjonowanie Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ bariery komunikacyjne ▪ deficyt podmiotów ekonomii społecznej w gminie ▪ nieodpowiednie zasoby mieszkań komunalnych, w tym socjalnych ▪ niedostateczny dostęp rodzin do poradnictwa specjalistycznego ▪ brak grup i ośrodków wsparcia dla rodzin i osób samotnie wychowujących dzieci ▪ niewystarczający dostęp do placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży ▪ brak możliwości kontynuowania w gminie nauki na poziomie ponadgimnazjalnym ▪ brak dostępu do kształcenia integracyjnego w gminie ▪ brak w gminie żłobka ▪ niedostosowana do potrzeb i oczekiwań dzieci i młodzieży oferta spędzania czasu wolnego ▪ niewystarczający dostęp rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie do pomocy psychospołecznej i prawnej ▪ brak w gminie grup wsparcia dla osób uzależnionych i współuzależnionych oraz dotkniętych przemocą w rodzinie

<ul style="list-style-type: none"> ▪ prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie ▪ funkcjonowanie Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie ▪ informowanie osób starszych i niepełnosprawnych o przysługujących im prawach i dostępnych formach pomocy ▪ organizowanie usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi ▪ możliwość uzyskania przez osoby starsze pomocy ze strony rodziny ▪ umożliwianie osobom starszym kontynuowania aktywności zawodowej ▪ funkcjonowanie w gminie Środowiskowego Domu Samopomocy ▪ istnienie bazy rehabilitacyjnej ▪ upowszechnianie wśród osób niepełnosprawnych z gminy ofert pracy i informacji o wolnych miejscach pracy ▪ kultura i tradycja oparta na szacunku dla osób starszych ▪ dysponowanie odpowiednią liczbą pracowników socjalnych ▪ dobrze wykwalifikowana i podnosząca kwalifikacje kadra MGOPS-u ▪ posiadanie wiedzy na temat problemów społecznych występujących w gminie ▪ informowanie beneficjentów systemu pomocy społecznej o możliwościach uzyskania wsparcia ▪ odpowiednia jakość obsługi klienta i sprawnie działający system pomocy społecznej ▪ pozyskiwanie dodatkowych środków na realizację zadań z zakresu pomocy 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niewystarczające działania profilaktyczne, informacyjne, edukacyjne i szkoleniowe w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie ▪ brak mieszkań chronionych dla ofiar przemocy w rodzinie ▪ brak w gminie grup wsparcia i instytucji działających na rzecz osób starszych, w tym klubu seniora ▪ niska skala działań prozdrowotnych wśród osób starszych ▪ ograniczony dostęp do opieki lekarskiej, głównie specjalistycznej (w tym opieki geriatrycznej) ▪ istnienie barier utrudniających niepełnosprawnym codzienne życie, w tym architektonicznych i komunikacyjnych ▪ niedostatecznie rozwinięta sieć placówek pomocy społecznej w gminie ▪ niewielki udział mieszkańców gminy w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych ▪ nierozwinięty wolontariat, m.in. brak wolontariuszy mogących wspierać osoby starsze i niepełnosprawne w codziennym życiu
---	--

<p>społecznej, m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskich</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ potencjał ludzki ▪ funkcjonowanie w gminie organizacji pozarządowych działających w obszarze polityki społecznej; podejmowanie z nimi współpracy oraz z przedstawicielami kościoła 	
<p>Szanse</p>	<p>Zagrożenia</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozbudowa strefy ekonomicznej ▪ możliwość pozyskania środków finansowych z funduszy zewnętrznych, m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej ▪ wzrost aktywności w poszukiwaniu pracy przez osoby bezrobotne ▪ możliwość znalezienia zatrudnienia na lokalnym rynku pracy przez kończącą edukację młodzież ▪ dostęp do europejskich rynków pracy ▪ cyfryzacja ▪ Programy 500+ i „Dobry Start” ▪ tworzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży ▪ wzrost świadomości społecznej na temat uzależnień i przemocy domowej ▪ utworzenie placówki wsparcia dziennego dla osób starszych ▪ dobra dostępność domów pomocy społecznej ▪ wzrost społecznej akceptacji osób niepełnosprawnych ▪ likwidowanie barier utrudniających niepełnosprawnym codzienne życie, w tym architektonicznych i komunikacyjnych ▪ zmieniający się na korzyść wizerunek sektora pomocy społecznej ▪ podejmowanie działań integrujących społeczność lokalną 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ bliskość granicy z Ukrainą ▪ zjawisko dziedziczenia bezrobocia ▪ niewielki potencjał inwestorów w regionie ▪ kryzys funkcji rodziny i jej roli w życiu społecznym; rozpad więzi rodzinnych ▪ rosnąca liczba osób uzależnionych ▪ coraz większa dostępność napojów alkoholowych i innych środków psychoaktywnych, np. dopalaczy ▪ obniżanie się wieku inicjacji alkoholowej i narkotykowej ▪ rosnąca liczba rodzin wymagających z powodu przemocy interwencji, objęcia działaniami interdyscyplinarnymi ▪ wzrost liczby osób wymagających działań korekcyjno-edukacyjnych ▪ zwiększająca się liczba osób starszych niezadowolających poziom życia osób starszych i niepełnosprawnych (niskie dochody) ▪ migracja osób młodych z gminy do większych jednostek administracyjnych ▪ popadanie pracowników socjalnych w rutynę i doznawanie przez nich syndromu wypalenia zawodowego ▪ niewłaściwie finansowany system pomocy społecznej ▪ bierna i roszczeniowa postawa odbiorców pomocy społecznej

<ul style="list-style-type: none"> ▪ stałe doskonalenie zawodowe pracowników pomocy społecznej ▪ zwiększenie aktywności społecznej ▪ poszerzenie sektora pozarządowego działającego w obszarze polityki społecznej ▪ utworzenie wolontariatu w gminie 	
---	--

15. WNIOSKI Z DIAGNOZY

Przeprowadzona w kilkunastu obszarach diagnoza sytuacji społecznej w gminie Zagórz pozwoliła na zidentyfikowanie najważniejszych problemów oraz wyzwań, przed którymi w najbliższych latach stanie samorząd lokalny. Zaliczono do nich:

- zwiastujący proces starzenia się społeczności lokalnej i zwiększający ryzyko chorób i niepełnosprawności stały wzrost liczby osób starszych, któremu towarzyszy spadek liczby osób w wieku produkcyjnym;
- rozwijanie systemu pomocy osobom i rodzinom dotkniętym problemami uzależnień i przemocy domowej;
- dalsze wspieranie osób znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej i wymagających aktywizacji zawodowej;
- wspieranie rodzin wymagających ochrony macierzyństwa lub wielodzietności oraz mających trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej;
- zaspokajanie potrzeb w zakresie ochrony zdrowia, w tym zwiększenie dostępu do specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz kontynuowanie działań prozdrowotnych;
- utrzymanie poziomu bezpieczeństwa publicznego, m.in. poprzez kontynuowanie działań profilaktycznych i edukacyjnych poświęconych przestępczości;
- usprawnianie lokalnego systemu pomocy społecznej oraz rozwijanie aktywności obywatelskiej.

Wyniki diagnozy, po ich nałożeniu na kompetencje samorządu gminnego, posłużyły do sformułowania misji oraz wyznaczenia celów strategicznych, operacyjnych i kierunków działań niezbędnych do podjęcia w latach 2021-2026. Wdrożenie zaplanowanych przedsięwzięć powinno przyczynić się do poprawy jakości życia mieszkańców gminy, zmniejszenia skali występujących problemów społecznych oraz zminimalizowania ich skutków społecznych. Inicjatywy te zostały ujęte w poniżej przedstawionych obszarach.

- 1. Utrzymanie seniorów i osób niepełnosprawnych w środowisku zamieszkania:** zapewnienie osobom starszym odpowiedniej opieki oraz zwiększenie ich udziału w życiu społeczności lokalnej, a także ograniczenie skutków niepełnosprawności oraz tworzenie warunków do społecznej i zawodowej aktywności osób nią dotkniętych;
- 2. Poprawa skuteczności wsparcia w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie oraz dostępności opieki zdrowotnej:** udzielanie pomocy dotkniętym problemami uzależnień i przemocy w rodzinie oraz prowadzenie działalności profilaktycznej w tym zakresie, a także zaspokajanie potrzeb mieszkańców w zakresie ochrony zdrowia;
- 3. Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego oraz stwarzanie mieszkańcom gminy warunków do rozwoju:** wspieranie osób znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej i wymagających aktywizacji, w tym pozostających bez pracy, oraz tworzenie w gminie nowych miejsc pracy;
- 4. Wspieranie rodzin oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży warunków do rozwoju:** pomoc rodzinom w wypełnianiu ich funkcji oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży odpowiedniego dostępu do kształcenia i umożliwienie im wszechstronnego rozwoju;
- 5. Podnoszenie poziomu bezpieczeństwa publicznego w gminie:** przeciwdziałanie przestępczości, w tym wśród nieletnich, oraz podejmowanie przedsięwzięć profilaktycznych, edukacyjnych i informacyjnych poświęconych przestępczości;
- 6. Usprawnienie lokalnego systemu pomocy społecznej oraz rozwijanie aktywności obywatelskiej:** profesjonalizacja i rozwijanie lokalnych służb społecznych, a także rozwijanie sektora pozarządowego w gminie oraz zacieśnianie z nim współpracy.

III. MISJA, CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

Misją samorządu gminy Zagórz w realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2021-2026 jest *skuteczne aktywizowanie osób zagrożonych lub dotkniętych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, podniesienie jakości życia mieszkańców i stwarzanie im warunków do rozwoju, wzmocnienie rodzin oraz integrowanie społeczności lokalnej*. Wypełnienie tak sformułowanej misji wymaga wdrożenia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych oraz kierunków działań. Zostały one

przedstawione poniżej w formie kart strategicznych, w których uwzględniono również realizatorów poszczególnych zapisów, źródła ich finansowania oraz prognozę zmian.

CELE STRATEGICZNE
(główne obszary działania)

CELE SZCZEGÓŁOWE
(główne obszary działania przełożone na programy)

KIERUNKI DZIAŁAŃ

Wdrażanie *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Zagórz na lata 2021 – 2026* opierać się będzie na realizacji sześciu celów strategicznych:

I. CEL STRATEGICZNY

Utrzymanie seniorów i osób niepełnosprawnych w środowisku zamieszkania

II. CEL STRATEGICZNY

Poprawa skuteczności wsparcia w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie oraz dostępności opieki zdrowotnej

III. CEL STRATEGICZNY

Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego oraz stwarzanie mieszkańcom gminy warunków do rozwoju

IV. CEL STRATEGICZNY

Wspieranie rodzin oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży warunków do rozwoju

V. CEL STRATEGICZNY

Podniesienie poziomu bezpieczeństwa publicznego w gminie

VI. CEL STRATEGICZNY

Usprawnienie lokalnego systemu pomocy społecznej oraz rozwijanie aktywności obywatelskiej

Cel strategiczny 1.	Utrzymanie seniorów i osób niepełnosprawnych w środowisku zamieszkania
Cele operacyjne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapewnienie osobom starszym odpowiedniej opieki oraz zwiększenie ich udziału w życiu społeczności lokalnej. 2. Ograniczenie skutków niepełnosprawności oraz tworzenie warunków do społecznej i zawodowej aktywności osób nią dotkniętych.
Kierunki działań do celów operacyjnych 1-2.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udzielanie osobom starszym i niepełnosprawnym wsparcia w postaci pracy socjalnej oraz pomocy finansowej i rzeczowej. 2. Rozwijanie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi. 3. Inicjowanie i promowanie wśród mieszkańców gminy działań samopomocowych, np. pomocy sąsiedzkiej. 4. Kontynuowanie działań prozdrowotnych wśród osób starszych i niepełnosprawnych. 5. Rozwijanie oferty spędzania czasu wolnego kierowanej do osób starszych i niepełnosprawnych – zapewnienie im odpowiedniego dostępu do edukacji, kultury i rekreacji poprzez organizowanie imprez środowiskowych, wycieczek, zajęć, spotkań integracyjnych, m.in. w ramach gminnych placówek kulturalnych oraz przy współpracy z organizacjami pozarządowymi. 6. Podjęcie działań w kierunku utworzenia na terenie gminy klubu seniora. 7. Rozwijanie oferty funkcjonującego na terenie gminy Środowiskowego Domu Samopomocy. 8. Wspieranie inicjatyw służących zwiększeniu aktywności osób starszych i niepełnosprawnych oraz wykorzystujących ich potencjał. 9. Współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowym Urzędem Pracy oraz Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, m.in. przy: likwidacji barier, zapewnieniu dostępu do rehabilitacji i sprzętu rehabilitacyjnego oraz zapewnieniu i utrzymaniu odpowiedniego zatrudnienia. 10. Podejmowanie i rozszerzanie współpracy z instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych, m.in. z zakładami opieki zdrowotnej, ośrodkami wsparcia, domami pomocy społecznej, podmiotami świadczącymi usługi rehabilitacyjne, zakładami pracy chronionej, zakładami aktywności zawodowej, organizacjami pozarządowymi, a także z Kościołem. 11. Pozyskiwanie wolontariuszy mogących wspierać osoby starsze i niepełnosprawne w codziennym życiu.
Czas realizacji	Lata 2021-2026.
Realizatorzy	Burmistrz Miasta i Gminy Zagórz, Rada Miejska, Urząd Miasta i Gminy w Zagórz, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz,

	Środowiskowy Dom Samopomocy w Zagórz, gminne publiczne placówki ochrony zdrowia, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, jednostki sportowo-rekreacyjne.
Partnerzy w realizacji	Powiatowy Urząd Pracy i Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, niepubliczne placówki oświatowe, placówki ponadpodstawowe, niepubliczne placówki ochrony zdrowia, pracodawcy, ośrodki wsparcia, podmioty świadczące usługi rehabilitacyjne, domy pomocy społecznej, instytucje rządowe, organizacje pozarządowe działające na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych, Kościół, społeczność lokalna.
Źródła finansowania	Budżet samorządowy i centralny, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Fundusz Pracy, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni (krajowi i zagraniczni).
Prognoza zmian	<ul style="list-style-type: none"> ▪ efektywniejszy udział seniorów i osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, ▪ wyższy standard świadczonych usług, ▪ lepsza jakość funkcjonowania osób starszych i niepełnosprawnych w środowisku zamieszkania, ▪ wzrost liczby osób usprawionych i zatrudnionych.

Cel strategiczny 2.	Poprawa skuteczności wsparcia w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie oraz dostępności opieki zdrowotnej
Cele operacyjne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udzielanie pomocy dotkniętym problemami uzależnień i przemocy w rodzinie oraz prowadzenie działalności profilaktycznej w tym zakresie. 2. Zaspokajanie potrzeb mieszkańców w zakresie ochrony zdrowia.
Kierunki działań do celu operacyjnego 1.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej, rehabilitacyjnej, psychologicznej, prawnej i społecznej dla osób i rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie, m.in. poprzez poszerzenie oferty funkcjonującego w gminie Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego oraz podejmowanie współpracy z placówkami leczenia uzależnień i ośrodkami wsparcia świadczącymi pomoc w ww. zakresie. 2. Zintensyfikowanie w gminie profilaktycznej działalności informacyjnej, edukacyjnej i szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, narkomanii i przemocy w rodzinie, w szczególności kierowanej do dzieci i młodzieży, ich rodziców oraz nauczycieli. 3. Wspieranie działań mających na celu utworzenie grup wsparcia dla osób uzależnionych i współuzależnionych oraz ofiar przemocy w rodzinie. 4. Prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. 5. Zintensyfikowanie działalności Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. 6. W razie potrzeby zapewnienie ofiarom przemocy w rodzinie miejsc

	<p>w ośrodkach wsparcia, a także kierowanie sprawców przemocy do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych; nawiązywanie współpracy w tym zakresie z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku.</p> <p>7. Tworzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży w gminie.</p> <p>8. Podejmowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób dotkniętych problemami alkoholowymi, narkomanii i przemocy w rodzinie.</p>
Kierunki działań do celu operacyjnego 2.	<p>1. Promowanie zdrowia i prowadzenie profilaktyki zdrowotnej.</p> <p>2. Zwiększenie dostępu mieszkańcom do świadczeń zdrowotnych, głównie specjalistycznych, w tym opieki geriatrycznej i rehabilitacji.</p> <p>3. Podejmowanie działań wynikających z rozeznaczonych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców, w tym opracowywanie i realizowanie programów zdrowotnych.</p> <p>4. Inicjowanie przedsięwzięć lokalnych mających na celu zaznajomienie mieszkańców z czynnikami szkodliwymi dla zdrowia oraz ich skutkami.</p> <p>5. Upowszechnianie wśród mieszkańców gminy informacji na temat dostępności i możliwości skorzystania ze specjalistycznych usług medycznych, w tym wykonania badań specjalistycznych.</p> <p>6. Opracowanie i realizacja gminnego programu ochrony zdrowia psychicznego.</p>
Czas realizacji	Lata 2021-2026.
Realizatorzy	Burmistrz Miasta i Gminy Zagórz, Rada Miejska, Urząd Miasta i Gminy w Zagórz, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz, Miejsko-Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Punkt Informacyjno-Konsultacyjny, gminne publiczne placówki ochrony zdrowia, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, jednostki sportowo-rekreacyjne, placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży.
Partnerzy w realizacji	Niepubliczne placówki ochrony zdrowia, niepubliczne placówki oświatowe, szkoły ponadgimnazjalne, placówki leczenia uzależnień, ośrodki wsparcia, specjaliści, grupy samopomocowe, instytucje rządowe, policja, prokuratura rejonowa, sąd rejonowy, kuratorzy sądowi, organizacje pozarządowe, w tym organizacje udzielające pomocy osobom i rodzinom dotkniętym problemami alkoholowymi, narkomanii i przemocy w rodzinie, Kościół, społeczność lokalna.
Źródła finansowania	Budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni.
Prognoza zmian	<ul style="list-style-type: none"> ▪ większy poziom świadomości mieszkańców w zakresie profilaktyki uzależnień i przemocy w rodzinie, ▪ lepszy dostęp do wsparcia dla osób uzależnionych i współ-uzależnionych oraz dotkniętych przemocą w rodzinie, ▪ obniżenie liczby przypadków przemocy w rodzinie,

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ większy poziom świadomości mieszkańców w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz zdrowego trybu życia, ▪ lepszy dostęp do opieki zdrowotnej, w tym specjalistycznej.
--	---

Cel strategiczny 3.	Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego oraz stwarzanie mieszkańcom gminy warunków do rozwoju
Cele operacyjne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wspieranie osób znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej i wymagających aktywizacji, w tym pozostających bez pracy. 2. Tworzenie w gminie nowych miejsc pracy.
Kierunki działań do celów operacyjnych 1-2.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kontynuowanie pracy socjalnej z osobami ubogimi i bezrobotnymi, obejmującej m.in. motywowanie do podnoszenia kwalifikacji, poszukiwania zatrudnienia i rozwiązywania własnych problemów oraz zawieranie z nimi kontraktów socjalnych. 2. Podejmowanie wśród osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej działań edukacyjnych służących poprawie ich położenia oraz zapobieganiu zjawisku dziedziczenia bezrobocia i biedy, m.in. edukowanie w zakresie umiejętnego gospodarowania budżetem domowym. 3. Udzielanie przez MGOPS pomocy osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej z systemu pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych i z funduszu alimentacyjnego oraz w formie dodatków mieszkaniowych i dodatku energetycznego. 4. Udzielanie przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórzcu świadczenia wychowawczego i świadczenia „Dobry Start”. 5. Zachęcanie osób zagrożonych utratą bezpieczeństwa socjalnego do aktywnych postaw, promowanie wśród nich samopomocy, np. pomocy sąsiedzkiej, oraz organizowanie na rzecz ubogich akcji charytatywnych (np. zbiórek). 6. Udzielanie pomocy dzieciom pochodzącym z rodzin ubogich, m.in. poprzez prowadzenie dożywiania w szkołach, wyposażenie ich w podręczniki i pomoce szkolne oraz odzież, a także organizowanie wypoczynku oraz czasu wolnego. 7. Stała współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie aktywizacji zawodowej bezrobotnych mieszkańców gminy – upowszechnianie ofert pracy, informacji o wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa zawodowego, szkoleniach, przygotowaniu zawodowym dorosłych i stażach, organizowanie robót publicznych, prac społecznie użytecznych, interwencyjnych i zatrudnienia socjalnego oraz udzielanie pomocy w rozpoczęciu działalności gospodarczej. 8. Wspieranie tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w gminie, w tym spółdzielni socjalnych. 9. Podejmowanie działań na rzecz osób zagrożonych i dotkniętych bezdomnością, m.in. prowadzenie pracy socjalnej, udzielenie wsparcia finansowego i rzeczowego oraz w dostępie do opieki zdrowotnej i terapii uzależnień, zapewnienie schronienia; podejmowanie współpracy w tym zakresie z placówkami spoza gminy. 10. Poszerzenie w gminie zasobów mieszkań komunalnych, w tym

	<p>tworzenie nowych mieszkań socjalnych oraz mieszkań chronionych.</p> <p>11. Opracowanie, realizacja lub współdziałanie w realizacji programów i projektów na rzecz zagrożonych i dotkniętych wykluczeniem społecznym, w tym współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz z budżetu państwa (w ramach konkursów).</p> <p>12. Pozyskiwanie nowych inwestorów, promowanie gminy przy wykorzystaniu jej walorów, tworzenie i oferowanie terenów pod działalność gospodarczą, oferowanie inwestorom ulg podatkowych.</p> <p>13. Rozwijanie istniejącej na terenie gminy Specjalnej Podstrefy Ekonomicznej „Euro-Park Mielec”.</p> <p>14. Wspieranie i promowanie przedsiębiorczości, w tym małej i średniej.</p> <p>15. Wspieranie rozwoju turystyki i rekreacji w gminie, m.in. poprzez promowanie jej walorów oraz rozwijanie oferty i infrastruktury turystycznej, w tym agroturystycznej.</p> <p>16. Wspieranie w gminie rolnictwa i zmian w rolnictwie w celu zwiększenia jego konkurencyjności.</p> <p>17. Podejmowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się wspieraniem przedsiębiorczości i inicjatyw gospodarczych oraz rozwoju gminy, udzielaniem wsparcia osobom ubogim, bezrobotnym i bezdomnym, a także z Kościołem.</p>
Czas realizacji	Lata 2021-2026.
Realizatorzy	Burmistrz Miasta i Gminy Zagórz, Rada Miejska, Urząd Miasta i Gminy w Zagórz, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz, publiczne gminne placówki ochrony zdrowia, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, jednostki sportowo-rekreacyjne, placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży.
Partnerzy w realizacji	Powiatowy Urząd Pracy i Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku, niepubliczne placówki oświatowe, szkoły ponadpodstawowe, inwestorzy, pracodawcy, w tym lokalni przedsiębiorcy, placówki zapewniające schronienie poza gminą, niepubliczne placówki ochrony zdrowia, instytucje rządowe, organizacje pozarządowe, w tym organizacje zajmujące się wspieraniem przedsiębiorczości i inicjatyw gospodarczych oraz rozwoju gminy, udzielaniem wsparcia osobom bezrobotnym, ubogim i bezdomnym, Kościół, społeczność lokalna.
Źródła finansowania	Budżet samorządowy i centralny, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Fundusz Pracy, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni (krajowi i zagraniczni).
Prognoza zmian	<ul style="list-style-type: none"> ▪ aktywizacja zawodowa i usamodzielnienie części dotychczasowych beneficjentów systemu pomocy społecznej, ▪ poprawa warunków ekonomicznych osób zagrożonych utratą bezpieczeństwa socjalnego, ▪ łatwiejszy dostęp do mieszkań dla osób o niskim statusie materialnym, ▪ lepsze wsparcie dla osób zagrożonych i dotkniętych bezdomnością, ▪ zwiększenie liczby miejsc pracy w gminie, ▪ wzrost aktywności gospodarczej w gminie.

Cel strategiczny 4.	Wspieranie rodzin oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży warunków do rozwoju
Cele operacyjne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pomoc rodzinom w wypełnianiu ich funkcji. 2. Zapewnienie dzieciom i młodzieży odpowiedniego dostępu do kształcenia i umożliwienie im wszechstronnego rozwoju.
Kierunki działań do celów operacyjnych 1-2.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kontynuowanie pracy socjalnej z rodzinami, w szczególności z rodzinami wymagającymi ochrony macierzyństwa lub wielodzietności oraz mającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. 2. Utrzymanie, a w razie konieczności, zwiększenie liczby asystentów rodziny oraz, w razie potrzeby, ustanawianie rodzin wspierających dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz organizowanie dla nich szkoleń. 3. Prowadzenie wśród rodzin edukacji w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich oraz promowanie prawidłowego modelu rodziny, m.in. przez pracowników MGOPS-u, placówek oświatowych, asystentów rodziny. 4. Zapewnienie rodzinom oraz osobom samotnie wychowującym dzieci szerszego dostępu do poradnictwa specjalistycznego. 5. Promowanie wśród pracodawców elastycznych form zatrudnienia, ułatwiających godzenie pracy z wychowaniem dzieci. 6. Kontynuowanie i wspieranie działań integracyjnych na rzecz rodzin, m.in. organizowanie imprez integracyjnych dla rodzin. 7. Poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego dla rodzin, dzieci i młodzieży, m.in. poprzez rozwijanie służącej temu infrastruktury oraz zwiększenie liczby zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych przy wykorzystaniu zasobów oświatowych, kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych gminy, organizowanie wypoczynku. 8. Tworzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży. 9. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, m.in. poprzez zwiększenie dostępności zajęć wyrównawczych, udzielanie pomocy w nauce (np. przez wolontariuszy), przyznawanie stypendiów i zasiłków szkolnych. 10. Opracowywanie i wdrażanie programów i projektów na rzecz rodziny i dziecka, w tym współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i z budżetu państwa (w ramach konkursów); podejmowanie współpracy w tym zakresie z organizacjami pozarządowymi. 11. Integrowanie i koordynowanie działań na rzecz rodziny i dziecka w gminie poprzez stałą współpracę placówek oświatowych i kulturalnych, jednostek pomocy społecznej i ochrony zdrowia, policji, sądu rejonowego i kuratorów sądowych, organizacji pozarządowych i kościoła.
Czas realizacji	Lata 2021-2026.

Realizatorzy	Burmistrz Miasta i Gminy Zagórz, Rada Miejska, Urząd Miasta i Gminy w Zagórz, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz, Miejsko-Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, gminne publiczne placówki ochrony zdrowia, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, jednostki sportowo-rekreacyjne, placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży.
Partnerzy w realizacji	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna i Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Sanoku, niepubliczne placówki oświatowe, placówki ponadpodstawowe, placówki zapewniające schronienie spoza gminy, niepubliczne placówki ochrony zdrowia, specjaliści, instytucje rządowe, organizacje pozarządowe, m.in. organizacje udzielające pomocy rodzinom i dzieciom i zajmujące się wspieraniem i upowszechnianiem kultury, turystyki, sportu i rekreacji, jednostki ochotniczej straży pożarnej, oraz Kościoł, społeczność lokalna.
Źródła finansowania	Budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni.
Prognoza zmian	<ul style="list-style-type: none"> ▪ podniesienie poziomu wiedzy w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich, ▪ skuteczniejsze wsparcie dla rodziców mających trudności opiekuńczo-wychowawcze, rodziców samotnych i wychowujących dzieci niepełnosprawne, ▪ zwiększenie dostępności poradnictwa specjalistycznego, w tym dla osób samotnie wychowujących dzieci, ▪ podwyższenie szans edukacyjnych dla uczniów uzdolnionych i dzieci mających problemy w nauce, ▪ wzbogacenie oferty spędzania czasu wolnego oraz wzrost liczby dzieci i młodzieży z niej korzystających.

Cel strategiczny 5.	Podniesienie poziomu bezpieczeństwa publicznego w gminie
Cele operacyjne:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przeciwdziałanie przestępczości, w tym wśród nieletnich. 2. Podejmowanie przedsięwzięć profilaktycznych, edukacyjnych i informacyjnych poświęconych przestępczości.
Kierunki działań do celu operacyjnego 1.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podejmowanie w gminie przedsięwzięć edukacyjno-informacyjnych poświęconych przestępczości i jej skutkom (akcje, kampanie). 2. Podejmowanie działań profilaktyczno-edukacyjnych wśród dzieci i młodzieży, m.in. opracowywanie i realizowanie programów w placówkach oświatowych i włączanie w ich realizację policjantów. 3. Patrolowanie i wizytowanie miejsc publicznych w gminie; zwiększenie częstotliwości patroli policyjnych w miejscach najbardziej zagrożonych przestępczością, szczególnie w godzinach wieczornych i nocnych. 4. Kontynuowanie przez jednostki gminne i mieszkańców współpracy z policją, prokuraturą rejonową, sądem rejonowym, kuratorami sądowymi i organizacjami pozarządowymi na rzecz przeciwdziałania przestępczości.

	<p>5. Zapewnienie dzieciom i młodzieży alternatywnych form spędzania czasu wolnego.</p> <p>6. Zapewnienie mieszkańcom bezpieczeństwa na drodze, m.in. poprzez remont ulic i dróg gminnych, budowę przejść dla pieszych, oświetlenia i miejsc parkingowych.</p>
Czas realizacji	Lata 2021-2026.
Realizatorzy	Burmistrz Miasta i Gminy Zagórz, Rada Miejska, Urząd Miasta i Gminy w Zagórz, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz, Miejsko-Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, gminne publiczne placówki ochrony zdrowia, gminne publiczne placówki oświatowe i kulturalne, jednostki sportowo-rekreacyjne, placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży.
Partnerzy w realizacji	Niepubliczne placówki ochrony zdrowia, placówki ponadpodstawowe, prokuratura rejonowa, sąd rejonowy, kuratorzy sądowi, policja, organizacje pozarządowe, Kościół, społeczność lokalna.
Źródła finansowania	Budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni.
Prognoza zmian	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzrost zasobu wiedzy mieszkańców na temat przestępczości i jej skutków, ▪ ograniczenie przestępczości, w tym wśród młodocianych, ▪ bezpieczniejsze drogi.

Cel strategiczny 6.	Usprawnienie lokalnego systemu pomocy społecznej oraz rozwijanie aktywności obywatelskiej
Cele operacyjne:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Profesjonalizacja i rozwijanie lokalnych służb społecznych. 2. Rozwijanie sektora pozarządowego w gminie oraz zacieśnianie z nim współpracy.
Kierunki działań do celu operacyjnego 1.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stałe doskonalenie umiejętności przez kadrę MGOPS-u, m.in. poprzez uczestnictwo w szkoleniach. 2. Dalsze zapewnianie wsparcia ze strony asystenta rodziny. 3. W razie możliwości rozszerzenie infrastruktury socjalnej w gminie. 4. Projektowanie i wdrażanie nowych instrumentów i usług służących podniesieniu jakości świadczonej pomocy. 5. Zapewnienie mieszkańcom szerszego dostępu do informacji o możliwościach uzyskania i dostępnych formach świadczeń pomocowych, m.in. poprzez rozwijanie strony internetowej MGOPS-u. 6. Opracowywanie i realizowanie projektów współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz z budżetu państwa (w ramach konkursów).
Kierunki działań do celu operacyjnego 2.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Realizowanie zadań z zakresu rozwiązywania problemów społecznych przy szerszej współpracy z sektorem pozarządowym oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego. 2. Wspieranie organizacyjne, prawne i lokalowe powstających

	<p>i istniejących organizacji pozarządowych, promowanie ich działalności oraz udzielanie im pomocy w nawiązaniu współpracy międzynarodowej oraz w pozyskiwaniu środków z innych niż budżet samorządu źródeł finansowania.</p> <p>3. Zachęcanie mieszkańców gminy do udziału w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych – samoorganizowania się, samopomocy oraz tworzenia organizacji działających na rzecz społeczności lokalnej.</p> <p>4. Wspieranie lokalnych inicjatyw społecznych.</p> <p>5. Propagowanie idei wolontariatu oraz pozyskiwanie wolontariuszy do udziału w realizacji zadań dotyczących rozwiązywania problemów społecznych.</p>
Czas realizacji	Lata 2021-2026.
Realizatorzy	Burmistrz Miasta i Gminy Zagórz, Rada Miejska, Urząd Miasta i Gminy w Zagórz, Miejsko-Gminy Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz i inne jednostki organizacyjne gminy.
Partnerzy w realizacji	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sanoku, instytucje rządowe, organizacje pozarządowe, inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego, Kościół, społeczność lokalna
Źródła finansowania	Budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni.
Prognoza zmian	<ul style="list-style-type: none"> ▪ większe kompetencje kadr pomocy społecznej, ▪ wyższa jakość świadczonych usług, ▪ rozwój aktywności mieszkańców, ▪ zwielokrotnienie inicjatyw społecznych, ▪ szerszy sektor pozarządowy oraz różnorodność form i lepsza efektywność współpracy z organizacjami do niego należącymi.

IV. PROGRAMY I PROJEKTY

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Zagórz na lata 2021-2026 będzie realizowana w szczególności poprzez następujące programy:

- Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii,
- Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie,
- Gminny Program Wspierania Rodziny,

- Program współpracy Gminy Zagórz z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w oparciu o który ma możliwość podejmowania z nimi współpracy.

Skuteczność wdrożenia dokumentu będzie również zależała od środków finansowych – posiadanych i pozyskanych przez samorząd gminy lub inne podmioty uczestniczące w realizacji strategii – na opracowanie i realizację innych programów oraz, które będą zgodne z przyjętymi w dokumencie kierunkami działań.

Programy i projekty powinny cechować efektywność, skuteczność i celowość. Mogą być one przyjmowane stosownymi uchwałami przez Radę Miejską i, w zależności od charakteru, realizowane w okresach rocznych, dłuższych lub krótszych.

Zaprojektowane zgodnie z zapisami strategicznymi przedsięwzięcia mogą być dofinansowywane m.in. ze środków programów resortowych (np. w ramach otwartych konkursów ofert). Wśród obecnie obowiązujących należy wymienić:

- Resortowy program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej – asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej,
- Program „Aktywne Formy Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu – nowy wymiar 2020”,
- Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020,
- Program wspierający powrót osób bezdomnych do społeczności,
- Program „Oparcie społeczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi”.

Działania mogą być realizowane na różnych poziomach począwszy od współpracy partnerskiej, aż po zlecenie realizacji zadań publicznych w trybie określonym przepisami prawa. W zleceniu zadań preferowane będą procedury oparte na przepisach ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, promujące działania miejscowych organizacji pożytku publicznego z zachowaniem zasad konkurencyjności i najwyższej jakości rezultatów. Programy i projekty muszą być zbieżne z założeniami niniejszej Strategii oraz tak zaplanowane, aby wpisywały się w strukturę celu głównego Strategii lub celów szczegółowych, zaś efekty realizacji programu lub projektu wpływały na osiągnięcie celu głównego Strategii.

V. WDROŻENIE, MONITOROWANIE I EWALUACJA STRATEGII

Zgodnie z art. 110, pkt 4 ustawy o pomocy społecznej, koordynatorem realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Zagórz na lata 2021-2026 będzie

Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zagórz. Sformułowane w dokumencie kierunki działań będą wdrażane przez wyznaczonych realizatorów oraz partnerów w realizacji, w zależności od posiadanych i pozyskanych środków finansowych.

Za priorytetowe w realizacji celów strategicznych uznane będą programy i projekty wdrażane z zastosowaniem:

- *metod partycypacyjnych* -włączających przedstawicieli różnych środowisk i grup społecznych do podejmowania wspólnych działań,
- *metod aktywizujących* –włączających osoby ze środowisk marginalizowanych w poprawę ich trudnej sytuacji,
- *metod integrujących* –wzmacniających lokalne więzi społeczne w czasie wspólnych działań na rzecz osób z grup ryzyka oraz na rzecz dobrych praktyk,
- *metod profilaktycznych* –zapobiegających pojawianiu się trudnych sytuacji społecznych oraz minimalizujących przyczyny generujące takie sytuacje,
- *metod niwelujących* –rozwiązujących problemy oraz eliminujących niepożądane zjawiska lub sytuacje sprzyjające powstawaniu problemów społecznych. Niezależnie od metod wdrażania Strategii, do realizacji celów strategicznych mogą przyczynić się wszystkie instytucje, organizacje i osoby bezpośrednio zaangażowane w wykonanie zadań, zarówno osoby reprezentujące instytucje Gminy Zagórz, jak i przedstawiciele organizacji pozarządowych, wolontariusze, przedsiębiorcy i inne osoby

Do przygotowania ram finansowych strategii wykorzystano prognozowaną w budżecie gminy wielkość wydatków w pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej (dział 851 Ochrona zdrowia, rozdział 85153 Przeciwdziałanie narkomanii, rozdział 85154 Przeciwdziałanie alkoholizmowi, dział 852 Pomoc społeczna, dział 853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej, 854 Edukacyjna opieka wychowawcza, dział 855 Rodzina). Prognozę tę oparto o wysokość środków finansowych poniesionych na realizację zadań w ww. działach w latach 2016-2019.

W przypadku istotnych zmian w realizacji działań strategicznych Harmonogram może być aktualizowany zgodnie z procedurą aktualizacji określoną w rozdziale VI niniejszej Strategii

Monitoring zapisów strategicznych, polegający na zbieraniu i analizowaniu informacji dotyczących realizowanych bądź zrealizowanych już działań, będzie prowadzony przez podmioty realizujące strategię i współdziałające w jej realizacji.

Gromadzone dane pozwolą zidentyfikować i rozwiązać problemy, które pojawią się w trakcie wdrażania dokumentu, oraz stwierdzić, z myślą o podjęciu działań korygujących, czy

realizacja wyznaczonych działań zmierza w słusznym kierunku. Monitoring strategii dostarczy również informacji pozwalających na przeprowadzenie jej ewaluacji, która umożliwi ustalenie rzeczywistych rezultatów wdrożenia dokumentu – czy uzyskane efekty są zgodne z przyjętymi wcześniej zamierzeniami i na co miały wpływ.

Informacja na temat realizacji strategii oraz osiągniętych rezultatów będzie przygotowywana corocznie w formie raportu monitoringowego. Poza oceną wdrożenia zapisów strategicznych, będzie on zawierał propozycje rozwiązań (np. programów celowych) oraz, w przypadku stwierdzenia istotnych zmian społecznych lub nowych potrzeb, podjęcie działań korygujących i wszelkich prac mających na celu aktualizację obowiązującej strategii.

W celu skutecznego i sprawnego opracowywania raportu monitoringowego, Burmistrz Miasta i Gminy może powołać zespół zadaniowy, w skład którego wejdą przedstawiciele podmiotów realizujących strategię i współdziałających w jej realizacji, w tym pracownicy Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej.

Do oceny stopnia wdrożenia strategii zostaną wykorzystane przedstawione poniżej wskaźniki monitoringowe. W większości są one dostępne w zbiorach statystyki publicznej oraz w zasobach informacyjnych podmiotów realizujących strategię i współdziałających w jej realizacji.

Przygotowany zestaw wskaźników monitoringowych ma charakter otwarty, co oznacza, że w trakcie wdrażania strategii, może być on zmodyfikowany, w tym poszerzony o nowe wskaźniki, które w odpowiedni sposób będą charakteryzowały przebieg realizacji zapisów strategicznych.

Cel strategiczny 1.:

- liczba osób w wieku poprodukcyjnym i ich udział w ogóle mieszkańców,
- liczba osób starszych i niepełnosprawnych objętych pracą socjalną,
- liczba seniorów i osób niepełnosprawnych objętych pomocą społeczną,
- liczba osób objętych usługami opiekuńczymi i specjalistycznymi usługami opiekuńczymi, w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- liczba osób z gminy korzystających z klubu seniora,
- liczba osób objętych wsparciem w ramach środowiskowego domu samopomocy,
- liczba obiektów, w których zlikwidowano bariery,
- liczba osób objętych usługami rehabilitacyjnymi,
- liczba nowo utworzonych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych,

- liczba osób z gminy korzystających z ośrodków wsparcia dziennego poza gminą,
- liczba osób z gminy objętych całodobową opieką w domach pomocy społecznej,
- liczba wolontariuszy wspierających osoby starsze i niepełnosprawne.

Cel strategiczny 2.:

- liczba osób objętych pomocą terapeutyczną i rehabilitacyjną,
- liczba rodzin objętych wsparciem psychologicznym, prawnym oraz z systemu pomocy społecznej z powodu alkoholizmu, narkomanii i przemocy w rodzinie,
- liczba osób objętych pomocą w ramach punktu informacyjno-konsultacyjnego,
- liczba grup samopomocowych oraz liczba osób objętych w ich ramach wsparciem,
- liczba udzielonych porad i przeprowadzonych interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- liczba osób objętych oddziaływaniem zespołu interdyscyplinarnego,
- liczba osób umieszczonych w ośrodkach wsparcia,
- liczba osób skierowanych do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych,
- liczba przedsięwzięć w zakresie promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej,
- liczba osób objętych świadczeniami zdrowotnymi,
- liczba opracowanych i realizowanych programów zdrowotnych oraz liczba osób nimi objętych.

Cel strategiczny 3.:

- liczba osób bezrobotnych, ubogich i bezdomnych objętych pracą socjalną,
- liczba beneficjentów systemu pomocy społecznej objętych wsparciem z powodu bezrobocia, ubóstwa i bezdomności,
- liczba osób i rodzin objętych wsparciem w postaci świadczeń pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych i z funduszu alimentacyjnego oraz w formie dodatków mieszkaniowych i dodatku energetycznego,
- liczba rodzin objętych świadczeniem wychowawczym i świadczeniem „Dobry Start”,
- liczba dzieci z rodzin ubogich objętych wsparciem,
- wielkość stopy bezrobocia,
- liczba osób bezrobotnych w gminie, w tym liczba osób objętych przez Powiatowy Urząd Pracy różnymi formami wsparcia,
- liczba podmiotów ekonomii społecznej,

- liczba osób bezdomnych, którym zapewniono schronienie,
- liczba mieszkań komunalnych i socjalnych,
- liczba programów i projektów na rzecz zagrożonych i dotkniętych marginalizacją i wykluczeniem społecznym,
- liczba nowych inwestorów,
- liczba podmiotów gospodarczych.

Cel strategiczny 4.:

- liczba rodzin objętych pracą socjalną,
- liczba asystentów rodziny oraz liczba rodzin objętych przez nich wsparciem,
- liczba osób i rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym oraz liczba porad,
- liczba placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży oraz liczba osób objętych w ich ramach opieką,
- liczba opracowywanych i realizowanych programów i projektów na rzecz rodziny i dziecka oraz liczba osób nimi objętych.

Cel strategiczny 5.:

- liczba popełnionych i wykrytych przestępstw,
- liczba przedsięwzięć edukacyjno-informacyjnych,
- liczba zrealizowanych inwestycji w celu poprawy bezpieczeństwa na drodze.

Cel strategiczny 6.:

- liczba pracowników MGOPS-u, w tym liczba pracowników socjalnych,
- liczba asystentów rodziny oraz liczba rodzin objętych przez nich wsparciem,
- liczba szkoleń, w których uczestniczyła kadra pomocy społecznej,
- liczba organizacji pozarządowych funkcjonujących w obszarze polityki społecznej,
- liczba wspieranych przez samorząd gminy organizacji pozarządowych.

VI. ZASADY AKTUALIZACJI I WPROWADZANIA ZMIAN W STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W GMINIE ZAGÓRZ

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Zagórz na lata 2021-2036 jest

wieloletnim dokumentem planistycznym i co do zasady nie powinna ulegać zmianom czy modyfikacji. W szczególności nie mogą ulegać zmianie cele Strategii oraz wskaźniki ich osiągnięcia.

Ze względu na fakt, że Strategia określa obszar dynamicznie zmieniający się pod względem natężenia problemów społecznych może jedynie podlegać aktualizacji, mającej na celu odniesienie do okoliczności lub faktów, których istnienia nie można było przewidzieć na etapie projektowania dokumentu, lub które pojawiły się w trakcie wdrażania działań Strategii. Aktualizacja może nastąpić także w przypadku istotnych zmian w przepisach prawa regulujących zakres zadań samorządu gminy w zakresie rozwiązywania problemów społecznych oraz finansowania tych zadań z budżetu gminy. Aktualizacja Strategii może odbywać się nie częściej niż raz do roku, o ile zajdą okoliczności uzasadniające przeprowadzenie aktualizacji. Okres aktualizacji może być powiązany z okresem sprawozdawczym. Aktualizacja Strategii odbywa się w trybie przewidzianym dla jej uchwalenia

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele:

Tabela 1. Dodatki mieszkaniowe przyznane w gminie w latach 2016-2019	23
Tabela 2. Placówki oświatowe w gminie	29-30
Tabela 3. Placówki kulturalne w gminie	32-33
Tabela 4. Obiekty sportowo-rekreacyjne w gminie.....	33
Tabela 5. Zakłady opieki zdrowotnej i apteki w gminie	34
Tabela 6. Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych...	43
Tabela 7. Podmioty mogące wspierać mieszkańców gminy dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie	47
Tabela 8. Kadra MGOPS-u i jej kwalifikacje w 2019 roku	52
Tabela 9. Wydatki na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej w gminie w latach 2016-2019	53-52
Tabela 10. Formy świadczeń pomocy społecznej udzielonych w gminie przez MGOPS w latach 2016-2019	56-55
Tabela 11. Świadczenia rodzinne przyznane w gminie w latach 2016-2019	63

Tabela 12. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przyznane w gminie w latach 2016-2019.....	62
Tabela 13. Instytucje wsparcia w gminie	70
Tabela 14. Instytucje udzielające wsparcia poza gminą, z oferty których mogą korzystać lub korzystają mieszkańcy gminy	71
Tabela 15. Organizacje pozarządowe w gminie.....	72-73
Wykresy:	
Wykresy 1-2. Ludność gminy oraz jej struktura wiekowa w latach 2016-2019	19
Wykresy 3-4. Ruch naturalny i saldo migracji ludności gminy w latach 2016-2019	21
Wykres 5. Zasoby mieszkaniowe w gminie w latach 2016-2019	22
Wykres 6. Mieszkania pozostające w zasobach gminy w latach 2016-2019	22
Wykres 7. Użytki rolne, lasy i grunty leśne, pozostałe grunty i nieużytki (w ha) w gminie	24
Wykres 8. Podmioty gospodarcze w gminie w latach 2016-2019	25
Wykres 9. Podmioty gospodarcze w gminie w poszczególnych sekcjach Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) w 2019 roku	24
Wykres 10. Mieszkańcy gminy posiadający zatrudnienie w latach 2016-2019*.....	26
Wykres 11. Bezrobotni w gminie według płci w latach 2016-2019	26
Wykres 12. Stopa bezrobocia w powiecie sanockim, w województwie podkarpackim i w kraju w latach 2016-2019 (w %)	26
Wykresy 13-16. Bezrobotni w gminie na koniec 2019 roku według wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy oraz poziomu wykształcenia	27
Wykres 17. Schorzenia najczęściej stwierdzane u dzieci i młodzieży w 2019 roku.....	37
Wykres 18. Schorzenia najczęściej stwierdzane u osób dorosłych w 2019 roku.....	37
Wykres 19. Opieka profilaktyczna nad matką i dzieckiem w 2019 roku.....	38
Wykres 20. Osoby niepełnosprawne w ogóle mieszkańców gminy w 2002 roku	40
Wykres 21. Struktura wiekowa osób niepełnosprawnych w gminie w 2002 roku.....	40
Wykres 22. Osoby niepełnosprawne w wieku 13 lat i więcej w gminie według poziomu wykształcenia w 2002 roku	41
Wykres 23. Osoby niepełnosprawne w gminie według aktywności ekonomicznej w 2002 roku	41
Wykres 24. Mieszkańcy gminy zaliczeni przez PZON w Sanoku do osób niepełnosprawnych i stopnia niepełnosprawności w latach 2016-2019	42

Wykres 25. Środki finansowe wydatkowane na profilaktykę i rozwiązywanie problemów uzależnień i przemocy w rodzinie w gminie w latach 2016-2019	44
Wykres 26. Wybrane dane dotyczące rynku napojów alkoholowych w gminie oraz działalności GKRPA w latach 2016-2019	45
Wykres 27. Osoby w gminie, którym w latach 2016-2019 udzielono pomocy i wsparcia	54
Wykres 28. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2016-2019 przyznano świadczenie	54
Wykres 29. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2016-2019 przyznano świadczenie pieniężne	55
Wykres 30. Osoby i rodziny w gminie, którym w latach 2016-2019 przyznano świadczenie niepieniężne	55
Wykres 31. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie w latach 2016-2019 (liczba osób w rodzinach)	56
Wykres 32. Warunki życia w gminie	74
Wykres 33. Problemy najczęściej dotykające mieszkańców gminy	77
Wykres 34. Grupy zagrożone wykluczeniem społecznym w gminie	76
Wykres 35. Jaki jest poziom bezrobocia w gminie?	77
Wykres 36. Jakie działania należałoby podjąć w celu poprawy sytuacji osób bezrobotnych?	77
Wykres 37. Przyczyny ubóstwa wśród mieszkańców gminy?	78
Wykres 38. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz dotkniętych problemem ubóstwa?	78
Wykres 39. Jaka jest skala problemu bezdomności w gminie?	81
Wykres 40. Jakie działania byłyby najskuteczniejsze w zapobieganiu i rozwiązywaniu problemu bezdomności?	81
Wykres 41. Przyczyny bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego w gminie	82
Wykres 42. Jakie działania poprawiłyby sytuację rodzin niewydolnych wychowawczo w gminie?	82
Wykres 43. Na jakie negatywne zjawiska społeczne najbardziej narażone są dzieci i młodzież z gminy?	83
Wykres 44. Przyczyny występowania problemu uzależnień wśród mieszkańców gminy	82
Wykres 45. Jakie działania powinny być podejmowane na rzecz osób uzależnionych i ich rodzin?	82
Wykres 46. Znajomość przypadków przemocy w rodzinie w gminie	85

Wykres 47. Jakie kroki byłyby najskuteczniejsze w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie?	85
Wykres 48. Problemy najczęściej dotykające osoby starsze z gminy	86
Wykres 49. Jakie działania poprawiłyby sytuację osób starszych w gminie?.....	86
Wykres 50. Problemy, których najczęściej doświadczają osoby niepełnosprawne z gminy ...	87
Wykres 51. Jakie działania umożliwiłyby osobom niepełnosprawnym pełniejszy udział w życiu społecznym?.....	87
Wykres 52. Czy czuje się Pani/Pan bezpiecznie w gminie?.....	88
Wykres 53. Przyczyny braku bezpieczeństwa w gminie.....	88
Wykres 54. Co wpłynęłoby na zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w gminie?.....	87

